UBOE0 8584
BVEE034309
2/II

COMMENTARII COLLEGII CONIMBRICENSIS, SOCIETATIS IESV,

In Libros

ARISTOTELIS, QVI PARVA NATVRALIA APPELLANTVR.

HAC NOVISSIMA EDITIONE ab omnibus erroribus expurgati, & ſumma cum diligentia correcti.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, M DC XVI.

Apud Andream Baba.

PROOEMIVM.

LIBRI *Ariſtotelis, quos noſtrates Philoſophi Parua Naturalia, id eſt, parua de rebus naturæ opuſcula inſcripſere, ſupplementa quædam ſunt librorum de Anima. Continent enim explicationem quarundam affectionum, quæ aut omnibus viuentibus conueniunt; vt Mors, & Vita: aut ſolis animantibus; vt Vigilia, Somnus, Reſpiratio. Sequimur autem in hoc opere eandem methodum, & ſcribendi rationem, quam in Meteoris, ob eas cauſas, quas ibidem expoſuimus. Quod tamen ad libros de Senſu & Senſili attinet, in quibus Ariſtoteles de ſenſuum organis, eorumque obiectis potiſſimùm diſſerit, ſtatuimus nihil hoc loco in eos commentari; quoniam tota ea diſputatio abundè tractata atque illuſtrata à nobis fuit in* Res operi ſubiecta.

libris de Anima: & ſimiliter in libris de Ortu & Jnteritu ad quos, ne crambe bis cocta apponatur, & ſtudioſus Lector cum quodam eadem legendi, & repetendi faſtidio detineatur, illum remittimus, vbi ſuperflua, quæ ipſius deſiderio ſatisfacient, occurrent.

IN

IN LIBRVM ARISTOTELIS DE MEMORIA, ET REMINISCENTIA.

Quid, & quotuplex ſit memoria.

CAPVT I.

Memoriã tribus modis accipi.

MEmoria fuſo vocabuli ſignificatu tribus modis à Philoſophis accipitur, vt tradit partim Mag. Albertus in ſumma de homine, tractatu de memoria; partim alij varijs in locis. Primùm pro ipſa facultate ſeu potentia, quá recordamur: ſecundò pro recordandi actu: tertiò aliquantulum impropriè pro habitu, ſeu imaginibus, quarum interuentu memorandi actus exercetur. Quod ad primum attinet, potentia recordandi nihil aliud eſt, quàm vis animæ, quæ rerum cognitarum imagines, tanquam depoſitum recondit ac ſeruat, vt eas, cùm opus fuerit, exhibeat. Quò pertinet illud D. Damaſceni lib. 2. fidei orthod. cap. 20. *Vis ea, quà meminimus, eſt memoria ac recordationis origo & promptuarium.* Et illud D. Auguſtini lib. 10. Confeſſion. cap. 8. *Omnia recipit recolenda, cùm opus eſt, & retractanda grandis memoriæ receſſus, & neſcio quid ſecreti, atque ineffabiles ſinus eius: quæ omnia, ſuis quæque foribus intrant ad eam, & in ea reponuntur: nec ipſa tunc intrant, ſed rerum ſenſatarum imagines illic præſto A ſunt cogitationi reminiſcentis eas.*

Porrò (vt præter alios ediſſerunt Simplicius 3. de Anima, text. 20. D. Thomas 1. p. q. 79. artic. 6. Alenſis 2. part. quæſt. 69. mem. 1. artic. 1. Scotus in 4. d. 45. quæſt. 3.) memorandi facultas duplex eſt: vna ſenſitiua, quæ in capite ſedem obtinet; altera intellectiua, quæ in ipſa animi noſtri ſubſtantia inſidet. De ſola autẽ ſenſitiua agit Ariſtoteles hoc in li- B bro, cùm doceat memoriá eſſe phantaſmatum: & in ea tantùm animæ parte ſitam eſſe, in qua imaginatio conſiſtit. De eadẽ locutus eſt D. Damaſcenus loco antè citato, ſtatuens memoriæ organum eſſe poſteriorẽ cerebri ventriculum, quem occipitium vocant. Intellectiuam tradidit Ariſtoteles 3. de Anima. cap. 4. text. 6. cùm docuit animam eſſe locum ſpecierum, non totam, ſed intelle- C ctum: de qua etiam interpretandus eſt D. Aug. lib. 10. de Trin. cap. 11. cũ ait, memoriam, intelligentiam & voluntatem, vná eſſe mentem; hoc eſt, in vna eademque mente inhærere.

Memoria ſenſitiua.

Memoria intellectiua.

Eſſe verò admittendam iſtiuſmodi intellectiuam memoriá, ex eo conſtat, quia recordamur rerum vniuerſalium, & immaterialium; quarum notio non in potentiam organo cor-

poris affixam, ſed in aliam facultatem nobiliorem & materiæ expertem cadit. Item, quia cum pars ſenſitiua habet theſaurum ſpecierum ad memorandum, potiori iure eundem obtinebit intellectiua pars, quæ excellentior eſt. Præterea, quia anima ſeparata recordatur eorum, quæ in hac vita geſſit: vt affirmat D. Auguſtinus in Pſalm. 108. & Gregorius 4. lib. Moral. capit. 42. conſtatque tum ex ſermone Abrahami ad diuitem Luc. 16. *Recordare fili, quia recepiſti bona in vita tua, Lazarus autem ſimiliter mala:* tum ex verbis ipſius diuitis, qui recordabatur quinque fratrum, quos inter viuos habebat.

Animā ſeparatā recordari eorum, quæ in vita geſſit.

Quare minimè audiendus eſt Auicenna, qui lib. 6 Natural. part. 5. capit. 6. intelligibilium ſpecierum theſaurum homini denegat, aiens non conſeruari in mente humana ſpecies intelligibiles: totamque intellectiuæ recordationis vim referens ad irradiationem illius intelligentiæ, quam finxit cœleſte quoddam lumen infundere in animam noſtram, vt rerum notitijs imbuatur. Cuius erroris confutationem lege apud D. Thomam 1. part. quæſt. 79. artic. 6. & lib. 2 contra gent. capit. 74 Vide etiam Scotum in 1. diſt. 3. quæſt. 6.

Diſcutitur, num memoria intellectiua propriè memoria ſit, an non?

CAPVT II.

QVæri ſolet, etiam inter eos, qui intelligibilium ſpecierum theſaurum in noſtris animis dari confitentur, vtrum memoria intellectiua ſimpliciter ac propriè memoria dicenda ſit? Nonnulli partem negatiuam amplectuntur, eo potiſſimum argumento, quòd ad memoriam requiratur perceptio determinatæ differentiæ præteriti temporis: ſiquidem non niſi rei præteritæ recordamur. Ea verò perceptio, cum non ſit abiuncta à ſingularibus conditionibus, non videtur ſpectare per ſe ad intellectum, ſed ad ſenſum. Cui opinioni haud obſcurè adſtipulatur Diuus Thomas lib. 2. contra gent. cap. 74. hiſce verbis: *Memoria in parte ſenſitiua ponitur, quia eſt alicuius, prout cadit ſub determinatio tempore; non enim eſt niſi præteriti: & cum non abſtrahatur à ſingularibus conditionibus, non pertinet ad partem intellectiuam, quæ eſt vniuerſalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus poſſibilis ſit conſeruatiuus intelligibilium, quæ abſtrahuntur ab omnibus conditionibus particularibus.* Hæc D. Thomas: quibus ſimilia docuit M. Albertus in ſumma de homine, tract. de memoria.

Negatiuæ partis arg.

Propoſita dubitatio ita expedienda eſt: Si dicamus, ad rationem eius memoriæ, quæ abſolutè ac propriè memoria vocatur, requiri, vt eadem potentia habeat in ſe ſpecies, quę res ſingulares & determinati temporis differentias repræſentent: tunc iuxta eorum ſententiam, qui arbitrantur hoc vitæ ſtatu non dari in noſtro intellectu imagines rerum ſingulariũ, aſſerendum eſt, memoriam intellectiuam, quæ animæ in corpore exiſtenti conuenit, non eſſe abſolutè, proprieque memoriam. Quod placet M. Alberto & D. Thomæ loco citato, & Ferrarienſi in comm. lib. 2. cont. gent. cap. 74 Si autem ſtatuamus, vel dari ſpecies illas rerum ſingularium in intellectu noſtro; vel ad rationem prædictæ memoriæ non oportere, vt in eademmet potentia eiuſmodi ſpecies hæreant & cõſeruentur, ſed ſufficere ineſſe illas in phãtaſia, à cuius actu intelligendi vis ad ſingularium notitiam determinetur: pronũciandum erit, memoriam intellectiuam propriè & abſolutè memoriam eſſe: quod affirmat Scotus in 4. d. 45. q. 3. Vtrumlibet horum probabilitatem habet, vt conſtat ex ijs, quę de cognitione ſingularium, & de ſpeciebus intelligibilibus, partim * in 1. Phyſ. partim in 3. de Anima, à philoſophis in vtramque partem diſputari ſolent. Quæ nõ eſt cur à nobis in præſentia aut repetantur, aut anticipentur.

Sol. dub.

* In noſtris cõm. 1. Phyſ. c. 1. quæſt. 4.

Erit

Erit etiam qui petat, quo pacto anima ſeparata recordetur ſingularium, cum ad eiuſmodi actum non poſſit iam determinari ab interno ſenſu? Quæ dubitatio locum habet apud eos, qui putant in intellectu, dum eſt in corpore, non imprimi ſpecies rerum ſingularium, ac proinde nec eas inde acceptas animam ſecum deferre.

De recordatione animæ ſeparatæ.

Reſpondendum cum D. Thoma 1. part. quæſt. 99. artic. 4. animam ſeparatam cognitione naturali cognoſcere, meminiſſeque ſingularia per ſpecies ſibi inditas in abſceſſu à corpore: eiuſmodi enim ſpecies determinatè illi repræſentant ſingularia cum ſuis conditionibus; ſi non omnia, ſaltem ea, ad quæ peculiarem obtinent habitudinem, vel ob antecedentē notitiam, vel ob aliquam affectionem, aut aliud quid ex diuinæ prouidētię ordine. In ſententia verò illorum, qui arbitrantur noſtrum intellectum in hoc vitę ſtatu haurire è ſenſibus imagines rerum ſingularium, nullam ingerit difficultatem propoſita quæſtio: cum anima à corpore abiūcta per eiuſmodi ſpecies recordari poſſit rerum ſingularium, quæ iis repræſentantur. Quod ad finem librorum de Anima, in tractatu de anima ſeparata, planius diſſeremus.

Memoriam intellectiuam non eſſe facultatem re, aut eſſentia ab intellectus diſtinctam.

CAPVT III.

QVæſtio eſt, num memoria intellectiua & intellectus differant inter ſe tanquam duę potentiæ? Putant nonnulli, quos commemorat Richardus in 2. diſtinct. 14. quæſt. 2. circa 2 princ. quibus ipſe etiam libentius aſſentitur: videturque hæc pars hiſce rationibus concludi.

1. arg. partis affirm.

Mens humana dicitur ad ſanctiſſimæ Triadis imaginem diuinitus efformata: quia vt in vna eſſentia diuina tres ſunt perſonæ; ita in anima tres potentiæ, intellectus, memoria, voluntas: non igitur me-

A moria & intellectus eadem facultas ſunt.

2. Argum.

Item: memoria tendit in rem cognitam vt cognita eſt, intellectus in rem abſolutè ſpectatam: ergo cum diuerſa ratio obiecti potentiarum diſtinctionem arguat, diuerſæ potentiæ erunt intellectus & memoria.

3. Argum.

Tertiò, eadem cauſa diſtinctionis videtur eſſe in viribus ſenſitiuis & in intellectricibus: ſed in viribus ſenſitiuis alia potentia apprehendit, B alia conſeruat: quæ enim per communem ſenſum apprehenduntur, ſeruantur in phantaſia; quæ per imaginationem, in memoria: vt alibi oſtendemus, traditque Auicenna 6. Natur. lib. 4. capit. 1. Non eſt igitur, cur intellectus à memoria intellectiua non diſtinguatur.

4. Argum.

Accedit teſtimonium D. Auguſtini 10. de Trin. cap. 11. vbi tria in mente conſtituit, memoriam, intelligentiam & voluntatem: C additque, horum vnum, nempe intelligentiam, oriri ex memoria. Cum igitur nihil ex ſe ipſo oriatur, patet, memoriam & intellectum nō eandem eſſe animi facultatem; ſed aut re, aut ſaltem eſſentia inter ſe diſtingui.

Aſſerendum tamē eſt, intellectum & memoriam intellectiuam, vnam eandemq. eſſe animi facultatem, nec re, nec ſpecie diuerſā.

1. ratio pro parte neg. Cū D. Th. 1 p. q. 79. art. 7.

Primùm, quia D eiuſdem eſt, ſeruare habitus & iis vti: at intellectus ſeruat habitus memorādi, id eſt, ſpecies intelligibiles, vt docet Ariſtoteles lib. 3. de Anima, c. 4. tex. 7. vbi intellectum patientem appellat locum, ſeu theſaurum ſpecierum. Quare idem intellectus eademque facultas erit, quæ iis vtitur intelligendo & memorando.

2. ratio. De hac re D. Damaſ. l. 2. Fid. c. 12. D. Aug. lib. 14. de Trin. c. 12. & li. 12. c. 4. D. Baſil. hom. 10 in Gen. Rup. li. 2. de Trini. & eius op. cap. 3. & 5.

Secundò, quia ſimplex rei cognitio & recordatio non inueniunt in obiecto E diſcrimen per ſe, ſed accidentarium tantum: illa enim fertur in rem abſolutè; hæc in rem, vt antea cognitā: quæ rationes non per ſe variant obiectum.*

* 3. ratio.

Tertiò, quia fruſtra ponitur facultatum multitudo, vbi ſat eſt vna eademque potentia: ſat eſt autem vna potentia ad intelligendum & recordandum, non minus quàm ad apprehendendum & iudican-

dum. Stabiliturque argumentum, quia reminiſcentia, qua rerum immaterialium recordamur, conſtat ex diſcurſu circa res immateriales, qui neceſſariò ad intellectricem vim pertinet, cuius eſt circa talia diſcurrere.

Solut.1.ar. pro parte contraria. Imago Trinitatis, vt noſtrę animæ ſit impreſſa.

Argumenta verò, quæ oppoſitum ſuadebant, paruo negotio diluuntur. Ad primum dicendum: rationem imaginis & ſimilitudinis, quæ in noſtra anima comparatione Dei inuenitur, ſpectari præcipuè ſecundum actus verbi amoris: vt declarat D.Thomas 1 par.quæſt.93.art.7. & Durandus in 1. diſtinct. 3. par.2. quæſt. 3. quia videlicet, vt Pater in diuinis per actum notionalem ſuæ intellectionis gignit Filium, & Pater ſimul ac Filius per actum amoris vtrique communem ſpirant Spiritum Sanctum: ita noſter animus cogitando interiùs format conceptum ſeu verbum; & ex hoc in amorem rei cognitæ prorumpit. Verùm quia principia actuum ſunt potentiæ atque habitus, & vnumquodque virtute in ſuo principio continetur; monet ibidem S. Thomas, poſſe etiam Trinitatis imaginem in nobis attendi ſecundùm potentias, prout in eis actus virtute exiſtunt. Non tamen oportet prædictam ſimilitudinem in eo cerni, vt quemadmodum in vna eſſentia diuina tres ſunt perſonæ realiter diſtinctæ; ita in noſtra anima tres ſint potentiæ, intellectus, memoria, & voluntas, re aut ſpecie diuerſæ: ſufficit enim numerari vtcunque tres potentias, etſi earum aliquæ eſſentiali & reali diſcrimine diſtinguantur, nimirum voluntas & intellectus, itemque memoria & voluntas; aliquæ accidentariò tantùm, videlicet intellectus & memoria. Lege D. Thomam, in quæſt. de Verit. quæſt.10.art.3. & in

Sol.2. 1.diſt.3.quæſt 4.art.1. Ad ſecundum dicito: rem in ſe, & rem vt cognitã, non includere rationes, quæ per ſe varient obiectum, atque eſſentiæ

Sol.3. diſcrimen inuehant. Ad tertium: organum memoriæ exigere temperamentum, quod obſeruat diuturnæ

A conſeruationi: officia verò ſenſus communis, & imaginationis eam qualitatum compoſitionem requirere, quæ tantummodo apta idoneaque ſit ad facilè recipiendum: hanc autem à priori neceſſariò diuerſam eſſe; quia mollia promptè recipiũt, malè retinent; dura pertinaciter ſeruant, ægrè recipiunt. Vnde eſt, quod ſenſus communis eiuſq. theſaurus in diuerſa parte celebri debent conſiſte-

B re, ſimiliterque imaginatio & eius promptuarium (ſi tot ſenſus interni conſtituendi ſint, qua de re alibi.) Ex quo ſequitur, has potentias vt ſitu, ita & re ipſa inter ſe diſtingui. In intellectu autem & memoria intellectrici longè diuerſa ratio eſt. Nã cùm in corpore non hæreant, haudquaquam ad functiones ſuas obeundas organorum & temperamenti diuerſitatem expoſcunt. Ad vltimum, cùm Sol. 4.

C D. Auguſtinus ait intelligentiam oriri à memoria, nihil aliud velle, quam intelligendi actum elici à ſpecie reſidente in intellectu, qui prout imaginibus recordationi obſeruientibus conſignatus eſt memoria, & intellectus fœcundus vocatur. Aduertit etiam D.Thomas 1.part.quæſt. 79.art.7.cùm idem D.Auguſtinus in lib.10.de Trinit.cap.11. & 12. ponit in mente memoriam, intelligentiam

D & voluntatem, non hęc accipere pro tribus potentijs; ſed memoriã pro habituali animæ retentione, intelligentiam pro actu intellectus voluntatem pro actu voluntatis.

Memoriam ſenſitiuam conuenire etiam brutis, etſi non omnibus.

CAPVT IV.

E

QVod ad memoriam ſenſitiuam attinet, eam brutis quoque animantibus conuenire palam eſt; licèt non omnibus. Huius aſſertionis priorem partem tradit Ariſtoteles in lib. de mem. & remin. ca. 1. & lib. 1. Metap. cap. 1. & lib. 7. Eth. cap. 3. D. Auguſt. lib. 10. Confeſſ. cap. 17. & lib. 2. Muſic. cap. 4. aliique auctores

Indicia memoriæ in brutis.

ctores communi aſſenſu. Eamque ſatis probant manifeſta memoriæ indicia, quæ in brutis deprehenduntur: quale eſt, vt alia omittamus, identidem certa loca, nidos, latibula repetere: & ſobolem ſuam dignoſcere. Item quia, vt tradit Ariſtoteles lib. 4. de hiſtor. animal. cap. 10. & Plinius lib. 10. Natur. hiſt. ca. 75. compertum eſt, præter hominem ſomniare etiã equos, canes, boues, oues, capras, & denique genus omne quadrupedum & viuiparorum. Quod priuatim in canibus declarat ipſorum latratus per quietem. Non ſomniarent autem bruta, niſi haberent in ſomnijs occurſantes præteritarum rerum imagines, aſſeruatas in interno ſenſu, haud dubiè ad memoriæ munus.

Quę bruta careãt memoria.

Poſteriorem partem aſſertionis, videlicet memoriam nõ omnibus brutis conuenire, tradit Ariſtoteles lib. de mem. & remin. capit. 1. & 1 Metaph. ca. 1. probaturque ex eo; quia quæ ſolo guſtu, & tactu prædita ſunt, ac res præſentes tantùm dignoſcunt, memoria carent: veluti conchylia, cæteraque eiuſmodi marinis ſcopulis adhærentia. Nec enim indigent memoria, cùm hanc ob id potiſſimùm natura brutis concedat, vt locum antea cognitum adire poſſint, noxium aliquid fugiendi, aut iucundum conſectandi gratia. Vnde eſt etiam, quòd nec omnia quæ locum mutant memoriam habent; vt lumbrici, cochleæ, & alij quidam vermes, qui huc illuc vagantur, nec ad certa loca redire deprehenduntur. Sunt tamen, qui omnia, quæ quoquo modo mouentur loco, memoria pollere exiſtiment, vt D. Thomas 1. Metaph. lect. 1. Sunt, qui non omnia, quæ ad eaſdem ſedes remeant, memoriam vendicare putent, vt M. Albertus tract. 1. eiuſdem oper. capit. 6. ait enim muſcas, quas conſtat eundem cibum importunè repetere, non habere memoriam: quod ex eo ſuadet, quia flabello repulſæ identidem ſe ingerunt: non enim id facerent, ſi plagæ acceptæ recordarentur. Neutra tamen harum opinionum placet. Non prima: quia ſola mutatio loci non eſt ſufficiens memoriæ argumentum, cùm videamus quædam animantia, vbi primùm in lucem edita ſunt confeſtim ab vno loco ad alium progredi, quæ tamen memoriæ ductu nondum agi queunt, vt planum eſt. Non ſecunda: quia muſcæ non ex obliuione plagæ eò redeunt, vnde abiguntur; ſed quia ob ſtoliditatem, vrgente præſertim rei delectabilis appetitu, minùs ſibi conſulunt. Quin potiùs illa eiuſdem loci repetitio ſignum memoriæ eſt: nec enim eodem redirent, niſi loci memoriam haberent.

Muſcę memoria præditæ ſunt.

Non eſſe negandum, competere piſcibus memoriam.

CAPVT V.

QVæri ſolet, num memoria piſcibus inſit, an nõ? Ratio dubitãdi in eo eſt, quia animãtia aquatilia ſunt deterioris notæ, quàm terreſtria. Vnde Philo Iudæus in libro de Mundi opificio ait, propterea Deum animalium creationem a piſcibus inchoaſſe, quia eum ſeruare ordinem voluit, quem in ſuis rebus ſecutura eſſet in poſterum natura: quæ quidem à vilioribus incipiens deſinit in præſtantiſſima omnium: at aquatilium generi deſpicatiſſima inertiſſimaq. obuenit anima, adeò vt prę terreſtrium comparatione quodammodo ſint animalia & non animalia, videaturq. eis anima pro ſale indita, ne putreſcerent. Cum igitur nonnulla ex ijs, quæ in terra viuunt, careant memoria; cõſequens videtur, vt eam piſcibus natura denegarit.

Secundò idem confirmatur, quia in præmolli & fluxa materia, qualis eſt piſcium, nequeunt typi, & imagines impreſſæ conſeruari, ſed confeſtim defluunt & extinguuntur; vt ſi quis annulum in profluentem amnem imprimat. Tum, quia memoriæ, vt & cæteris functionibus animalibus, non parum officit al-

gori

gor; quem tamen in natatilibus frigidiſſimi elementi indigenis abundare oportet: docente Galeno lib. 6. de vſu part c.9 & Ariſt lib.2.de part. anim.c.2.& in lib.de reſpir.c.6 contra Empedoclem, falsò putantem, ex animalibus calidiſſima eſſe aquatilia. Hiſce argumentis adducti fuere ad tuendam partem negatiuam nonnulli, quos refert refellitq. D. Aug. lib.3.de Geneſi ad lit.cap 8.

Similia ſcripſit Rondele. lib 3. de piſc. c. 3. & l 4.c. o. Porphyr. li.2.de abſtinentia.

Sed huius ſententiæ falſitas ex indicijs memoriæ, quæ in piſcibus deprehenſa ſunt, palàm conuincitur. Conſtat enim, referente Plinio lib. 10.Nat.hiſt.cap 70 piſces in quibuſdam viuarijs plauſu congregari ſolitos fuiſſe ex conſuetudine; imò & ad nomen vocatos adueniſſe in piſcinis Cæſaris, non confertim ſolùm, ſed quoſdam priuatim. Quod certè non niſi ex plauſus, nominumque & pabuli memoria faciebant. Quò etiã pertinet id, quod idem Plinius lib.9. cap. 8. narrat de Delphino, qui quocunque diei tempore inclamatus à puero, quamuis occultus atque abditus, ex imo aduolabat, paſtuſq. præbebat aſcenſuro dorſum, receptumq. per mare in ludum portabat ac reuehebat. Secundò idem ea ratio perſuadet, quia memoria, vti ſuperius diximus, ob id maximè à natura tributa eſt, vt animantes ad definita loca commodi alicuius gratia ſe conferant: certũ verò eſt, piſces in eaſdem ſpeluncas, eademque domicilia, ſtatis temporibus ſeſe abdere, indeque egreſſos eodem rurſus commeare. Hanc opinionem, quæ Philoſophorum communis videtur, ſecutus eſt D.Tho.1.p.q.72.art.1.cum D.Auguſtino loco citat. etſi aliter viſum fuit D.Baſilio hom.8. in Geneſin.

Sol. arg. partis cõtrariæ.

Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus, ſic erunt explicanda. Circa primum fatẽdum, aquatilia generatim loquendo tam volatilibus quàm terreſtribus deteriora eſſe: vt aſtruit D. Thom. 1.par. q.71. art.1. & q.72.art.1. Cui rei vel id argumento eſt, quòd hæc pluribus & abſolutioribus organis ad operationes ſuas obeundas inſtructa ſunt.

A Secundò, quòd ſenſus habẽt acutiores, earumque nonnulla diſciplinam capiunt: quod piſcibus non cõuenit. Item, quia nobiliorem procreandi modum vendicant: piſces enim maiori ex parte oua tantùm generant, eaque imperfecta: qui gignendi modus deſpectior eſt. Diximus maiori ex parte, quia non totum piſcium genus eſt ouiparum, id eſt, non animal, ſed ouum pariens: cùm quidam
B ſint viuipari, id eſt, non ouum, ſed viuum animal parientes: vt piſtris, balæna, vitulus. Quod teſtatur D.Baſilius hom.7.in Geneſin, Plinius lib. 9.cap.13.& cap.51. Rondeletius lib. 4. de Piſc. capit 3. poſt Ariſtot.3. de Gener. anim. cap 3. & 5. quanquam vniuerſum piſcium genus eatenus ouiparum dici poſſit, quatenus omnes piſces aut intra ſe, aut extra, oua pariunt. Ex dictis tamen non neceſ-
C ſariò concluditur, omnia, quæ in terreſtrium & volatilium generibus numerantur, excellentiorem naturam, quàm aquatilia omnia ſortiri: alioqui muſcæ, & vermes perfectiores eſſent crocodilis, delphinis, balænis.

Nec nobis omnino probatur ſententia Philonis, dum piſcium genti vſque adeò detrahit, vt eos vix animantium appellatione dignetur, tãtumque eis pro ſale animam det. Li-
D cet enim id verum ſit de ijs, quæ marinis affixa ſcopulis ſtabilem ſedem habent, & ad ſtirpium naturam propè accedunt; haudquaquam tamen de vniuerſo piſcium genere probè dictum haberi debet: vt facilè perſpiciet, qui expenderit, quæ de eorum ingenio, ſtratagematis, vafricie, & quorundam adumbrata prudẽtia auctores prodiderunt. Ariſtoteles lib. 8.de Hiſt.anim.c.13.& lib.9.cap 37.
E Plutarchus in lib.de animal. induſt. Plinius lib.9. Natur. hiſt. D.Baſilius orat.19.de Prouid.D.Ambroſius lib. 5.Hexam.ca.10.Opianus lib.3.Rondeletius lib.4.de piſcibus cap.11.

Ad ſecundum argumentum dicito: nimiam mollitudinis & frigoris exuperantiam impedire concentum primarum qualitatum, organo memoriæ neceſſarium; atque adeò non

poſſe

poſſe in eo memoriam conſiſtere: A verùm etſi piſces molli & frigida ſint natura, non tamen in ijs adeò vehementem eſſe eiuſmodi qualitatum exceſſum, vt memoriæ neceſſarium temperamentum labefactet.

De organo memoriæ ſenſitiuæ.

CAPVT VI.

Vide Cęl. Rho. li. 3. c. 29. & li. 20. cap. 8.

COmmunis Philoſophorum ſententia eſt, quam tradit D. Nemeſius in lib. de Nat. hom. cap. 13. & B D. Damaſcenus lib 2 fid. orthod. cap. 20. D Thomas in 1. d. 3. q. 4. art. 1. ad 2. M. Albertus in ſumma de homine, tract. de memoria, Auicenna lib. 6. Natur. memoriam ſenſitiuam (vt dicemus in lib. de Anima) ſedem habere in poſteriori parte capitis, quæ occipitium vocatur. Id quod multis indicijs comprobant: primùm, quia C læſa ea parte offenditur memoria, & eo loco percuſſos rerum cepit obliuio. Secundò, quia eius partis ſoliditas ob id potiſſimùm videtur procurata à natura, vt tenaciùs hęreant infixæ ſpecies. Poſtremò, quia cùm recordari volumus, quaſi natura nos docente occipitium ſcalpimus, vt memorandi vim quodammodo excitemus & acuamus.

Occipitiũ ſedes memoriæ.

Hæc tamen de ea memoria intelligi debent, quæ ſpecies proximè ab D imaginatrice facultate ſibi commiſſas reſeruat. Nam quæ ſenſus communis theſaurus eſt, anteriorem cerebri partem occupat. Niſi quis malit vnam tantùm dari memoriam ſenſitiuam, quæ tam rerum ſenſatarum, quàm non ſenſatarum typos recondat. Cui opinioni proxima argumenta non parum afferunt probabilitatis.

De actu memorandi & reminiſcendi.

CAPVT VII.

MEmoriæ ſeu memoratricis facultatis duo ſunt actus: vnus, qui accepto à potentia nomine Memoria vocatur; alter, qui Reminiſcentia dicitur. Memoria definitur à B Philoſophis, rei antea cognitæ, vt cognita eſt, repetita cognitio: ſiue regreſſio ad notionem eius, quod fuit antè apprehenſum, prout apprehenſum fuit. Etenim ſi quis eliciat cognitionem rei ſibi antea prorſus ignotæ, aut rei quam priùs nouit, ſed omnino exciderat, non dicetur recordari: quia non conſiderat rem, vt ab ſe antea cognitam. Vnde eſt, quòd (vt 1. cap. huiuſce libri Ariſtoteles C docuit) memoriæ ſolæ res præteritæ ſubijciuntur: quemadmodum externo ſenſui tantùm præſentes; & ſpei, futuræ duntaxat. Sed erit, qui nobis opponat auctoritatem D. Auguſtini, lib. 14. de Trinit. cap. 11. vbi ita ſcripſit: *Non ſolùm præteritorum eſt memoria, ſed etiam præſentium.* Vnde Virgilius de Vlyſſe ait:

Lege etiã ca. 2. eiuſdem lib.

---Nec talia paſſus Vlyſſes, Lib. 3. Aen.
Oblitusve ſui eſt Ithacus diſcrimine D *tanto.*

Cùm enim ſui non oblitum diceret Vlyſſem, quid aliud intelligi voluit, niſi quòd meminerit ſui? cùm ſibi ergo præſens eſſet, nullo modo ſui meminiſſet, niſi ad res præſentes memoria pertineret. Hæc D. Auguſtinus loco cit. quæ repetit in epiſtola 72. ad Nebridium. Occurrendum tamen, paulò latiùs ac minùs propriè ſumptum illic ab eo & à poeta memoriæ nomẽ; quod E ſi propriè vſurpaſſent, neutiquam ad rerum præſentium cognitionem extendiſſent.

Objiciat rurſum aliquis, non videri memoriam rectè definiri cognitionem rei cognitæ, vt cognita eſt; quòd res cognita, vt cognita, non poſſit cognoſci, niſi ipſe cognoſcendi actus percipiatur; cùm tamen nulla potentia corporis organo affixa Obiect.

ſupra

ſupra ſuum actum reflecti poſſit, vt eſt communis philoſophorum ſententia. Reſpondendum, ad actum recordandi non eſſe opus, vt potentia ſuummet actum abſtractè ſumptum liquidove cognoſcat (id enim ſoli immateriali facultati conceditur) ſed ſufficere, percipere illum quoquo modo, videlicet acceſſoria quadam ratione, & concretè; prout inuoluitur in perceptione rei cognitę, vt cognita eſt. Qui modus reflectendi ſupra proprium actum etiam potentijs inſidentibus organo corporeo conuenire poteſt.

Dilutio.

Reminiſci verò, vt etiam loco citato Ariſtoteles explicat, dicitur quiſpiam, cùm ex alio aliud ei incidit: vt cum ex lacte in candorem progreditur, ex candore in aera, & ab hoc in humorem, ex quo ei tandem Autumnus, qui exciderat, in mentem venit. Et D. Auguſtinus lib. 6. Muſicæ. cap. 8. *Quid aliud, inquit, agimus, cùm reuocamus nos in memoriam, niſi quodammodo quod repoſuimus quærimus? Recurrit autem in cogitationem occaſione ſimilium motus animi non extinctus, & hæc eſt quæ dicitur recordatio.* Themiſtius etiam 2. libro ſuæ paraph. cap. 4. Reminiſcentiam definit reducem & quaſi rediuiuam memoriam, ſiue renouationem memoriæ collapſæ: cùm vnus motus animi recogitando alterum trahit, vt vnus annulus alium in catena. Licebit tamen eandem apertiùs & enucleatiùs definire hunc in modum: Reminiſcẽtia eſt progreſſio, qua potentia memorandi, ex aliquo aliquibuſve memoria comprehenſis, venit in cognitionem eius, quod nec memoriæ occurrebat, nec à memoria penitus exciderat. Exempli gratia, ſi quis heri librum in loco aliquo repoſuit, cuius loci ei in mentem hodie non venit, & vt ipſum in memoriam reducat, loca vbi heri fuit, & eos quibus cum locutus eſt, animo repetat; tandemq. ex aliciuius memoria occurrat menti locus, vbi librum reliquerat, dicetur loci illius reminiſci, cuius antea ſimpliciter recordari non poterat.

Lege Ariſto. cap. 2. lib. de memoria & reminiſc.

His ſimilia ſcripſit Plato in Philebo. Alex. li. 3. Nat. quęſt.

A Ex quo perſpicuum fit, plura ad reminiſcentiam exigi, quàm ad memoriam: licet enim ambæ in eo conueniant, quòd nec meminiſſe, nec reminiſci poſſimus eius rei, cuius in nobis ſimulacrum euanuit; ita vt eã nec per ſe primò concipere, nec ex alia ad eius apprehenſionem deuenire valeamus: tamen vt memoremur, ſat eſt rem antea cognitam vt cognitam apprehendere; ad reminiſcendum verò requiritur antecedens B obliuio, cum notitia iterata alicuius rei, quæ nõ exciderat, & ex qua eius, quam inquirimus, notionem conſequutione quadam & diſcurſu prouehimur. Vnde (vt in 4. huius libri capite aduertit Ariſtoteles) cum memoria etiam brutis animantibus cõpetat, ſolus homo reminiſcendi vim habet, ſicuti & in eo duntaxat ratiocinatio, & diſcurſus reperitur. Ideo-C que vt idem cap. 1. dixerat, qui celeritate ingenij valent, faciliùs reminiſci queunt: quia videlicet in diſcurrendo expeditiores ſunt. Lege Platonem in Philebo, Plotinum in lib. de ſenſu & memoria, Themiſtium hoc loco. 2. lib. ſuæ paraphraſis, cap. 15. D. Thomam 1. part. quæſt. 78. art. 4. & ex recentioribus Fernelium lib. 6. ſuæ Phyſiologiæ, cap. 14.

Aui. 6. Na.

Quòd in homine imaginatiua diſcurrat circa ſingularia aſſerit D. Th. 1. p. q. 78. art. de potent. 4. & in opus animæ ca. 4. Auic. 6. Nat. p. 4. c. 2. Auic. 2. de anima comm. 62. Capr. in 4. d. 10. q. 4. art. 3. Sõc. 10. Metap. q. 16.

Nonnulla hic aduerte. Primum D eſt: cùm ad reminiſcentiam diſcurſus requiratur, non poſſe eam perfici, niſi accedente miniſterio eius potentiæ internæ, cui diſcurſus tribuitur, quæ vtrum ſit imaginatiua duntaxat, an etiam memoria ſenſitiua (ſi præter ſenſum communem plures interni ſenſus ponantur) in libris de Anima diſcutiemus.

Secundum eſt: reminiſcentiam tribus minimùm actibus conſtare: E memoria alicuius aliquorumve, inueſtigatione ſeu diſcurſu ex iis ad id quod quæritur, & inuentione eius quod partim exciderat, nec tamen penitus euanuerat.

Tertium eſt: licet animæ ſeparatæ cõueniat recordatio, vt 2. huius operis cap. oſtendimus, non videri tamẽ ei reminiſcentiam competere: quia reminiſcẽtia ſupponit obliuionem;

obliuio

A obliuio autem naſcitur ex imperfectione organi corporei, cuius craſſitudo & defluxus, alijque eiuſmodi materiales affectus in cauſa ſunt, vt rerum imagines oliterentur & euaneſcant, atque vt etiam dum nitorem ſuum habent, interdum conſopitæ ſint, nec ad memorandi actum prodeant. Cùm igitur anima à corpore abiuncta non vtatur materiali organo, non videtur in eam, ac multò minùs in Angelos, reminiſcentia B cadere.

Obiect.

Verùm non deerit fortaſſe, qui probare contendat, immeritò brutis omnibus reminiſcentiam denegari; cùm eorum nonnulla ex alijs alia videantur deducere & colligere. Nam, vt cetera omittamus, celebre eſt id, quod in libro de induſtria animaliū Plutarchus commemorat de Vulpe. Hæc glaciatum flumen tranſitura, primum leniter ſupra glaciem incedens C auriculam admouet: tū ſi aquæ ſubterlabentis ſonum percipiat, gradum ſiſtit, nec, niſi aliquid vehementer vrgeat, pedem promouet; ſi verò ſtrepitum nullum audiat, traijcit, ita videlicet argumentans: Quod ſtrepit, mouetur: quod mouetur, non eſt fixum: quod non eſt fixum, diffluit & cedit: ſubmergar igitur, ſi hac ire pergam. Nec his diſſimilia ſunt, quæ eodem loco narrat idem auctor de D Cane feram perſequente, qui cùm in viarum diuortia peruenerit, vbi olfactu deprehendit vna via feram non abijſſe, alteram nihil iam olfaciendo mox arripit: vtiq; colligens per eam diuertiſſe, quia per aliam non diuertit.

Hęc de cane ſcribit D. Baſil. homil. 9. Hexam. D. Ambr. lib. 6. Hexam. ca. 4.

Solutio.

Ad hoc argumentum reſpondendum eſt, quod in Phyſicis diximus, hęc aliaque eiuſmodi, quę in quibuſdam belluis cernuntur, non indicare conuenire eis verum diſcurſum, ſed quandam illius imaginem, & imitationem: ad quam ſat eſt naturalis inſtinctus, qui in quibuſdam magis, in alijs minus excellit.

De vtilitate Memoriæ, eiuſque admiranda & abſtruſa vi.

CAPVT VIII.

QVanta ſit vtilitas memoriæ, conſtat ex eo, quòd parum omnino referret tam multa legere, audire, animaduertere, niſi illa memoriæ tradita quaſi tabellis recōdita aſſeruare poſſemus. Fuit profectò hoc nobis à Deo aduerſus rerum ignorationem & obliuionem datum remedium ac ſubſidium. Vnde Plutarchus in lib. de Educat. lib. vocat memoriam cellam penuariam diſciplinarum. Et in fabulis eſt ſcriptumque à Platone in Theæteto, memoriam eſſe matrem Muſarum: Itemque ſapientiam eſſe memorię & experientiæ filiam. Illud certè memoriam mirificè commendat, quòd abſque illa nemo abſolutam prudentiæ rationē obtinere queat, cùm ad rectè iudicandum de ijs quę agēda ſunt, quod prudentię munus eſt, multum conferat præteritorum recordatio, & experientia: quæ teſte Ariſtotele 1. Metaph. cap. 1. ex multarum rerum memoria coaleſcit. *Vnde* eſt, quòd memoria ab Ariſtotele lib 6. Ethic. cap. 5. à Tullio lib. 2. de Inuent. & D Thoma in 22. quæſt. 49 art. 1. alijſque Philoſophis commum aſſenſu inter prudentiæ partes (integrantes videlicet) numeratur.

Lege Tertul. in lib. de anima. ca. 24. Tullium 1. de Orat. Cælium lib. 3. cap. 4 & libro 10. c. 15.

Tanta verò, tamque recondita memoriæ vis habetur, vt ea vnum ſit ex ijs, quæ nos mirari natura voluit, ſcire autem noluit. Quis non miratur, qua ratione memoria in ſuis theſauris tam multa, tamque diuerſa excipiat, neque tamen ea confundat, ſed diſcretim E ſincera conſeruet? Quo nexu, quæ apud illam tanquam commiſſum repetituri depoſuimus, ita collocata & ordinata ſint, vt & vnumquodque ſeparatim, & cuncta conſertim, & ſingula ordinatim expoſcere, & digerere valeamus? Quo pacto fiat, vt quis ex aceruo ſpecierum per horæ ſpatiū, ita vt priùs audien-

di pa-

A di patientia, quàm memoriæ fides deficiat, orationem, ne mutata quidem ſyllaba, continuata ſerie, alia ex alijs coniungēs ſuo loco depromat; nec in ipſa deptomptione atque recenſione imago vna aliam impediat aut interturbet? Quo item modo alias, cùm poſcimus vt proferatur quod volumus, quædam prȩaltè cōdita oblitefcant, nec ſe foras dent? ſed eorum loco alia proſiliant in me-

Lege etiā D.Aug.11. de Trin. c.3.

B dium, quaſi rogantia num ipſa quærantur: alia confeſtim imperturbata facie in apertum exeant: alia paulo pòſt tanquam de abſtruſioribus receptaculis eruantur. Quo pacto quæ euanuiſſe videbantur, vnius admonitione connexa quodam choro ſubeant, &c. Certè in hoc naturæ miraculo præſtat cum D.Auguſt.lib.10. Conf.cap.8. & Theodoreto in lib.de Nat. hom. ſola admiratione conten-

C tum eſſe, quàm alienā & inidoneam cauſam afferre. Lege tamen, ſi placet, nonnullam eius rei inueſtigationem apud Fracaſtorium 1. lib. de intellectione.

Quibus rebus memoriæ bonitas conſtet aut vitietur: & qui memoriæ laude floruerint aliquando?

C A P V T IX.

D Porro vt memoriæ bonitas conſtet, requiritur ex parte organi, tum mollitudo, tum durities, ad congruam temperiem ſibi mutuò fœderatę: mollitudo quidem, vt facile imbibat rerum notas; durities, vt ſimulacra inuſta retineat & cōſeruet. Ob defectum mollitudinis ſenes præcipiti iam ætate, quibus humido natiuo magna ex parte cōſumpto mem-

Ariſt. lib. de memor. & reminiſc. cap.1. Senes obliuioſi.

E bra inareſcunt ac rigent, difficili ſunt memoria: qui ob id etiam indies quæ didicerant obliuiſcuntur, quia exoleſcunt in eis quaſi in ruinoſis ædificijs depictȩ rerum imagines; nec defluxum materię, in qua illę obſignatæ ſunt, quantum opus eſt, compenſant. Ob defectum congruentis duritiæ admodum pueri, quos conſtat prȩhumidum habere cerebrū, parùm

Pueri lubrica memoria.

A memores ſunt: quamquam eis ad memorandum opituletur alia cauſa, quam tradit Ariſtoteles in probl. ſect.30.quæſt.4. videlicet, quia nondum multa perceperunt: intellige, quorum imaginibus organum memorandi nimis occupatum ſit. Nec enim negari debet, ipſam ſpecierum multitudinem, & colluuionem fatigare quodammodo potentiam, ac nonnunquam actum memorię inter-

B turbare, dum earum occurſu res aliæ pro alijs ſeſe menti ingerunt. Vnde eſt etiam, vt ibidem Philoſophus aduertit, quòd meminiſſe ea meliùs valemus, quæ manè percipimus, quàm quæ procedente die, cum iam obiectarum rerum turba per ſenſus intrans animi intentionem diſtraxit.

Non ſolùm autem nimia ſiccitas & humiditas ætatibus certis propriè memoriam vitiant, aut impediunt;

C ſed etiam, cùm ex morbo, aut alia quauis ratione inducuntur. Vnde Galenus lib.3. de loc. affect. capit.5. agens de lapſa ob ſiccitatem memoria, refert quendam ſe nouiſſe, qui exſiccato organo ob aſſiduitatem in ſtudijs atq; vigilias memoriam penè amiſerat: & agricolam, qui ob labores, quos vites colendo ſubierat, ſimulq. ob victus tenuitatem, eodem modo affectus eſt. Quamquam in ijs

D cauſa deficientis memoriæ potuit quoque eſſe exuperantia caloris natiui: in ſcholaſtico ex agitatione ſpirituum, in caput ſubeuntium ob vehementem animi intentionem; & in agricola, ex motu corporis diuturno & vehementi: motus enim calorem gignit, & quidem animantibus, potiſſimùm propter effuſionem ſpirituum ad extimas partes, vt alibi expoſuimus.

E Sanè quidem, licèt obliuio alumna ſit excedentis humiditatis, ſicut retentio ſiccitatis; tamen aliarum etiam primarum qualitatum exuperantia memoriam labefactat, præſertim frigoris, quod omnes animales functiones torpidas reddit, & ipſius vitæ fundamenta quatit. Speciatim autem ad ſeruandam memoriam, docent Medici abſtinendum ab

ebrie-

ebrietate, & à copioſo vini potu, à cruditate ventriculi, omnique ſatietate, à fructibus viridibus, & oleribus, à lacte, caſeo & carnibus ſalſis, omnibuſque flatum generantibus, à piſcium fluuialium, & anguillarum præſertim, eſu.

Læditur autem memoria, nunc ad tempus, nunc citra regreſſum; ac nonnunquam ex toto labefactatur, alias ex parte. *Nec quicquam*, inquit Plinius lib. 7. Nat. hiſt. c. 24 *æque fragile eſt in hominum vita, morborum & caſus iniurias, atque etiam metus ſentiens. Ictus lapide oblitus literarum eſt: è tecto lapſus, matris, & affinium, propinquorumque: alius ægrotus ſeruorum etiam: ſui verò nominis Meſſala Coruinus.* Præter hos noſtra quoque ætate Cornelius Ianſenius literas oblitus fuiſſe dicitur: qui tamen, editis in Sacram ſcripturam egregijs commentarijs, perpetuam ſui memoriam poſteris reliquit.

Sed quemadmodum multa ſunt noxia memoriæ: ita non pauca, quæ eidem proſunt, eiuſque vim acuunt. Et, vt cetera omittamus, ferunt eſſe artem comparandæ memoriæ per medicamenta, cuius artis beneficio quidam noſtra ætate in magna admiratione fuerint. Namque innumerabilia penè vocabula Græca, Latina, barbara, ficta, nullo nexu cohærentia, quæ ſemel audiſſent, mox ſine vlla hæſitatione reddebant: nunc eodem quo acceperant ordine; nunc ita, vt primum, tertium, quintum, & ſic deinceps, ac denique vt rogabantur, ſine errore, tanquam è charta referrent.

D. Th. 2. 2. q. 49. art. 1. Cælius li. 10. c. 16. Solin. in Polyhiſt. c. 7. Tulli᾿ Aca. q. edit. 1. lib. 2.

Communis ars excolẽdi ſine medicamentis memoriam, eſt exercitatio. Nam teſte Quintiliano lib. 11. Orat. inſtit. capit. 2. nihil æque vel augetur cura, vel negligentia intercidit. Quare magnopere iuuat, quotidie aliquid memoriæ tradere, ac præcipuè vbi ſe quis primum in ligata, deinde in proſa oratione addiſcenda exercuit: quædam addiſcere omnino diuulſa, ac ſine numeris, & magis ab vſu remota, qualia ſint Iuriſconſultorum. Difficiliora enim, inquit ille, debent eſſe, quæ exercent, quo ſit leuius ipſum illud in quod exercent: vt Athletæ ponderibus plumbeis aſſuefaciunt manus, quibus vacuis, & nudis in certamine vtendum eſt.

Fuerũt autem priſcis temporibus inſignia memoriæ exempla, quæ Plinius lib. 7. Naturalis hiſtoriæ capit. 24. Seneca in prologo declamationum. Quintilianus loco paulo antè citato commemorat. Mithridates rex Ponti, duarum & viginti gentium rex, totidem linguis iura dixit, pro concione ſingulas abſque interprete elocutus. Craſſus ille diues, cum Aſiæ præeſſet, quinque Græci ſermonis differentias ſic tenuit, vt qua quiſque apud eum lingua loqueretur, eadem ei reſponderet. Cyrus Perſarum rex in numeroſiſſimo exercitu omnium militum nomina tenuit. Theodectes quamlibet multos verſus auditos mox reddidit. Charmides in Græcia, quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo repræſentauit. Cyneas Theſſalus, miſſus à Pyrrho legatus de pace ad Romanos, poſtero die nouus homo & ſenatum, & totam vrbanam plebem ſenatui circumfuſam nominatim ſalutauit. Denique de ſua memoria ita ſcripſit loco paulò antè adducto Seneca: *Cum multa iam mihi ex me deſideranda ſenectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium ſenſum hebetauerit, neruorum firmitatem fatigauerit: inter ea quæ retuli memoria eſt, res ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primùm ſenectus incurrit. Hanc aliquando in me floruiſſe, vt nõ tantum ad vſum ſufficeret, ſed in miraculum vſque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta referebam: & ab his, qui ad audiendum præceptorem noſtrum conuenerant, ſingulos verſus à ſingulis datos, cum plures quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vſque ad primũ recitabam. Nec ad complectenda tantum quæ vellem, velox erat mihi memoria; ſed etiam ad continenda, quæ acceperat.*

Itẽ Cælius Rhod. lib. 20. ca. 10. Alex. ab Alex. li. 6. c. 18. Muretus l. 3. Variar. ca. 1. Solin. in Polyhiſt. c. 7. Valerius Max. li. 8. tit. 7.

Quisnam hic Seneca fuerit, ſcripſit Volaterranus lib. 19. Iuſtus Lipſius 1. Electorum.

Selu-

Solutio aliquorum problematum, ad memoriam ſpectantium.

CAPVT X.

NVnc quæſtiones aliquot ad memoriam pertinentes breuiter diluemus. Prima hæc eſto: Cur non omnia, quæ externis ſenſibus percipimus, manent in memoria, ſed pleraque excidunt? Reſponſio: Quia aut eorum imago in organum memoriæ non imprimitur, ob ineptitudinem organi ad illa recipienda, aut ſeruanda; vel ob remiſſionem apprehenſionis, vt paulò poſt dicemus; vel certè quia imago impreſſa decurſu temporis euaneſcit. Plato in Theæteto: *Quicquid eorum, quæ aut videmus, aut audimus, aut ipſi cogitamus, meminiſſe cupimus, inſinuantes ipſum ſenſibus, intelligentijſque veluti annulis ſignantes, exprimimus, quodque ſignatum fuerit meminimus, & ſcimus, quoad figura permanet: at cum aboletur, vel inſcribi nequit, obliuiſcimur atque neſcimus.*

2 Si rerum ſimulacra, quæ memoriæ inuruntur, contrarium non habent, à quo perimantur, nec eorum conſeruatio à re obiecta pendet, cur ea ſæpenumero etiam in florida ætate, integro ſenſorio emoriuntur & abolentur? Reſponſio: Quia actione caloris, toto vitæ tempore humidum abſumentis, & incurſu aliarum qualitatū, obſcurantur indies & effluunt prędictæ imagines, donec ex toto pereant; niſi per actus memorandi inſtaurentur, & quaſi nitorem genuinum recuperent.

3 Cur ea, quæ alijs rebus intenti, vel etiam ſomniantes apprehendimus, facilè obliuiſcimur? Reſponſio: Quia tunc facultas memorandi remiſsè operatur, ſimiliterque alij ſenſus, qui in memoriam agunt: atque ita diſſultoriæ tantum & euanidæ imagines exprimuntur. Galenus lib. 2. de motu muſculorum. *Vis memorandi, ſi inſignes impreſſiones rerū imaginatione conceperit, cōſeruat eas perpetuò; atque id quidem eſt memoria tenere. Sin obſcuras, & veluti ſuperficiarias, non conſeruat; & hoc eſt obliuiſci: ob idque multi in vehementibus animi affectibus nullius eorum, quæ egerint, in poſterum meminerunt. Quid igitur mirum eſt, in ſomnis obſcurè agente anima obſcuras etiam imaginationes fieri, ideoque neque ſtabiles; cum id etiam in vigilijs contingat?*

4 Cur non ijdem, & ingenioſi ſunt, & benè memores: ſed contra ſæpe accidit, vt qui tenaciori ſunt memoria minus celeri & acuto polleant ingenio? Reſponſio: Quia ingenij præſtantia conſiſtit in celeritate quadam mentis, & facilitate ad ratiocinandum, inueſtigandum, & inueniendum: hæc autem celeritas pendet ex acumine & promptitudine internorum ſenſuum, præſertim cogitatricis facultatis; quæ, dum intellectus ratiocinatur, ipſa etiam circa ſingularia pariter diſcurrit: durities autem cerebri, quæ inflexibilis eſt, facitque vt rerum idola tenacius hæreant, celeritatem cogitatricis potentiæ cohibet, ac demoratur; ſicque id, quod memoriam diuturnam reddit, ingenium hebetat. Si tamen cerebri ſubſtantia ita affecta ſit, vt organum cogitatiuæ magis ad humiditatem, organū memoriæ magis ad ſiccitatem vergat (quod interdum accidit) erit idem & tenaci memoria & acuto ingenio.

Lege Ariſ. c.2. de memor. & rē.

5 Cur integræ quædam nationes memoria parum valent, vt Thraces? Reſp. Quia ſoli cœlique natura & ſiderum influxus, qualitates memoriæ aduerſas imprimūt. Vnde & Thebanos ingenio pingui, Athenienſes perſpicaci, & acuto fuiſſe, refert M. Tullius, in lib. de Diuinat. quia Thebis craſſus aer, Athenis rarus, ac ſubtilis contigit.

6 Si ſpecies hærent ſpiritibus animalibus, qui non ſolum vago motu huc illuc oberrant in corpore, ſed etiam per meatus & poros foras euolant, qui fieri poteſt vt vllius rei ſit memoria diuturna? Reſp. Quia licet nonnullæ ſpecies animalibus ſpiritibus inſideant, eorumque vehiculo ab externis ſenſibus ad internos traijcian-

traijciantur; tamen ab ijs ſpeciebus immittuntur aliæ conſimiles in ipſam ſubſtantiam cerebri, & in organum memoriæ, à quibus memorandi actus elicitur, quæquè firmæ, ac ſtabiles eſſe queunt.

Gal. 3. de loc. aff. ca. 4.

7 Qui fieri poteſt, vt ſenibus ob nimiæ ſiccitatis accrementum memoria deficiat, cùm videamus eos pituita & humoribus, quos aſſiduè excreant, abundare? Reſp. Quia licèt ſenes humoribus aduentitijs & noxijs ſcateant, deſeruntur tamen ab humido natiuo, cuius idonea commixtio organum memoriæ attemperat.

De memoria quorũdam brutorum.

8 Cur bruta quædam, vt canes & equi, multo meliùs recordantur itinera, viarum flexus, diuerticula & loca, quæ vel ſemel adierint, quàm homines? Reſp. Quia cùm bruta, dũ iter peragunt, alijs rebus internos ſenſus non diſtrahant, totam memoriæ vim in ijs quæ intuentur percipiendis occupant, ſicque firmiſſimè ea retinent; dummodo non eis deficiat congrua temperies in ipſo organo: eademque cauſa eſt, cur homines agreſtes, & bardi, qui ad brutorum ingenium accedunt, talium rerum faciliùs quàm ceteri recordentur.

Ariſt. li. de memor. & reminiſ. c. 2.

9 Cur iuuenes melioris ſunt memoriæ, quàm pueri & ſenes? Reſp. Quia illos temperata humiditate, hos temperata ſiccitate vincunt: ideoque tenaciùs quàm illi conſeruant faciliùs quàm hi imprimunt.

10 Cur melancholici diuturniori valent memoria? Reſp. Tum quia organa ſicciora habent, proindeq. firmiùs retinent: tum quia diutiùs cogitant, ſeriùs, ac lentiùs apprehendunt, atque adeò altiùs infigunt.

11 Cur qui noctes ducunt inſomnes, minùs memores redduntur? Reſp. Quia humores, qui ſomno erant abſumendi, congruam organi ſiccitatem impediunt.

12 Cur eorum, quæ amamus difficilè obliuiſcimur? Reſp. Quia de ijs aſſiduè loquimur, diutiùs & attentiùs cogitamus.

De hac re: Gal. 1. lib. de differẽtijs ſymp. & 2. de cauſis ſymptom.

13 Quid cauſæ eſt, cur in quibuſdã imaginatio lædatur non læſa memoria, & contra? Reſp. Si ponamus memoriam & imaginationem non in eadẽ parte cerebri reſidere, in promptu, cauſa eſt: nimirum quia læſio potentiarũ accidit ob intemperiem organi; at non quoties in vna parte cerebri temperies amittitur, in alia ſimul amitti neceſſe eſt. Quòd ſi in eodem organo, eademque parte cerebri inſint memoria, & imaginatio, adhuc non repugnat vna incolumi alteram offendi; quia mutatio temperamenti, quæ ſat eſt ad turbandum imaginandi officium, non continuò ſufficit ad impediendam functionem rectè memorandi; aut contra. Aduerte tamen, etiam in hac ſententia, conſtituente memoriam & imaginationem in eadem cerebri cauitate, ponendam eſſe ad officia memoriæ & imaginationis partem vnam humidiorem, quæ promptè recipiat; alteram ſicciorem, quæ diu retineat.

14 Cur ebrij, irati, & timore exterriti, ægrè recordantur eorum, quę ipſis, dum ita affecti eſſent, acciderunt? Reſp. Quia vehemens motus, vaporum & ſpirituum agitatio, quæ hos affectus ſequitur, imaginum impreſſionem impedit. Quinetiam interdum ingenti timore perculſis rerum præteritarum memoria excidit, ob aliam cauſam: nimirum quia confugientibus ad præcordia ſpiritibus, & vnà cum ijs calore, partes cerebri, in quibus memoriæ officina eſt, ita frigore occupatæ addenſatæque fuerunt, vt rerum imagines abolcuerint.

Lege Ariſt. c. 2. de memor. & reminiſc.

IN LIBRVM ARISTOTELIS

DE SOMNO ET VIGILIA.

Quidnam Somnus ſit?

CAPVT I.

De hac re Plato 9. de Repub. Plut. lib. 5. de Plac. c. 24 25. Gale. 2. Aphor. 3. apho. Lact. li. de opif. Dei, c. 8. Tertull in li. de Ani. cap 4. Auerr. 2. Colliget. c. 21. Ar. li. 2. & 3. c. huius l. 5. & 6. T[illegible] ca. 3. T[illegible] c. 4.

A QVia ſomnus priuatio quædã eſt vigiliæ; & omnis priuatio per formam, quam negat, definitur, & innoteſcit: acturi de Somno, priùs quid Vigilia ſit explicabimus. Eſt ergo Vigilia B omnium externorum ſenſuum, aut ſaltem aliquorum, ſolutio & libertas. Somnus verò, eſt ligatio omniũ ſenſuum externorum, ad animantium quietem, & ſalutem inſtituta. Dicimus, omnium ſenſuum externorum: quia ſi vel vnus ſenſus non ſit conſopitus, ſed vigilet, hoc eſt, in opus & actionem incumbat, non C ſomnus, ſed vigilia dicetur: videlicet nomen ratioque ſomni plus negat, quàm vigilia exigat. Addimus, non omnium abſolute, ſed externorum ſenſuum: quia vt animal dormire perhibeatur, non opus eſt ligari etiam ſenſus internos. Adiecimus, ad animantium quietem &c. quia cùm ſenſus obtorpeſcunt, & morbi D alicuius vi feriuntur (vt accidit ijs, qui ex lipothymia, epilepſia, præfocatióne, & id genus alijs penè mortui iacent) eiuſmodi quies non rite ſomnus appellatur; quia non eſt inſtituto naturæ inducta in bonum animalis, ſed ad eius perniciem aliunde inuecta.

Quoniam verò, vt omnes poten-A tiæ organo corporeo affixæ morte funditus intereunt, ſuiſque actibus omnino priuantur; ita ſenſus externi, dum ſomno tenemur, à functionibus ceſſant; ortum inde eſt, vt ſomnus (teſte Platone in Phœdone) veluti mors quædam habeatur. Vnde Cicero in lib. de Seneſt. Nihil videmus morti tam ſimile, quàm ſomnũ. B Et Virg. lib. 6. Aeneidos:

Tum conſanguineus lethi ſopor.

Et ad huius imitationem, Seneca poeta in Hercule Furente:

Frater duræ languida mortis.

Et Ouidius:

Stulte quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?

Aduertit autem Tertullianus, in C ſuó lib. de Anima, ideo nobis in maxima vitæ quiete, hoc eſt, ſomno, mortis effigiem repræſentari, vt commoneamur, quales ante vitam ſine ſenſu fuerimus, quales poſt mortem ſine ſenſu erimus. *Voluit,* inquit, *Deus, & alias nihil ſine exemplaribus in ſua diſpoſitione molitus, paradigmate Platonico plenius humani,* D *vel maximè initij ac finis lineas quotidie agere nobiſcum, manum porrigens fidei, facilius adiuuandæ per imagines, & parabolas, ſicut ſermonum, ita & rerum. Proponit igitur ſibi corpus amica vi ſoporis eliſum, blanda quietis neceſſitate proſtratum, immobile ſitu, quale ante vitam iacuit, & quale poſt vitam iacebit.* Hæc Tertullianus: apud quẽ

lege,

lege, ſi placet, eodem in loco varias ſomni definitiones, quas Stoici, Epicurei, Anaxagoras, Xenophanes, Straton, alijque ex antiquis Philoſophis inuexerunt. Quę tamen minùs ſunt ad rem aptæ, quàm quæ à nobis propoſita eſt.

Quo pacto ſomnus fiat?

CAPVT II.

QVia Somnus ligatio eſt externorum ſenſuum, videamus quidnam eam ligationem præſtet. Conſtat, nullum ſenſum in actione verſari abſque ope ſpirituum è cerebro influentium, vt alibi ex inſtituto planum fecimus. Si igitur huiuſmodi ſpirituum communicatio inhibeatur, neceſſum erit omnes externorum ſenſuum functiones intermitti; inhibetur autem, cùm obſtruitur via, per quam ſpiritus commeant: quæ via pertingit ad aditum ſiue oſtia communis ſenſus, in quem vndique velut in centrum externæ facultates, rerum perceptarū imagines quaſi lineas tranſmittunt; viciſſimque ab eo, vt à piſcina, ſpirituum animalium deriuationem excipiunt. Ob idque Ariſtoteles hoc in lib. cap. 3. appellauit ſomnum vinculum primi ſenſorij: quia videlicet, cùm præcluditur ſenſus communis via, & primum ſenſorium ligatur, atque impeditur ne per ipſum è cerebro ſpiritus animales in ſenſus externos illabantur, ſomnus exiſtit. Quamuis, vt alibi oſtendimus, in eo non ſit auſcultandus Ariſtoteles, quòd primum ſenſorium, ſiue organum ſenſus communis, non in cerebro, ſed in corde ſitū eſſe conſtanter affirmet. Si enim ita eſſet, oporteret remedia ad conciliandum ſomnum non capiti, ſed cordi applicare: quod à cōmuni medicæ artis præſcripto, & conſuetudine abhorret.

Somnus vinculum primi ſenſor j.

Porrò obſtruuntur ad ſomnum ſenſus communis oſtia, vaporibus potiſſimùm è ventriculo in caput aſcendentibus; iiſdemque opplentur

A membranæ circa cerebrum, & venæ: vnde & ſpiritus graues, pigri, & torpidi redduntur. Atq; hoc modo externi ſenſus ligantur, id eſt, nihil operis moliuntur: nec auditus quicquam audit, nec aſpectus videt, nec olfactus odoratur. Quod D. Gregorius Nyſſenus in lib. de Hominis opificio, cap. 13. in hunc ferè modum ediſſerit: *Quemadmodum ex terra irrigua vapores ab imo attrahuntur, maximeq.*
B *cùm Sol radios calidiores ſpargit; ita in noſtri opificij ſolo euenit, cibis intra nos per innatum calorem ebullientibus. Cùque vapores natura ſurſum tendant, fit vt non aliter ac fumus per ipſas membrorum quaſi parietum cōmiſſuras penetrent, & in ſuperiora capitis euadant: inde verò ad meatus organorum ſenſus delati, paſſim ſeſe permiſcent, ſicque ſenſum omnem ocioſum reddi neceſſe eſt.*

Quod vt planiùs intelligas, aduer-
C te, cū quis ſe quieti dat, refrigerato mox aliquantulum cerebro (otium namque frigiditas comitatur) addenſari & cōcreſcere in eo vapores: eo modo, quo halitus coit & in aquā vertitur, tum in operculo ollæ ad ignem feruentis, tum in pyramide ſeu cuſpide vaſis illius: quod quidā ſublimatorium vocant, vulgò alambicum. Sic igitur exhalatio addenſata, iterumque inferiorem locum ſuo
D pondere capeſſens, obturat meatus, per quos ſpiritus animales ad externorum ſenſuum domicilia effundendi erant. Sed enim iſtiuſmodi obſtructio non ſolùm impedit deſcenſum ſpirituum animalium è cerebro, ſed etiam aſcenſum vitalium è corde ad idem cerebrum: cuius commercij interſtitium & feriatio quamdiu durat, tamdiu ſomnus perſeuerat. Oportet autem prędictam obſtructionē haud
E nimium pertinacem eſſe, ſed mediocrem: qualis fit vaporibus elatis è ſucco vtili. Nam qui è ſucco v.g. vltra modum craſſo & frigido excitantur, hi ligationem ſenſuum præter naturam, ac minime ſalutarem inferunt.

Ceterùm Auenroes 2. Coll. 21. & Gal. t. de cauſ. Sympt. ca. vlt. & 2. de cauſ. pulſ. c. 9. arbitrātur, cauſam ſomni

Opin. Cōmẽtatoris & Gal. de cauſa ſom.

ni non prouenire ex euaporatione alimenti; ſed quòd ipſa anima reuocet colligatque in cerebrum ſpiritus animales, ad eorum reparationem, & ad quietem, ſalutemque animantium. Vnde ex horum placito ſomnus definitur, *impotentia ſenſuum, propter naturam ſpiritus retrahentem*. Suffragaturque his auctoribus Auicen. 13. tract. 4t. dum inquit, ſomnum eſſe reditum ſpirituum ab organis ſenſuum, propter naturam ſpiritus reuocantem. Et Plinius lib. 10. cap. 75. vbi ita ſomnum definit: *Somnus eſt animi in medium ſeſe receſſus.*

Argumenta.

Quod igitur ſomnus non fiat obſtructis meatibus vapore cibi, probant ex eo: quia laſſitudo, & ſuauitas cantus, & tenebræ, & ſilentium, inducunt ſoporem; cùm tamen nullum horum exhalationem alimenti contineat. Item, quia non quoties à cibis abſtinuimus, negat ſomnum natura; nec quoties eoſdem cepimus, ſomnum largitur: ſed ſæpe accidit, vt exinanito ſtomacho dormiamus; pleno vigilemus. Poſtremò, quia cùm natura tantum momenti ad tuendam vitam in ſomno poſuerit, non debuit munus hoc & viciſſitudinem vigilandi committere fortuitæ alimenti exhalationi; ſed potiùs (inquit Auenroes) alicui certæ facultati, totius animalis rectrici, quæ more prudentis patrisfamilias vniuerſi corporis quaſi domus communem curam gerat, & pro temporum opportunitate nunc animales ſpiritus retroagat & condat, nunc promat effundatque in ſenſuum officinas, & arbitrarij motus inſtrumenta.

Deſtadit ſententia Ariſtotelis.

Nihilominus aſſerendum eſt cum Ariſtotele, hoc lib. capit. 3. & 2. de part. animal. cap. 7. ſomnum induci euaporatione, & obſtructione meatuum, per quos ſpiritus animales excurrunt: ſunt enim huius rei non obſcura argumenta. Primùm, quia ideo quædam edulia & potiones, vt lactucę, bugloſſę, flores nypheę amygdala dulcia, dactyli, ſeu palmulæ, mandragora, papauer, lac, vinum, aliaque eiuſmodi, ſomnifera dicuntur, quòd plurimum vaporē ſurſum efferunt, & humenti ſuauique halitu cerebrum irrigant. Secundò, quia iccirco infantes, & phlegmatici ſomniculoſi ſunt, ſenes verò & melancholici peruigiles, quia illi humore fumeo, ſiccitate abundant. Tertiò, quia multi ob inediam inſomnes noctes traducunt: & è contrario poſt cibum facilè ſomnum incunt: id verò non niſi, quia vapores ſuppeditat cibi copia, negat inopia. Non videtur tamen inficiandum, concurrere ſimul ad inducendum ſoporem reuocationem ſpirituum ad cerebrum: ſi enim per ſolam viarum obſtructionem illorum communicatio impediretur, non tanta ſuauitate, ſed quaſi per vim ſomnus aduenirer, obſiſtentibus ad oſtia ſenſus communis, & conantibus qua data porta erumpere more ſuo ſpiritibus. Vt verò quomodo talis reuocatio fieri poſſit, intelligas, aduerte, ſpiritus vitales è corde, & animales cerebro diſpēſari opere virtutum expultricium, & attrahentium (nec enim aliter huc illuc ritè ac rectè promouerentur, ſaltem dum è cerebro defliunt; nam aſcendentes lenitas incitat:) quia ſcilicet virtus expultrix emittit è corde, & cerebro prædictos ſpiritus, ad vitales & animales functiones obeundas; ſimiliterque virtus attrahens membris & ſenſorijs inſita eoſdem ad ſe prolectat: ſicque ipſum cor ſpiritus, quos in membra diffuderat, ſi vrgeat neceſſitas, iterum per attractoriam vim ad ſe colligit; vt in vehementi trepidatione, & mentis deliquio: inde eſt enim artuum tremor, & oris pallor, deſerente videlicet extimas partes calore, & ſpirituum miniſterio, ac vehiculo in præcordia abeunte. Sanè hoc modo poteſt virtus attractoria, cerebro incidens, ad conciliandum ſomnum, naturali inſtinctu ſpiritus animales introrſum, reuocare, ſiue apud ſe retinere. Atq; ita cauſa ſoporē inuehens non videtur ſola meatuū obturatio, ſed ſpirituum detentio, ſeu reductio. Quam duplicem ſomni cauſam cōſtituit præter alios

Fraca-

Fracaſtorius,lib.2.de Intellect. Alenſis quoque,2.part.q.89.mem.3. inter alias ſomni cauſas numerat reuocationem caloris ſiue ſpirituum, à Galeno poſitam.

Sol. argu.

Argumenta verò, quæ meatuum obturationem à cauſis ſomnum inducentibus omnino remouere videbantur, facilem habent explicatum. Ad primum dicendum: ea quæ, animam colligunt, & à ſenſuum diſtractione abducunt (qualia ſunt quę in argumento recenſentur) magnopere ſomnum iuuare; quia applicatio ſenſuum remiſſa, & ad pauca ſe porrigens, vt minori conatu ſpiritus euocat, ita faciliùs patitur eos intus reuocari detinerive. & vias quibus ſpiritus foras traijciunt occludi.

Ad ſecundum: ſi ventriculus, & aliæ partes è quibus vapores in cerebrum feruntur, ita inanes ſint, vt nihil omnino exhalarent, peruigilium dari, non ſoporem. Pleno autem ſtomacho interdum non capi ſomnum, etſi opportuna hora captetur; quia ſubſunt impedimenta, quæ vel in ventriculo euaporationem, vel in cerebro vaporum concretionem inhibent.

Ad tertium, ſi natura animantium vitam ex alimenti hauſtu dependentem fecit, quid mirum ſi eandem ex alimẽti euaparatione dependere voluerit? præſertim cùm talis euaporatio poſt hauſtum cibum, niſi quid obſtet, neceſſariò conſequatur.

De virtute rectrice Commentatoris.

Quod autem vltimò prædicat Commentator de ſua illa virtute rectrice, commmentitium eſt, ſi aſiam ad ſpiritus adminiſtrandos facultatem ponat (vt reuera ponit) præter attrahendi & expellendi vires, quas diximus. Sed hac de re 1. de Ortu, & Interitu plura.

Finalis cauſa ſomni, eiuſq. multiplex vtilitas, ſi moderatus ſit; incommoda ſi immoderatus.

CAPVT III.

EGimus de cauſis ſomnum inducentibus: proximum eſt, vt de eius fine diſſeramus. Finis, ob quem natura ſomnum inſtituit, ſunt commoda, quæ illius beneficio animalibus obueniunt. Hæc quam multa ſint, ſummatim complexus eſt Tertullianus, in ſuo lib. de Anima, c. 43. hiſce verbis; *Somnus eſt recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitimè fruendo dies cedit, nox legem facit auferens rerum etiã calorẽ.*

Nimirum dum ſomni tempore ſenſus externi vacationem quandam, feriarum vice, impetrant: collecta ad internas functiones animaliũ ſpirituum diſpendia reſarcit; vitalis potentia in læuo cordis ſinu ſpiritus vitales exactiùs elaborat, facultas naturalis in alimenti decoctionem impenſiùs incumbit, ceteraque ſuarum partium munia expeditiùs abſoluit.

Vtique ſomni & vigiliæ reciprocatione, vitæ ſaluti que animantium mirificè natura conſuluit. Nõ ſolùm quia iſthæc viciſſitudo, vt in ceteris ferè naturæ rebus, iucunda eſt; vt Tertullianus in lib. de Pallio & Seneca in lib. de Tranquil. vitę, c 15. luculentè oſtendunt: ſed quia eius beneficio apta corporis conſtitutio ſeruatur, vireſque inſtaurantur & reficiuntur. Debent tamen hæc duo per alternas vices mutuò attemperari.

Viciſſitudo iucunda.

Namque in primis vigilia, ſi modum excedit, magnam affert corpori noxam; vt probat experientiã, docetque Hippocrates lib. 2. Aphor. 3. quandoquidem immodicæ vigiliæ & intempeſtiuæ lucubrationes, ſpiritus exhauriunt, conſumpto vitali ſucco maciem inuehunt, cruditates pariũt, vires labefactant, ſenſuum functiones debilitant, ac nonnunquam etiã nimia ſiccitate delirium, & inſaniã, & denique mortem afferunt. Qua de re conſulendus Galenus comm. 2. ad 1. Porrhet. tex. 29. & lib. 7. Aphor. comm. 18. & lib. 7. Meth. med. & 3. de ſanit. tuend.

Immodicæ vigiliæ incommoda.

Similiter ſomnus, niſi moderatus ſit & tempeſtiuè adhibeatur, non parum officit valetudini; vt monet Hippocrates 2. Aphor.

Immoderati & intẽpeſtiui ſomni detrimenta.

3. & Auenroes 6. Collig. cap. 4. laxat enim membra, calorem natiuum hebetat, grauat caput, ſtupidos, ſocordes, obliuioſos, ad vitia procliues reddit, atque ſubeundos labores, resq; libero homine dignas ſuſcipiẽdas pigros, & inutiles. Maximè verò ſomnus immodicus indigna res eſt ijs, qui ſe bonarum artium ſtudijs dediderunt, tum quia non iacet in molli lecto ſapientia; tum quia non decet ſapientiæ amatores meliorem vitæ partem, quæ in vigilia conſiſtit, mortis imagine cõmutare; & vitam, quę homini tam breuis contigit, breuiorem reddere.

Ariſtotelis vigiliç.

Præbuit certè vigilãdi exemplum Philoſophis eorum princeps Ariſtoteles, qui (teſte Laertio in eius vita) cùm ſe ad quieſcendum componeret, ſolitus erat æneam ſphæram tenere in manu, pelui ſubiecta: eo conſilio, vt cùm dormientis manu excuſſum pondus in ſubditum vas æneum decidiſſet, ſono illius excitatus ſtudium repeteret. Sed quid mirum, feciſſe id Philoſophum, cùm ſimile quid paſſim obſeruet gruum reſpublica; vt ſcripſit Plinius lib. 10. Natur. hiſt. cap. 23. & Plutarchus in lib. de anim. induſtr. Dum enim ceteræ capite ſubter alam cõdito quieti ſomnoq. indulgent, vnaquæq. earum per vices nocturnis temporibus excubias agit, lapillum pede ſuſtinens, qui laxatus ſomno, & decidens indiligentiam coarguat.

Illud hic adijcimus: cùm ſalubris ſomni ratio multis conſtet rebus, nihil ad id tantopere curandum, quàm vt temporis ratio habeatur. Eſt autem aptiſſimum ſomno tempus nocturnum, propterea quòd ipſum noctis ſilentium quietem aduocat, & circumfuſi aeris frigiditate innatus calor faciliùs ſeſe colligit, & ad interiora reuocat: cùm ſomnus, vt Ariſtoteles cap. 3. huius libri aſſerit, antiperiſtaſis quædam ſit naturæ conueniens. Nec inſcitè Naſo poeta lib. Transform. 11. regiam ſomno ædificauit prope Cimmerios, quorum regioni fingitur nox atra perpetuò incubare; referente Tullio 4. Tuſc. quæſtionũ, & Strabone lib. 1. Geogr. Itaq; rectè Seneca lib. 22. Epiſt. 123. eos reprehendit; qui, vt quidam in eadem vrbe Antipodes noctes vigilant, dies dormiunt: quos appellat lychnobios, ideſt, lucernarios: aitq. eiuſmodi homines contra naturam viuere. Quod factitaſſe Heliogabalum Romanum Imperatorem, teſtatur Lampridius in eius vita.

Quòd ſomnus omnibus Animalibus competat: & num ab eo, an à vigilia vitam auſpicemur?

CAPVT IV.

Conuenire autem ſomnum omnibus animantibus, perſuadet, tum communis eius neceſſitas, tum authoritas Philoſophi, hoc in lib. c. 2. & 4. de Hiſt. anim. cap. 10. Ac de aquatilibus id confirmat Plinius lib. 10. Nat. hiſt. 75. quia ipſa etiam quietę cernuntur placida ſeu ſoporata, neque aliud quàm caudas mouentia, & ad tumultum aliquem expauentia. De thynnis id confidentius affirmatur, quia iuxta ripas dormiunt: itemq. de balænis, & delphinis, qui ſtertentes etiam audiuntur. Scribit Plutarchus in lib. de anim. induſt. cùm Delphinus ſine motu eſſe non valeat, (eſt enim, inquit, *illi idem vitæ, motuſq; finis*) vbi ſomno indulgerę vult, ſubleuare in ſummam aquã ſeſe, ac ſupinum corpus demittere per maris alta, æſtuque deferri, tantiſper dum in vada impingat, vbi excuſſo ſomno ronchoq. edito ad ſummum rurſus meat, ac pronus labitur motu ad quietem mirificè cõpoſito.

Cęlius li. 20. cap. 7.

Porrò docet Ariſtoteles lib. 5. de Gener. anim. cap. 1. hominem primæ ætatis ingreſſu plus quam ceteros animantes ſomno deditũ eſſe. Namque intra parentis viſcera totum ferè tempus dormiendo conſumit: ſimiliterq. à principio, cùm in lucem prodijt, partem maiorem temporis ita degit. Cuius rei cauſam eſſe ait, quia imperfectiſſimus omnium perfectorum partium exoritur, & incremento

mento partis ſuperioris exuperat, atque adeò vaporibus in capite af fluit. Habet autem pro magnitudine ſui corporis maius cerebrum, quàm cetera animantia, vt liberiùs, & abſolutiùs in eo perficiantur internorum ſenſuum operationes, quæ ad intelligendi munus obeundum neceſſariæ ſunt; vt alibi diſſeruimus.

Cur homini maius cerebrum, quàm ceteris animãtibus.

Quæri ſolet, verumne homines à ſomno, an potiùs à vigilia vitam ordiantur? Quòd à ſomno, argumentum eſt, quia natura non niſi gradatim, ac per medium ab vno extremo ad aliud peruenire cõſueuit: ſomnus autem viuendi, ac nõ viuendi interliminium eſt; ita vt qui dormit, neq; omnino viuere, neq; non viuere videatur: ſiquidem viuitur potiſſimùm vigilia, propter ſenſum. Huic dubitationi occurrendum eſt, cùm non dicatur propriè ſomnus, niſi à quo quis expergiſci poteſt (vt Ariſtoteles loco, quem paulo antè indicauimus, & hoc in lib. cap. 1. docet) & infantes intra matrum viſcera primis diebus propter humiditatis affluentiam, organi imperfectionem, ſenſuumque hebetudinem, expergiſci nequeant, non dici eos propriè tunc dormire: proindeq. hominis vitam nec à vigilia, nec à ſomno propriè accepto inchoari; ſed à torpore illo, per quem ad vigiliam quaſi per medium tranſit.

Non fuiſſe à ſtatu innocentiæ ablegandum ſomnum.

CAPVT V.

Illud ſcitu dignum, an Adamus eiuſque poſteri in ſtatu innocentiæ ſomnum capturi eſſent? Nonnulli, quorum meminit D. Thom. in 2. d. 19. q. 1. art 3. negant: quibus ea ratio adſtipulatur, quòd ſomnus (docente Ariſt. hoc in l. c. 2.) inſtitutus à natura ſit, ad quietem viriumque reparationem; homines autem felici illo ſtatu nec laborem, nec diſpendia vlla ſenſiſſent. Nec obſtat, quòd Sacræ paginæ authoritas Geneſ. 2. aſſerit, immiſſum fuiſſe Adamo ſoporem,

In eamq. partẽ magis inclinas Alẽſis 2. p. q. 89. memb. 3.

A cùm ab eius latere diuulſa eſt coſta ad corpus Euæ exædificandum: non inquam obſtat, quia ſopor ille ecſtaſis potiùs fuit, quàm ſomnus; vt affirmat D. Auguſt. 5. de Geneſ. cap. 15. Quod ex eo etiam planum videtur, quia tunc Adamus ſecretiores cœleſtis numinis afflatu incarnationis myſteria cognouit. Quod vtique ſignificauit illis verbis: *Hoc nũc os de oſſibus meis.* Sic enim ea interpretatus B eſt D. Paulus Ephe. 5. cùm dixit: *ſacramentum hoc magnum eſt*, &c.

Verùm D. Thomas loco citat. probabilius cenſet, & in 1. p. q. 94. art. 4. & q. 93. art. 3. diſertè affirmat, & quidem merito, etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſe dandum ſomno locum: non ei, qui ex laſſitudine, aut morbo oriretur (is enim defectum argueret) ſed quem duntaxat pura & ſuauis alimenti vaporatio alliceret. Eſt enim C hæc genuina & naturalis affectio ad totius animantis perfectionem attinens. Itaque licèt ſomnus in noſtra hac mortali vita compararetur, obſeruiatq. ad virium iacturam reſarciendam; in illa tamen felicitate, in qua homines multis diuinis muneribus ſupra naturæ conditionem fruerentur, ad ſolam oblectationem & ſinceram voluptatem obdormiſcerent, cùm vellent. Nec concreti vaporis D colluuio caput degrauaret, ſed moderata purioris halitus copia ad quietem, hoc eſt, ad externarum functionum ceſſationem iucundam blandè inuitaret ac deliniret. Igitur ſopor ille primi parentis reuera ſomnus fuit, vt eſt communis Patrum aliorumque auctorum interpretatio. Vnde & D. Thomas ex eo loco Geneſeos colligit, 1. p. q. 97. art. 2. Adamũ in ſtatu innocentiæ dormiſſe: idque E indicant verba illa, *immiſit Deus ſoporem*. Vbi vox Hebræa, *tardemach*, non quemlibet ſomnum, ſed grauem ſignificat: pro qua vertit Aquila κατὰ ὄραν, quaſi totius vigiliæ lapſum: Symmachus μακρὸν, id eſt profundum ſomnum. Fuit tamen is ſomnus a Deo iniectus: & quia in eo mens Adami ſupra naturæ conſuetudinem modumque ad diuinorum

Idem probat Tertullianus in lib. de An. cap. 43.

myſteriorum contemplationem euecta eſt, Ecſtaſis ſimul fuit.

Quomodo animal expergiſcatur, & à ſomno ceſſet.

CAPVT VI.

DVplicitet ceſſat animal à ſomno: videlicet aut ſponte ſua, tuncque propriè dicitur expergiſci; aut aliena vi & interpellatione. Prior ceſſatio tunc datur (vt explicat Themiſtius hoc loco cap. 23. ſuæ paraph. ex doctrina Ariſtot. in extremo huius lib. cap.) cùm primùm abſoluta & profligata concoctio eſt: cumque intimus calor, qui ambientis frigoris metu in auguſtum ſe contulerat, tandem victis difficultatibus, & ſuperior factus, è latebra emicat: quod non antè accidit, quàm ſanguinem fæculentum & turbidum à puro diſcreuerit: eſt enim tenuiſſimus, qui in caput mittitur; admodum verò craſſus, qui inferioribus partibus mandatur. Igitur quamdiu ſanguis ex cibo indiſcretus eſt, ſopor infuſus durat; nec antè ceſſat, quàm ſincerus ad ſuperas partes, ad inferiores autem craſſior euadat; quod cùm factum eſt, animalia, quaſi onere quod cibis afferebatur depulſo, excitantur, & vellicantur è ſomno.

Itaque huius ſententiæ ſumma eſt: tunc expergiſci animal, cùm decoctio vi naturalis caloris, qui ſe ad id colligerat, peracta eſt: tunc enim calor & ſpiritus robuſtiores effecti, ad externa organa diffunduntur. Quod intelligendum eſt de celebri, & maximè naturæ conuenienti expergefactione: vt aduertit hoc loco Buridanus quæſt. 6. Contingit enim non rarò, expergiſci animal etiam ſponte ſua ob alias cauſas, ante peractam coctionem; imò & interdum, cùm non præceſſit propria alimenti decoctio: vt cùm excitatus fuit vapor ex recrementitijs humoribus, qui ventriculo inſidebant. Verumenimuerò vniuerſalior & cõmunis cauſa, ob quam expergiſcuntur animantia, eſt, quia panduntur meatus, per quos ſpiritus animales tranſmeant: panduntur autem ordinariè, ſi animal rectè ac probè ſe habeat, poſtquam vapores, qui eos occludebant, calore cerebri conſumpti ſunt.

Quod verò attinet ad eam ceſſationem à ſomno, quæ exteriùs procuratur; vt cùm quis alium clamando excitat: dubitarit quis, quonam pacto id fieri poſſit? Nec enim, qui ita ſomnum rumpit, aliter excitatur, quàm clamoris perceptione: non apparet autem quomodo clamorem percipiat, cùm audiendi officina deſtituta ſit influxu cerebri & ſpiritibus, quorum miniſterio ſenſiones perficiuntur. Reſpondemus tamen cum Buridano, Thoma à Vega in ſuis comm. ſuper 3. Gal. de loc. aff. & Valleſio lib. 4. Contr. medic. & philoſ. & Fracaſtorio lib. 2. de Intell. inſtrumenta externorum ſenſuum in dormientibus non omnino priuari influxu cerebri; nec ita deſeri à ſpiritibus animalibus, vt non eis aliqui ſuppetant, quorum opera ſaltem vehementia ſenſibilia percipere valeat. Itaque cùm quis dormientem inclamat, anima appulſu ſoni & auditoriæ imaginis ſtimulata, ad audiendi actum concurrit, ſomnumque dignoſcit: primò quidem obſcurè & quaſi per vmbram; mox clariùs ac diſtinctiùs; ſubindeque expultrici vi conatum faciens maiorem immittit ſpirituum copiam, quorum irruptione ſenſus communis aditus, viæque ad ſenſoria pariter reſerantur, atq; ita qui antea conſopitus erat euigilat. Sunt tamen nonnulli, qui ægrè à ſomno excitari conſueuerunt, ita vt etiam pulſati vix ſibi reddantur: cuius rei cauſa eſt, quia pauciores vel hebetiores ſpiritus in organis ſenſuum retinent, aut obſtructiores habent meatus.

De

De ijs, qui dormientes obambulant.

CAPVT VII.

Circa eos verò, qui ſopore affecti è lecto ſurgunt, & huc illuc oberrant, quæret aliquis, num ſimpliciter experrecti dici debeant, an dormientes? Cum enim ſui compotes non ſint, dormire vtique videntur. E contrario tamen quòd nõ dormiant ſuadet ea ratio: quia ſi ij virtuti motrici, muſculis inſidenti, animales ſpiritus è cerebro communicant ad membrorũ motum exercendum, cur non etiam eoſdem ſpiritus organis ſenſuum impertient ad ſua obiecta dignoſcenda? Atque ita verſabuntur per id tempus ſenſus externi in opere, & vigilia.

De his Ariſt. hoc in lib. c. 2. & 5. de gen. ani. cap. 1. Cælius li. 16. c. 33.

Explicatio propoſitæ difficultatis.

Huiuſce controuerſiæ dilutio hęc ſit: cum ad ſomnum requiratur omnium ſenſuũ ligatio, & ad vigiliam ſufficiat, vel vnius ſolutio, vt à nobis antè declaratum fuit; cenſendum erit, ijs, qui prædicto modo è lecto ſurgunt, non ſimpliciter ineſſe ſomnum, ſed modum quendam ſomni imperfectum, & quaſi dimidiatum: quandoquidem non eſt negandum, eos tactu, etſi obſcuro, vti, dum terram pulſant, dum ſe veſtiunt, dum fores pandunt, dũ arma corripiunt, aliaque faciunt eiuſmodi, quæ non ſine aliqua tactilium perceptione exhibentur. Neque refert, quòd interim ſui compotes non ſint: ad vſum namque rationis requiritur internorum ſenſuum ſolutio; quæ tamen non arguitur ex eo, quòd aliqua externa facultas euigilet, & in opere verſetur. Cauſa verò, cur ij qui dormientes ambulant, etſi nullo ſenſu externo perfectè vtantur, nihilominus actum virtutis motricis gnauiter perfecteque exerceant (ſæpe enim longa ſpacia haud aliter quàm vigilantes conficiunt: & vt cetera huius rei omittamus exempla, narrat Galenus 2. li. de motu muſc. cap. 4. aliquando ſe integrum ferè ſtadium dormiendo peregiſſe) cauſa inquam eſt, quia, vt Vega in 3. Galeni

A de loc. aff. animaduertit, via, per quã cerebri facultas ad motum pectoris & artuum influit, alia eſt & laxior, quàm ea per quam in ſenſuum externorum officinas illabitur. Quo fit, vt non æqualiter potentia motiua & ſenſitiua exterior, à ſuis functionibus ſomno impediatur; præſertim cum imaginatio, quæ appetitum ad motionem excitat, ſæpe in dormientibus fortior ac vehemen-
B tior ſit, vtpote cui tunc ratio non obſiſtat.

Duo præterea aduertenda hic ſunt. Alterum: vim loco motricem in ijs qui dormiunt, non ſolum tunc cum obambulant operari; ſed etiam cum decumbunt haud omnino officio ſuo deeſſe: vt affirmat Galenus lib. 2. de motu muſc. quandoquidem & tunc loquuntur; & paruum aliquod corpus flexis digitis prehen-
C ſum ſeruant; & inferiorem maxillam diſcedere a ſuperiori non ſinunt, niſi admodum defeſſi ac torpidi ſint; & aerem reciprocando attrahunt reuocantque: quæ omnia non niſi miniſterio atque opera motoriæ virtutis exhibentur. Alterum: id quod diximus ſuperius, eos qui inter dormiendum ambulant vti ſenſu tactus, non ita accipiendum, quaſi interdum non aliquo alio ſenſu pa-
D riter vti ſoleant: cum Ariſtoteles 5. de gener. anim. cap. 1. eiſdem videndi actionem tribuat: cum item ij, qui inter dormiendum loquuntur & ad interrogata reſpondent, audiendi ſenſu vtantur. Noſtra igitur ſententia eſt, ſemper eos aliquo tactu vti, licèt obſcuro, vtcunque circa aliorum ſenſuum functiones ſeſe habeant. Sunt autem magna ex parte huiuſmodi ambulones ſuopte
E ingenio inquieti, agiles, & multis ſe negotijs immiſcentes, quos ardeliones vocant. Vnde ex natiua ſenſuum viuacitate curſitatio illa exoritur.

Quid

Quid cauſa eſſe videatur, cur galli ſtato noctis tempore expergeſcant & canant?

CAPVT VIII.

SVam habet in Philoſophia conſiderationem alitum gallorum definitis intempeſtæ noctis ſpacijs experrectio cum cantu. Hos ait Plinius lib 10. Nat. hiſt. cap. 21. excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno naturam genuiſſe. Norunt, inquit, ſidera, & ternas interdiu horas cantu diſtinguunt: cum Sole eunt cubitum, quartaque caſtrenſi vigilia ad curas laboremque reuocant: nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu, ipſum verò cantum plauſu laterum. Affirmat tamen idem Plinius lib. 29. cap. 4. ſi eorum collo circulus è ſarmentis addatur, non canere: cuius rei fides penes auctorem maneat. Licèt verò id, quod aſſerit de diſtinctione temporis ex gallinacei cantu per ternas horas, fictitium ſit, vt experimento comprobatum eſſe docet Scaliger Exercit. 239. in Card. nihilominus quid cauſæ ſit, cur gallinaceus circa noctis mediū canat, quod verum eſſe nemo ignorat; id inquam à multis quæſitum, à nullo fortaſſe hactenus inuentum. Omiſſis aliorum placitis, quæ videre eſt apud Scaligerum loco cit. Cælium lib. 16. Antiq. lect. cap. 13. Duæ ſunt hac de re celebriores ſententiæ.

Opin Democriti. Vna Democriti, vt refert Tullius lib 2. de Nat. Deor. aientes excitari tunc gallum & canere, quòd quiete ſatiatus ſit, ac mirificè recreatur, depulſo de pectore & in omne corpus

Sententia aliorum. diſtributo cibo. Altera exiſtimantium, gallum eſſe auem ſolarem, in eumque peculiariter Solem influere potiſſimùm, cùm poſt noctis mediū ad noſtrum Orientem vergere incipit; idque in cauſa eſſe, cùr tunc gallus experrectus canat, quaſi planetæ ſuo congratulatus. Ex his duabus opinionibus, etſi prima ad veritatem propriùs accedit; neutra tamen om-

A nino ſatisfacit. Non prima; quia non explicat, cur ceteræ cantatrices aues non eodem tempore excitentur & canant: non ſecunda; tum quia liberè confugit ad cæleſtem influxum; tum quòd ſæpe galli ante mediam noctem cantum edunt, ſæpe multò pòſt. Dicendum videtur: vt ſingulis animantium ſpeciebus conuenit peculiaris inſtinctus & inclinatio orta à certibus qualitatibus & temperie

Singulis animantis ſpeciebus peculiaris inſtinctus.

B vnicuique ſpeciei propria: ita gallinaceo ex vi natiui ſui temperamenti (quod præcalidum eſt, ac facilè cibos digerit) competere, vt ei ordinariè circiter mediam noctem ſoluantur ſenſus, eodemque tempore eidē à proprio phantaſiæ inſtinctu cantum & alarum plauſum imperari: atque hanc eſſe tum expergefactionis, tum cantus cauſam. Quare nihil mirum, ſi non idem accidat ceteris

C auibus, cùm non omnes eodem temperamento, & inſtinctu præditę ſint.

Solutio problematum, quæ ad ſomnum pertinent.

CAPVT IX.

DIluemus nunc aliquot problemata, de rebus ad ſomnum ſpectantibus. Primum ſit: Si cere-

D brum calidum eſt, nō frigidum, quo pacto vapores illuc perlati eius frigiditate addenſantur, & meatus occludunt? Reſponſio: Ariſtoteles 3. huius lib. affirmat, cerebrum eſſe omnium quæ in animali continentur frigidiſſimum: cuius effati veritas alibi à nobis excutienda eſt. In præſenti dicimus ſaltem, cerebrum multo eſſe frigidus corde, & ſpiritibus qui è cordis ventriculo

Sententia Ariſtot. de frigiditate cerebri.

E emicant; habereque eam frigiditatem, quæ ſatis ſit ad ſtomachi halitus addenſandos. Quod Ariſtoteles apta ſimilitudine expreſſit loco citato. Quemadmodum, inquit, vapore, qui Solis calore è locis humidis exhalatur, cùm ad mediam aeris regionem peruenit ob algorem eius loci perfrigeratur, coactuſque & in aquam verſus ſuo pondere ad

re ad ima labitur: ſic vapor ventriculi, quantumuis calidus, vbi innati caloris vi ad cerebrum appulit, eius frigore coaceruatus, & conſertus deorſum truditur.

Spiritus animalis. 2 Cur externę facultates opere laſſantur, & quiete ſomnoque indigẽt; non ita verò facultas nutriendi, quę in otio nunquam eſt? Reſponſio: quia externę facultates munus ſuum obeunt interuentu animalium ſpirituum, qui dum potentiæ incumbunt in opus abſumuntur (ſunt enim prętenuis & euanidæ ſubſtantiæ) iiſque abſumptis neceſſe eſt defatigari potentias: vis autem nutritoria, ex communi philoſophorum placito, nec eiuſmodi ſpiritibus, nec virtute per illos è cerebro influente indiget. Quòd ſi opus habet ſpiritibus naturalibus, quos quidam à vitalibus & animalibus diſtinctos ponunt, ii nõ intereunt aut deficiunt, dum nutriẽs facultas operatur; quin verò ab ipſa tunc gignuntur, & elaborantur, vt in progreſſu explicabimus. Quo fit, vt huiuſce potentiæ functiones cum labore & laſſitudine coniunctæ non ſint; proindeque nec quietem deſiderent.

3 Si ſomnus fit adacto intus calore, labor autem motuſque corporis calorem ad extimas partes diffundit; qui fieri poteſt, vt labor ſomnum inducat? Reſponſio. Quia calor, qui agitato corpore ſparſus fuerat, quieſcente ad interiora colligitur.

4 Si fatigatio ſudore eiecto membra exſiccat, quonam pacto defeſſis halituum copia ad ſomnum accerſendum ſuppetet? Reſp. Quia etſi corporis fatigatio ſudorem egerat, alia tamen ex parte humores concretos, quos inuenit, niſi admodum frigidi ſint, liquefacit; qui vice alimenti expirant & vaporant. Quòd ſi eiuſmodi humores, vel aliud quid ſimile quod expirationem edat, nõ ſubſit, quantumlibet ſe calor interiùs condat, vigilia laborem excipit; vt interdum fit.

5 Cur melancholici parum dormiunt, cum alioqui edaci auiditate A ſint? Reſp. Quia in iis, quorum pręgelida natura eſt, multa euaporatio vi caloris inteſtini effetri non poteſt, talis verò affectio melancholicis conuenit, qui tamen edaces ſunt, quia, vt declarat Ariſtoteles cap. 3. huius lib. & Themiſt. cap. 18. ſuæ paraph. ſiccam & retorridam habent temperaturam, nec hauſto cibo perfruuntur; graſſante, & nutrimenti conceptacula obſidente atra bile, B qua redundant. *Melancholici cur parum dormiant.*

6 Quo pactó ſomnum lactuca inuehit, ſi frigida eſt, & euaporatio calore indiget? Reſp. Lactuca etſi frigida ſit, ita nihilominus fumoſa eſt, vt alieno calore facilè vaporem edat.

7 Cur plerumque ii, qui ſe multo, ac præſertim vario cibo ingurgitarunt, ſomnum ægrè capeſſunt, etſi ad id conatum faciunt? Reſp. Quia vt C ignis congeſtu lignorum, ita natiuus calor nimio cibo ſuffocatur, & obruitur, ac tardè decoquit: tarda autem decoctio ſerò ac ſegniter vaporem exhalat. Idque potiſſimùm accidit cum diuerſi generis eduliis plenus eſt venter. Nam cùm alia tardiùs, alia citiùs in chylum vertantur, coaceſcit ſtomachus, & ab officio ſuo impeditur: tum etiam frequens eructatio huc illuc corpus verſat, nec D halitum rectà via in ſublime rapi ſinit.

8 Cur Aethiopes ſuapte natura aridi ſomnolenti ſunt, maximè per æſtatem? Reſp. Quia, vt Aphrodiſęus animaduertit, illis qui aceruant in capite pituitam (quod veriſimile eſt facere Aethiopes ob natiui caloris, etſi aſcititio abundent, exiguitatem) ea per æſtum liquata defluenteque ſomnus obrepit: quibus verò caput E purum eſt & excrementis vacans, exſiccato cerebro vigilia ſequitur.

9 Cur primus ſomnus arctior eſſe ſolet? Reſp. Quia initiò maior humoris copia in ſuperas partes euadit: quæ vt paulatim abſumitur, ita ſomnum gignit liberiorem. Hinc & infantuli, vti diximus, primò ætatis ingreſſu alto ſopore opprimuntur, quia calidi ſunt & præhumidi, adeò ſomno. *De aſſiduo infantium ſomno.*

vt

vt quinque menſibus ceruicem non inflectant. Vnde etiam Ariſtoteles hoc in lib. c. 3. vſum vini, quòd halitibus plenum ſit, tam ipſis, quam earum nutricibus, interdicit.

Ariſt. 3. ca. huius lib.

10 Cur ij, quibus venæ non apparent, ſomniculoſi ſunt? Reſp. Quia per venas anguſtas, quales hi habẽt, ægrè humor è cerebro deſcendens effluit, ſed in ipſis diu inſiſtit, ſomnumq. porrigit: non ſecus atq; per fiſtulas graciles aqua guttatim, & lentè decurrit, per amplas celeriter elabitur.

11 Cur dormiẽtes vſu rationis destitui dicuntur, ſi vniuerſalia apprehendunt, ſi diſcurrunt, ſi diſputant, ſi conſultant, ſi iudicant? Hæc enim omnia ſomno conſopitos non rarò exhibere, docet experientia? Reſp. Quia tunc non adimitur intellectui facultas operandi, ſed liberè operandi. Adimitur verò eis talis libertas, quia perfecta intelligendi ratio, quæ libertatem comitatur, pendet à ſolutione internorum ſenſuum; cùm oporteat intelligentẽ ſpeculari phantaſmata: interni autem ſenſus tunc ſolùm dicuntur ſoluti eſſe, cùm rectè & ordinatè operantur, quod obtinere non poſſunt, dum cerebri meatus obturati ſunt: interim namq. ſemper intus oberrant vapores, quorum nubes obumbrat ſenſuum officinas, eorumque operationes turbat.

Lege D. Th. 1. p. q. 84. ar. 8. ad 2. & in 4. d. 9. q. vnic. art. 4. q. 1. ad 4.

12 Cur glires, dũ hyeme dormiũt, maximè pingueſcunt? Vnde eorum quidam apud Martialem ſic ait:

Lib. 13.

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore ſum, cùm me nil niſi ſomnus alit.

Reſp. Quia dum hyberna latebra ſeſe cõtinent, obtorpeſcit in eis calor; iſq. cùm lentè admodum carpat natiuum humidum, cõuertit in eorum ſubſtantiam pituitam intus aſſeruatam, eaque paſti dilatantur.

13 Cur triſtitia ſomnũ adimit, cur ſomnus triſtitiam leuat? Reſp. Quia triſtitia, in homine præſertim cogitabundo, propter occupationẽ imaginatiuæ, coctionem deprauat, vaporem diſpeſcit, humidum cõſumit. Quod item ob eandẽ cauſam præſtat meditatio & lectio; etſi hæc interdũ ſomnum aduocent, cùm videlicet is, qui meditatur aut legit, ita eſt affectus, vt vaporum copia, membris ſenſibusq. & animalibus ſpiritibus tũc magis quieſcentibus, in cerebrum euecta intẽtionem & applicationem animi torpidam reddat, ac tandem meatus occludat: eademq. cauſa eſt, cur blandus aquarum decurſus ſomnum conciliet. Lege Ariſtotelem in probl. ſect. 18. q. 7. Quod attinet ad rationem, ob quã ſomnus triſtitiam leuat, D. Thomas 1. 2. q. 39. artic. 5. id ita explicat: *Cùm triſtitia repugnet vitali motioni corporis, quæcunque corporis affectionem in vitalis motionis ſtatum vendicant, ea triſtitiam oppugnant minuuntque: ſic verò ſeſe habet ſomnus; quandoquidem reparat ſpiritus, quorum miniſterio fit motus, eſtq́; communẽ naturæ ſubſidium, ſpeciatimq́; ob id, triſtitiæ allenamentum eſt, quia triſtium rerum cogitationem amouet, & melancholici humoris malitiam emendat, & ſpiritus turbidos atq; obſcuros, cauſam ſobolemq́; mœroris, abſumit.*

Sõnus cur triſtitię alleuamentũ.

14 Si ſomno calor ad viſcera cogitur, quonam pacto tertia decoctio alimenti, quæ in membris fit, & calore promouetur, ſomni quàm vigiliæ tempore exactior eſt? Reſp. In primis, quia artuum quies non parùm iuuat decoctionem, quatenus minor ſpirituum copia tunc effluit, quàm vigente motu. Secundò: quia licèt ineunte ſomno coeat calor in præcordia, poſtea tamen ſeſe in totum corpus diffundit: vnde eſt, quòd extimæ partes corporis, quæ initio ſomni frigent, eodem procedente recaleſcunt.

15 Cur ſomnus poſt nimiam & ſubitam corporis exinanitionem auget debilitatem fractionemque, imò & nonnunquam deliquium importat? Reſp. Quia ſomnus reſiduum illud caloris, quod in membris ſupererat, introrſum reuocat; ſicq. moles corporis calore & ſpiritu deſtituta collabaſcit.

16 Cur ſudorem ſomnus mouet? Reſp. Quia vt dormientium melius, quã

vi-

Lege Galenũ in lib. Hipp. de vict. rat. in morb. acu.

vigilanti alimentum decoquitur; ita per ſomnum copioſior halitus à viſceribus ad cutem educitur. Vbi ſciẽdum, ſi vapor corporis extima petẽs, diſſlatur, nec in obſtacula impingit, confeſtim euolare; ſi verò impingit, per moram in ſudorem concreſcere: quod frequẽter accidit corpore conſopito & quieſcenie; quoniam nullo tunc motu halitus diſſipatur, nec in poros ita laxos, quos motus aperire ſolet, incurrit. Cur autem nonnulli, vbi ſe ſomno tradiderint, confeſtim ſudant, cauſa eſt: quia retentrix facultas, deſtituta à calore in viſcera fugiente, humorem, quem veluti prehenſum tenebat, dimittit; non aliter quàm in deliquio mentis, quo totum corpus repentino ſudore madet.

17 Cur ſomnus matutinus iucundior eſt? Reſp. Quia ſolis remeantis propinquitas è noſtris corporibus halitus ſoporiferos denuò excitat, ſicuti & ex alijs corporibus vapores. Vnde eſt, quòd paulo antequam dilucеſcat aer obſcurior ac tenebroſior fit, quam eſſet cùm Sol longiùs abeſſet; occupante videlicet & obſcurante aerem vaporum copia, quàm aduenientis Solis calor exciuit.

Paulo antequã diluceſcat, cur aer obſcurior redditur.

18 Cur veſpertinus ſomnus potiſſimùm damnatur? Reſp. Quia id rempus maximè importunum eſt. Recedente enim Sole, qui innatum calorem fouet, noxia omnia plus incommodant: eſt autem omnis ferè diurnus ſomnus noxius.

Lege Plin. lib. 25. c. 4.

19 Cur ſupra dextrũ latus ſuauiùs ſoporamur? Reſp. Cauſam reddit Ariſtoteles in probl. ſect. 6. q. 5. & 7. Quia hac ratione magis quieſcit immotaque conſtituitur dextera pars, quæ motus principium eſt, & diurno labore magis fuerat defatigata. Vel vt alij explicant, quia cùm ventriculi os ad ſiniſtram vergat, ſi in læuam recumbas, neceſſe eſt alimẽtum offendere, grauareque ſtomachi orificium; ex quo turbatio, ſomniq. interruptio oritur. Vnde Medici iubent eos, qui purgatoria medicamenta ſumpſerunt, aut quibus aliunde vomitus timetur, ſupra dextram, minimè verò ſupra ſiniſtram cubare. Si autem probæ coctionis exacta ratio habenda ſit, ea, docente Auicenna 3. p. doct. 2. quæſt. poſtulat, vt primò in dextram decumbamus, ne cibus innatet, fluctuetve: deinde noctis decurſu in læuam, vt hepar ventriculo inſidens decoctionem promoueat: tãdem ſub lucem rurſus in dextram: hac enim varietate alimentum, vt olla igni hinc inde appoſito, commodiùs ac vehementiùs incaleſcit.

20 Quamobrem muſica ſomnum iucundè allicit? Reſp. Quia anima ad cantus intenta, reliquorum ſenſuum quaſi oblita, ſpiritus ad eorum officinas immittere deſinit, eoſq. ad audiendi organum aduocat: ij verò humidum, ſi quod ibi inueniunt, ih halitum ſoluunt. Atque ita cum reliqui ſenſus ſpiritibus deſtituti, tum auditus ipſe ob excitatum vaporem facilè ſoporantur, omniumque ſenſuum iucunda quies exiſtit.

Aliter Aphrod. li. 1. probl. 19.

21 Quam ob cauſam ſomnus grauibus morbis laborantibus, præſertim ſi ieiuni ſint, interdum valde nocet? Reſp. Quia in ijs calor, dum ſeſe interiùs abdit, humores noxios colligit in præcordia, qui vitæ fontem inficiunt & ad interitum vocant.

22 Si multa ſunt animalia deſtituta corde & ſanguine, ac proinde ſpiritibus animalibus; qui nihil aliud ſunt, quàm partes ſanguinis tenuiſſimæ, in corde primùm, deinde in cerebro elaboratæ: qui fieri poteſt, vt vera ſint, quæ hactenus de ſomno diximus: videlicet, fieri impedita communicatione eiuſmodi ſpirituum è cerebro? Reſp. Quia licèt non omnes animantes cor & ſanguinem habeant, omnes tamen aliquid obtinent proportione reſpondens cordi & ſanguini, atque adeò ſpiritibus animalibus. Lege Ariſtotelem cap. 3. & 4. de ſom. & vig.

IN LIBRVM ARISTOTELIS DE SOMNIIS.

Quid ſit Somnium, & quomodo accidat?

CAPVT I.

A Continuata rerum ſeries poſtulat, vt cum Ariſtotele de Somnijs agamus: ſiquidem Somnia affectiones ſunt ſomni, de quo proximo libro diſſeruimus. Et vt à rei ſubiectæ definitione auſpicemur, Somnium (vt Ariſtoteles 1. & 3. huius lib. c. explicat) *Eſt viſum, quod in ſomno apparet:* ſeu quod B eodem recidit, *eſt apparitio exhibita per internum ſenſum, in ijs qui ſomno conſopiti ſunt.* Dicitur, per internum ſenſum, vt reijciantur notiones intellectricis potentiæ, quas dormientes interdum effingunt: quæ non ritè ſomnia vocantur, vt Ariſtoteles loco proximè cit. ait. Additur, qui ſomno conſopiti ſunt, ad remouendas ſenſiones internas, quæ accidunt amentibus, & phreneticis; quoniam C hæc ſomnia non ſunt, cùm fiant ſolutis per vigiliam ſenſibus.

Definitio ſomnij.

Pro cuius rei intelligentia haud ignorabis, interim dum adhuc præcluſi ſunt meatus, per quos animales ſpiritus ad externos ſenſus inuehuntur, non rarò accidere, vt ſoluantur, & quaſi vinculo liberentur interni ſenſus, ſedata videlicet magna ex parte (nam ex toto dum ſomnus perſeuerat cohiberi non poteſt) vapo- D rum agitatione, & tumultu. Oſtendunt enim ſeſe, quæ antea omnino latuerant, rerum imagines, per quas A interni ſenſus operantur; idque clariùs, aut obſcuriùs, pro halituũ paucitate, vel multitudine, tenuitate aut craſſitie: hoc igitur cùm accidit, ſomniare animal dicitur.

Lege D. Th. 1. p. q. 111. art. 3.

Modum autem, quo prædictæ imagines aut latent, aut ſe exerunt, declarat Ariſtoteles 3. huius lib. cap. hac ſimilitudine: Quemadmodum in aqua permota, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur qui- B dem ſed tortuoſa; quieſcente autem & ſtagnante aqua, res natiuo ſuo colore propriaque forma reſpondent: ita dormientibus euenit. Dum enim vapores in cerebro errabunda motione addenſantur, aut imagines penitus obrutæ deliteſcunt, aut non niſi turbulenta quædam, & moleſta, ac prodigioſa viſa exhibent; qualia ſæpe accidunt melancholicis, furentibus, & ebrijs, aut febri labo- C rantibus.

Sed illud eſt in hac diſputatione valde ambiguum, ad quod nimirum ſenſus internos pertineant ſomnia, & quibuſve ſpectris eliciantur? Multorum ſententia eſt, partim ad ſenſum communem, partim ad cogitatricem vim ſpectare. Elici in ſenſu communi à ſpeciebus, quæ ad ipſum ex phãtaſia perferuntur: in cogitatrice ex imaginibus, quæ ad illam è prom- D ptuario memoriæ ſenſitiuæ commeant. Faciunt quippe huiuſce opinionis aſſertores phantaſiam, theſaurum ſenſus communis: & eam

Ad quos ſenſus internos ptineant ſomnia.

quæ peculiariter memoria ſenſitiua dicitur, theſaurum potentiæ cogitatricis. Itaq; horum iudicio cùm per ſomniũ res ſenſatas apprehendimus, putandum eſt, id ſomnium effici in ſenſu communi, cuius obiectum ſunt res externis ſenſibus obnoxiæ: at cùm res non ſenſatas cogitamus, vel non ſenſatas inter ſe aut cum ſenſatis miſcemus, exiſtimandum tale ſomnium effici in cogitatiua, ad quam eiuſmodi apprehenſiones ex officio pertinent.

Sic cùm quis inter dormiendum videtur ſibi intueri hominem diſtricto gladio, iſthęc apparitio fit in ſenſu cõmuni, quia eſt rei ſenſatæ: quòd ſi eundem percipit vt hoſtem & inimicum, cùm inimicitia ſit res non ſubiecta externis ſenſibus, talis apprehenſio exercetur in cogitatiua. Atq; ita nonnunquam duæ potentiæ circa eiuſdem rei euentum hiſtoriamve ſimul occupantur; interdum vna duntaxat, prout materiæ ſubiectæ conditio, & natura poſtulat.

De regreſſu imaginum ad efficiẽda sõnia.

Porrò autem, quo pacto ſpecies ſomnia effecturæ ab vlteriori ſenſu ad priorem remeent, duplex ſententia eſt. Sunt qui dicant, vt imago ab ſpeculo ad oculum reflectitur; ita ſimulachra à ſenſorio phantaſiæ quodammodo repercuti, rediręq. ſponte ad communem ſenſum, ſimiliterque ab organo memorię ſenſitiuæ ad cogitatiuam. Alij credunt, nõ dari eam repercuſſionem, ſed traduci imagines vehiculo ſpirituum animalium. Aiunt enim, præter idola, quæ eiuſmodi cellulis recondita & in ſubſtãtia cerebri impreſſa ſunt, è quibus potentiæ actiones ſuas eliciunt, dari alia ſpectra conſimilia, ſpiritibus inuſta, quæ eorundem ſpirituum opera huc illucque excurrunt: ita videlicet, vt imago Socratis, quæ inſidet in ſpiritu, adminiſtro & quaſi ſatellite phantaſię, ab eo traiecta aliam imprimat in ſenſum cõmunem, qua is informatus rem ab illa repræſentatam apprehendat. Quandoquidem ſpiritus, vt alibi planum faciemus, animati non ſunt; fieriq. non poteſt, vt anima per ſpeciem hærentem in A alieno ſubiecto vitalem eliciat actionem.

Ac quòd ſomnia hunc in modum fiant, hoc eſt, tranſuectione ſpecierum ab vno ſenſu ad alium baiulis ſpiritibus, videtur expreſſa Ariſtotelis ſententia hoc in lib. cap 3. vbi generationem ſomnij declarans ait: dormientibus plurimam ſanguinis copiam ad ſenſum principem delabi, & vnà motiones illas deſcendere, B quæ in ea materia continentur; aliæ potentia, aliæ actu. Ait verò in materia ſanguinis, ſiue in ſpiritibus, qui nihil aliud ſunt quam tenuiſſimæ purioris ſanguinis particulæ, quaſdam motiones actu eſſe, quaſdam poteſtate: quia, vt explicat Themiſtius capit. 17. ſuæ paraph. quædam imagines nobis dormientibus cunctantur & torpent; aliquæ præſtò ſunt, principiumque ſentiendi, id C eſt, potentiam ad ipſarum vſum excitant.

Lege D. Th. ad hũc locum 1.p. q.111.ar.3.

Quod etiam Ariſtoteles eod. cap. illuſtrauit exemplo lignearum ranarum, aliquantulum obſcurè; ſed in hanc ſententiam, vt Leonicus eo loco eſt interpretatus. Si quis ranunculos è ſubere, aut alio quouis ligno conficiat, numero quinque v.g. deinde eos in vas plenum aqua includat, & vnum quidem in vaſis fundo ſta-D tuit ſuperiniecto ſale; ſimiliterque alios tres, ſingulis ſale interpoſito; tãdem verò in vaſis ſuperficie vnum apertum collocet: extremus hic qui cernitur ranunculus, proportionem habebit imaginis actu, per quam nunc operatur anima; illi autem qui conditi ſunt & ſale operti, ijs imaginibus aſſimilantur quę poteſtate exiſtunt. Vt igitur prædicti ranunculi, ſi ſal liqueſcere & in aquam verti inci-E piat, paulatim ſe exſerent, & ordine ſuo apparebunt: ita imagines, quæ inundante vapore abſcondebantur, eodem impreſſo & euaneſcente ſeſe proferent, vt iam ijs potentiæ vti nequeant, quæ antea nequibant.

Alia

Alia ratio explicanda ſomniorum generationem.

CAPVT II.

QVonam pacto ex communiori philoſophantium ſententia ſomniorum generatio procedat, proximo cap. diſſeruimus: vbi etiam oſtendimus, putaſſe Ariſtotelem, fieri inſomnia per deſcenſum recurſumvè imaginum ad principem ſenſum, licet num etiam in cogitatrice perficiatur, nihil omnino ex illius dictis elicuerimus. Verum alia nobis in re propoſita occurrit opinio, quæ fortaſſe non diſplicuerit. In primis namque regreſſio illa imaginum minime neceſſaria videtur; ſiue fiat per repercuſſionem, ſiue ſpirituum vehiculo. Repercuſſio enim tunc datur, cum aliquod corpus, veluti pila, impingit in aliud; cuius duritiem & repugnantiam, quia vincere nequit, neque progredi vlterius valet, retro cõmeat, aut diſſuliat in latus. Quod ſimiliter accidit, cum qualitas ab aliquo agente effuſa propter obſtaculum, id quod impingit, explicare ſe amplius per lineam rectam non poteſt, ſicque ſpacij longitudinem, per quam porrigenda eſſet, in ſe redeundo, ſeque intendendo compenſat: quo modo fit lucis reciprocatio, & productio echus. At quòd neutrum horum in ſomnijs accidat, probatur. Nam prima illa repercuſſio conuenit ſolis corporibus: imagines autem non ſunt corpora. Quòd ſi quis reſpondeat, non repercuti imagines per ſe, ſed ratione ſpirituum, quibus à ſenſu externo in internum proueuntur: id ex eo facilè coarguitur, quia ſpiritus non adeò vehementi & turbida agitatione in interna ſenſoria impingunt, vt ab ijs eos retrogredi neceſſum ſit. Præterea, ſi talis reflexio detur, vtique tūc daretur, cum imagines ab externis ſenſibus ad internos commeant: at inter dormiendum, vt facultates externæ feriantur, ita omnis commeatus ſimulachrorum, qui ab his ad internos in vigi-

Non eſſe opus regreſſu imaginum ad ſomnia.

A lia fit, omnino ceſſat. Vnde etiam liquet, non reuerberari ſpecies ab internorum ſenſuum officinis, eo pacto quo lux aut ſomnus à corporibus, quæ offendunt: ſiquidem nunquam ea reciprocatio fieri incipit, niſi cum accidentia incurrunt denuò in corpora, à quibus reflectuntur. At cum ſomniamus, non tunc incidunt imagines in interna ſenſoria, ſed iam antè in ijs inſculptæ B fuerant.

Si quis dicat, non redire ſimulachra ad ſenſum communem, ſiue ad æſtimatiuam, ex repercuſſione facta ad ſenſoria; ſed reduci vectoribus ſpiritibus, qui ſomni tempore per internorum ſenſuum officinas diuagantur (quæ ratio tuendi prædictam regreſſionem communior eſt, ac longè quàm prima veriſimilior) id etiã non parum habet difficultatis. Sed C aduertendum primò eſt, quod in libris de Anima ex profeſſo oſtendemus, videlicet: phantaſiam & memoriam ſenſitiuam non eſſe duntaxat potentias paſſiuas, quaſi nihil ipſæ operentur, ſed tãtummodo ad aſſeruandas rerum imagines deſtinatæ à natura ſint; alioqui deterioris notæ eſſent quoad hoc, quàm ſenſus externi, quos conſtat non ſolum obiectarum rerum ſpecies accipere, ſed D earum interuentu in opere & actione verſari. Deinde, quia nemo inficias ibit, nos per imaginatricem vim ſiue phantaſiam multa imaginari & effingere, ac per memoriam ſenſitiuam recordari. Tertiò, quia receptum eſt in Philoſophorum ſcholis, eos qui bona ſunt phantaſia, id eſt, qui celeriter & acutè imaginantur, celeri ingenio præditos eſſe, facileque diſcurrere: & qui æſtimatiua præſtant, E hoc eſt, æſtimatricis potentiæ functiones excellenter adminiſtrant, iudicio eminere.

Phantaſiã & memoriam ſenſitiuam nõ eſſe potẽtias paſſiuas duntaxat.

Præterea ſupponendum eſt: omnia, quę apprehendit ſenſus communis, percipere etiam phantaſiam, itemque omnia, quæ cogitatiua cognoſcit, percipi à memoria ſenſitiua. Quod ex eo ſanè patet, quia phãtaſia ſeruat typos omnium rerum,

quæ

quæ cadunt ſub communem ſenſum, iiſque ad notiones ſuas vtitur; cùm non ſit tantùm facultas patiens, vt oſtendimus: ſimiliterque memoria ſeruat imagines omnium rerum, quæ ſub notitiam cogitatricis potentiæ veniunt, & eiſdem pari modo vtitur.

His ita conſtitutis, quòd ad gignẽda ſomnia nullo pacto neceſſarium ſit ab vlteriori ad priorem ſenſum ſpecies redire, ita probatur: Phantaſia cognoſcit omnia quæ ſenſus communis; imò & plura, cùm etiam proprio ingenio multa imaginetur, & effingat. Item, omnium eiuſmodi rerum ſpecies in ſe cohibet, tam eas quæ ſibi à communi ſenſu demandatæ ſunt, quàm alias quas ſibi ipſa per proprias notiones impreſſit. Præterea, inter dormiendum non impeditur ab vſu talium imaginum, cùm nõ minùs quàm ſenſus communis ſoluta ſit. Nihil igitur opus eſt, ſomniorum gratia mitti ſpecies à phantaſia ad ſenſum communem. Sed ſi ſomnia effingẽda ſint, circa res ad phantaſiam vel ad ſenſum communem ſpectantes, in ipſa phantaſiam, non autem in ſenſu communi perficientur. Eodemque modo ſomnia circa obiecta, ad cogitatiuam & ad memoriam ſenſitiuam pertinentia, adminiſtrabuntur in memoria ſenſitiua.

Obiectio. Quòd ſi quis obijciat, nos inter dormiendum nonnunquam diſcurrere ab vna re ſingulari ad aliã: hoc autem ad nullum ſenſum internum, præterquam ad cogitatiuam pertinere: proindeque in ſomnijs operari cogitatiuam. Dilutio. Occurrendum erit, tametſi non inficiemur, cogitatiuam hominis circa ſingularia diſcurrere; nõ conſtare tamen, vtrũ ſomniantium diſcurſus, etiam cùm non verſatur in rebus vniuerſalibus, ab aliquo ſenſu interno, an ab intellectu proficiſcatur. Sed eſto, fiat à ſenſu; dicendum, memoriã ſenſitiuam hominis componere, diuidere, & diſcurrere, vt ait D. Thomas in 1. part. quæſt. 78. art. 4. ad 5. proindeque talem diſcurſum effici à memoria ſenſitiua.

Hoc igitur modo ſe habet noſtra ſententia de ſomniorum generatione. Concedimus tamen, ne ab Ariſtotele videamur omnino recedere voluiſſe, interdum commeantibus huc illuc ſpiritibus, & imaginibus fieri ſomnia; non ſolùm in phantaſia, & memoria, ſed ſimul etiam in ſenſu communi & cogitatiua: (ſic enim illius verba explicari poſſunt) præſertim cùm non docuerit, gigni ſomnia tantummodo in ſenſu communi, ſed indefinitè locutus ſit: alioqui negaſſet, fieri quoq. illa in cogitatrici potentia, cuius oppoſitum in ſchola Peripatetica receptũ eſt. Aduerte, quod hic aſſeruimus de duplici potentia, ad quam ſomnia pertineant, intelligendum eſſe, ſi præter ſenſum communem ponamus plures facultates internas ſenſitiuas, quàm vnam. Nã ſi vnam tantùm conſtituere placeat (quod ſuo loco expendemus) ad eam tota ſomniorum ratio deuoluenda erit: adhibita tamen illa, quam diximus, conſideratione, circa ſenſum communem in doctrina Ariſtotelica.

De varijs ſomniorum generibus.

CAPVT III.

AVctor libri de ſpiritu & anima (ſiue is ſit Hugo Victorinus, ſiue alius) cap. 25. eius operis, quinque ſomniorum genera enarrat: videlicet oraculum, viſionem, ſomniũ, inſomnium, phantaſma. *Oraculum*, inquit, *eſt, cum in ſomnijs aliqua ſancta, grauiſque perſona, vel etiam Deus, euenturum aliquid apertè vel non euenturum, faciendum, vel euitandum, nunciat.* Viſum eſt, *cùm id, quod viderat quis, eodem modo quo apparuerat euenit.* Sõniũ eſt *quid figuris tectũ, & quod ſine interpretatione intelligi nõ poteſt.* Inſomniũ eſt, *cùm id, quod fatigauerat vigilantem, ingerit ſe dormienti: vt cibi cura, vel ſtudium.* Phantaſma eſt, *quando quis dormire cœpit, & adhuc ſe vigilare exiſtimat; aſpicereque videtur irruẽtes in ſe, vel paſſim vagantes formas, aut lætas, aut turbulentas.* Alia genera ſomniorum.

D. Gregorius lib. 8. Moral. c. 13. &

A 4.lib. dial. c. 48. ſex genera ſomniorum ex totidem cauſis orta commemorat. *Aut enim,*inquit, *ex plenitudine, vel inanitate corporis ſomnia exiſtunt; aut ex antecedentibus diurnis curis; aut ex illuſione Dæmonis; aut ex cogitatione hominis ſimul, & Dæmonis illuſione; aut ex reuelatione Dei; aut denique ex cogitatione hominis ſimul & reuelatione Dei.*

Alia.

Alia inſomniorũ genera tradit Tertul. in lib. de anim. c. 47.

B Hippocrates in libro de ſomnijs, ait ſomnium duplex eſſe videlicet diuinum, & naturale. Diuinum vocat, quod à Deo inijcitur, vt prænunciet inſignem aliquem euentum ad lętitiam vel mærrorem, felicitatem vel miſeriam; ſiue alicuius priuatę perſonæ, ſiue totius Reipub. pertinentem. Naturale appellat, quod ex affectione ipſius dormientis, & cauſis in eo latẽtibus ortum habet. Qua de re in progreſſu plura.

C *De ſomnijs diuinis, dæmoniacis, naturalibus & animalibus.*

CAPVT IV.

De diuinis ſomnijs Philo Iudęus in li. de ſomnijs.
Iambli. in li. de myſterijs Aegypt.
Triſmegiſtus in Pymandro.
D. Grego. Ny. in lib. de ho. opificio. c. 33.
Lact. in li. de opif. Dei ca. 18.
Plutarchus in li. d oraculis abolitis.
Xenophõ in Sympoſio.

NObis videtur, perquàm appoſitè diuidi ſomnia, in Diuina, Dæmoniaca, Naturalia, & Animalia. Diuina ſunt, quæ à Deo inſpirantur: ſiue id fiat immediatè à Deo ſiue Angelorum interuentu, vt plerumque D accidit. Horum multa continent exẽpla diuinæ literæ, tã in Veteri, quàm in Nouo teſtamento. In Veteri: vt ſomnia Iacob. Geneſ. 28. Ioſephi ca. 37. eiuſdem lib. Pharaonis cap. 41. In Nouo: vt Matth. 1. & 2. vbi legimus admonitum fuiſſe D. Ioſephum in ſomnis ab Angelo, vt puerum Ieſum & matrem in Aegyptum deferret: deinde iterum, vt eo in regionem Iſraeliticam reduceret. E

Solet Deus tũ ob alios fines ſomnia immittere; tum ſæpenumero, vt rerum latentium & futurarum prænotionẽ hominib. impertiat. Quod facit, vel nouas imprimẽdo ſpecies, ſiue intelligibiles, ſiue ſenſibiles: vel componendo & coordinando eàs, quæ nobis antea inerant; & inſuper intelligibile lumen cõmu- A nicando, ſi ita opus ſit. Angeli verò, quia neque ſpecies, neque lumen per ſe in animam hominis transfundũt, quoties aliquid inter dormiendum edocent aperiuntve, id præſtant expediendo illis ſpecies, eaſque appoſitè coordinando miniſterio ſpirituum, qui ipſis, vti cetera corpora, ad motum localem obtemperant: vt D. Thom. 1. p. q. 111. art. 3. explicat. Adde etiam; ſicuti in vigilia, ita & in B ſomnijs mouere nonnunquam Angelos corporis humores, ad excitandum velem alicuius rei affectum, & cogitationem. Habet. n. ad id non parum momenti humorum excitatio ſicuti & ipſum primarum qualitatum temperamentum: vt progreſſu patebit.

Lege D. Th. in 2. 2. q. 95. a. 6. D. Bonau. in d. 7. p. 2. a. 1. q. 3. n. 68.

Dæmoniaca ſomnia dicuntur ea, quæ à Dæmonibus inducuntur. Poſſunt verò ab illis induci eo pacto; C quo ab Angelis; cùm vtrique ſimilẽ naturam ac virtutem habeant, tametſi non eundem finem ſpectent. Angeli enim gloriam diuini numinis, hominumque ſalutem in ijs, vt & in ceteris rebus, quærunt: Dæmones autem his omnino contraria. Ac duo potiſſimùm ſunt, quæ illi impuri & nefarij ſpiritus ſomniorum interuentu aſſequi nituntur. Alterum eſt: hominum, ſi mentes nõ poſ- D ſint, ſaltem corpora, obſcœnis cogitationibus, & voluptatis illecebra contaminare. Qua de re piè conqueritur D. Auguſtin. lib. 10. Conf. c. 30. Idemque luculenter pertractat Iuſtinus Philoſophus & Martyr, in libello quæſt. quæ Chriſtianis à gentibus proponebantur. q. 21. Alterum eſt ignaros homines vanas ſuperſtitione imbuere, ſi eos aliquorum ſomniorũ euentu ad irrogandã ijs fidem E pellexerint. Quo artificio conſtat Ethnicos multipliciter fuiſſe deluſos, & in impietate obfirmatos. Vtque cetera huius rei omittamus exẽpla, narrant Philoſtratus, Pauſanias, & Strabo: eos, qui varijs oppreſſi morbis, Aeſculapij, Serapidis, & Amphiarai templa adhibant, omnium ægritudinum remedia inquiete, dum eiſdem ſomnia obſeruarentur,

Conſule D. Aug. li. 13. ſuper Gen. c. 15.

accipere

accipere conſueuiſſe. Quod iccirco Dæmones faciebant, vt vel ſibi qui ea remedia ſuppeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerũ relatis, diuinus honor tribueretur. Alia multa commemorat Tullius li. 1. de Diuin. & 1. de Natur. Deor. Lege etiam Herodotum li. 2. Valerium Max. lib. 1. c. 6. Alexandrum ab Alex. lib. 5. cap. 25.

De ſomnijs, quæ Naturalia, & Animalia nuncupantur.

CAPVT V.

NAturalia ſomnia dicuntur, quæ ex affectione corporum, temperamẽto, humorum incurſionibus, alijſque eiuſmodi naſcuntur. Nam ij, quos melancholia infeſtat, ſomniant triſtia: vt funera, caliginem, tenebras. Qui flaua bili redundant, rixas, iurgia, inimicitias. In quibus eſt ſanguinis redundantia, videre ſibi videntur rubentia, ignes, vſtiones. In quibus multum inſidet pituitæ, aquas, portus, natationes, pluuiam, & id genus. Similiter quib. animalis vis humorum multitudine premitur, grauia quædam ferre onera ſibi videtur: & contrà, qui tenui leuique tẽperamento ſunt, nunc tranare præpetibus pennis aerem, nunc velociſſimo curſu ferri ſe putant.

Hinc Medici, teſte Ariſtotele in lib. de Diuinat. per ſomnia, capit. 1. præſertim Hippocrates in lib. de inſom. & 6. Epid. admonent, notanda, & expendenda eſſe ægrotantium inſomnia, ad eorum morbos dijudicandos, curandoſque. Ex ea namque obſeruatione ſatis probabilem de qualitate morbi coniecturam ineunt, & qui humores intus lateant, qui eorum defectus, vel exuperantiæ ſint, dignoſcunt. Qua de re extat liber Galeni, qui inſcribitur *de præſagio ex inſomnijs ſumendo.* Vbi narrat, cum quidam inter dormiendum crus ſibi alterum factum lapideum cerneret, præter omnium opinionem crus ei paralyſi obtorpuiſſe.

A Quo autem modo tales corporis affectus, vel ſui, vel cognatarum rerum inſomnia excitẽt, diſquirit Galenus loco cit. ſtatuitque, animam ſomni tempore corporis profundum ingreſſam, & in ſe collectam ac nullo aduentitio pulſu agitatam, quid interius lateat perſentiſcere, videreque atque inde prædicta ſomnia effingere. Hæc tamen explicatio ſuperficiaria eſt. Quare dicendum, B fieri poſſe, vt humor exuberans, verbi gratia, pituita, apprehenſa tunc aliquo ſenſu externo, vt tactu vel guſtatu (nec enim in talibus ſomnijs oportet omnes ſenſus externos omnino ligari, vt reuera interdum non omnes prorſus ligari ſuperiùs diximus) immittat ſui ſpeciem ad phantaſiam, ex qua fiat apprehenſio quorundam coniunctorum & conſimilium: vt ex ſpecie pituitæ, quæ C aquea eſt, & dulcis, nunc memoria ſeu cogitatio imbrium, nunc dulcium ciborum. Atque ita in ceteris rebus ſuo modo res habebit. Adde etiam, fieri poſſe, vt abſque tranſmiſſione ſpeciei, facta in ſomnijs, excitetur in phantaſia aliqua talium rerum apprehenſio ex ſpecie iam ibi infixa; modificata tamen per humorem in corpore dominantem.

D Animalia ſomnia dicuntur, quæ verſantur circa res eas, quibus per diem occupati fuimus. Harum namque ſimulachra vt ſunt recentia, ita plerumque magis mouent. Vnde Lucretius lib. 4. ſui poematis: Lucretius.

In ſomnis eadem plereſque videmus obire:
Cauſidicos cauſas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, & prælia obire:
E *Nautas contractum cum ventis degere bellum*
Et quo quiſque ferè ſtudio defunctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum ſumus antè morati.

Ad idem genus pertinent ſomnia rerum, aut perſonarum, in quas odio, amore, timore, aut ſpe, vehementer afficimur. Cùm ſimiliter &

horum ſpecies, ob aſſiduum ipſarum vſum, valde actuoſæ ſint, & ad excitandam potentiam efficaces. Hinc liberales, & benefici ſomniant, ſe alijs largiri: mendici, petere: cantores, canere: Philoſophi, diſputare: auari, pecuniam congerere: alij alia ſimilia. Ideoque Ariſtoteles 1. Ethic. capit. 13. bonorum hominum ſomnia meliora eſſe inquit, quàm aliorum: propterea quòd conſilia, quæ ad virtutum officia exercenda ſollicitè agitant, eadem eis in ſomno occurrunt.

Problematum ad ſomnia pertinentium diſſolutio.

CAPVT VI.

ACcedamus nunc ad enodanda problemata, ad ſomniorum rationem ſpectantia. Primum ſit: cur dormientes multiplici varietate fallaciæ videntur ſibi audire, intueri, legere, colloqui, ceteraque huiuſmodi, cum non ita res habeat? Reſponſio: Quia imagines, quibus ad haſce notiones formandas vtuntur, per naturam ſuam agunt: earum verò natura eſt, repræſentare tam res ipſas, quàm eis coniuncta; videlicet loca, formas, figuras, actiones: quæ proinde ſimiliter, atque in vigilia & in veris rebus, ſomno obijciuntur. Ob id autem maximè in ſomnis hallucinatio contingit, quia tunc ſenſus interni ligati ſunt, hoc eſt, imperfectè, & quaſi per vmbram operantur, nec rationis vi corriguntur.

2 Quid cauſæ eſt, cur in ſomnijs tam multa, noua, extranea, portentoſa animo obuerſantur, ita vt aliquãdo nec pes, nec caput vni reddatur formæ? Reſp. Quia tunc vapores, & ſpiritus inordinatè & tumultuosè in cerebro diuagantur, & ſimulacra obturbant, commiſcent, hebetant. Præterea, quia ipſa anima, quaſi otium agens, ad vſum ſpecierum ſegniter ſe applicat, & intentionem negligit. Quo fit, vt aliena multa &

A inter ſe minimè cohærentia coniungat, & modò hæc, modò illa; vt quidque obuium eſt, apprehendendo, rerum ordines, ſitus, magnitudines, loca miris modis euariet. Vnde ſimulacra, teſte Ariſtotele 3. capit. huius lib. ſimilia ſunt nubibus in aere pendentibus, quæ nunc in hanc, nunc in illam figuram tranſeunt. Sanè vt ex eiſdem literis multifariam compoſitis diuerſa fiunt nomina,
B quæ res alias, atque alias ſignificent: ita ex eiſdem ſpeciebus variè coagmentatis multiplicia idola, diſſimiles repræſentationes exiſtunt. Hæc igitur cauſa eſt, cur nihil tam præpoſtere, tam inconditè, tam monſtroſè cogitari queat, quod non poſſimus ſomniare; etſi nullæ imagines internis ſenſibus de nouo accedant.

3 Cur hæc ipſa vigilantibus ac-
C cidunt? Reſp. Quia, vt fumus vaporarij, ſi qua egrediatur non inueniat, caligine domum circumfundit & tenebricoſam reddit: ita halitus & ſpiritus, quia ſomni tempore occluſis meatibus quà foras excurrant non habent: cerebrum quaſi nube obtegunt, ac ſenſus præpediunt; ita vt nec ſibi ipſis conſtent, nec vi rationis, quæ tunc etiam ligata eſt, emendari queant. Talis cerebri perturba-
D tio in vigilia, integra ſanitate & valetudine, non datur: eſto, ſimilia nõnũquam obueniant inſanis & phreneticis, qui commeante in cerebrum copia præcalidi ſanguinis, aut diſſoluta ob aliam cauſam organi temperie, non minus abſurda & inepta cogitant, ac loquuntur, quàm dormientes.

4 Quam ob cauſam aliquãdo dormientes grauiter conflictantur, quaſi
E oppreſſi incubãtis, & vocem, ac ſpiritum intercludentis Dæmonis, aut alicuius rei ſimilis pondere: quod Ephialtem, quaſi ſubſultorem, vocant? Reſ. Quia, potiſſimum poſt affluentem ſatietatem, multus ſanguis, aut ſpiritus, ob defectum coctionis parum defæcatus, proindeque obſcurus, & tetricus, in cerebrum euadit, ipſumque degrauat; atque accubatu ſuo

Lege; Fracaſtor. ũli. de Symp. c. 19. Lemniũ l. 2. de Occul. na. mir. cap. 5. Chriſtop. à Vega. li. 3. de arte med. c. 13.

ſuo terrificam illam moue imaginē: & quia in ſomnis parua (vt obſeruat Ariſtot. lib. de Diuin. per ſomn. cap. 1.) magna apparent, videtur ſibi qui ita eſt affectus ſuperiniecta mole premi, aut ſuffocari, eluſo phantaſiæ ſenſu: à quo labore vt ſe expediat, & vt lemures illos, aut ſtriges, quibus ſe opprimi imaginatur, excutiat, conatum facit, ac nonnunquam diu luctatur & ſuſpiria gemituſque plorabundos edit, & ſucclamat: nec excitare ſe omnino poteſt, multo halitu ſpirituum vias obſidēte, imò & prauo humore cor, pectoris muſculos, deorſum, & tēdones ſimul occupante. Vnde illud poetæ:

Virgil. 12. Aeneid.

---In medijs conatibus ægri
Succidimus: nec lingua valet, nec corpore nota.
Sufficiunt vires, nec vox, aut verba ſequuntur.

Quoniam autem iſtiuſmodi affectio ex ſtomachi incoctione & humorum colluuie originem habet, ſolent incubi grauium morborum anteambulones eſſe.

Lege D. Th. 2. 2. q. 95. art. 6.

5 Cur ſomno percepta multò maiora & vehementiora iudicantur, quam ipſa ſint? nám exempli gratia pituitæ defluxus ad linguam, quia aliquantulū dulcis dormientibus mel videtur: & fulminaſſe, tonuiſſeque putant, cùm ſoni exigui aures eorum pulſant: & per ignem incedere, cùm calor exiguus aliquam partem corporis occupat? Reſp. Quia obtuſus dum nequit ſenſilium differentias exactè internoſcere & diſcernere, cōfert ſe ad id, quod in quouis genere notiſſimū eſt, qualia ſunt in ijs, quæ ſub ſenſum cadunt, obiecta maiora acrioraue.

6 Cur hoc potiùs quàm illud ſomniamus, cùm tam huius quàm illius imago in noſtro ſenſu hæreat? Reſp. Quia non quæuis imago æquè potentiam laceſſit, & ad operandum mouet, ſed interdum ea, quæ recentior eſt; vt cum ſomniamus, quæ paulò antè egimus: nōnunquam ea, quæ rem triſtem repræſentant, vt mortē, cùm is qui ſomniat melancholico humore abundat. Solent enim affe-

A ctiones corporis, vt ſuperiùs diximus, mouere ſimulacra earum rerum, ad quas inclinant. Denique huiuſce rei cauſa reddi certa non poteſt; cùm pro tempore, loco, ſubiecto, temperamento, alijſq. eiuſmodi circumſtantijs, varietatem magnam habeat.

7 Quare ſub lucem clariora habemus ſomnia, minuſque diſtorta & inepta? Reſp. Quia minuta iam ſomni
B decurſu vaporum copia, factaque remiſſior ſpirituum agitatio, non ita ſenſuum internorum functiones turbat.

8 Nunquid homines tantùm, an etiam bruta ſomniant? Reſp. Etſi homines pluſquam ceteræ animantes ſomnient, vt aſſerit Ariſtoteles 4. de Hiſt. anim. capit. 10. Cuius rei cauſa videtur eſſe, quia homo magna ex parte tenuiores halitus in
C cerebrum mittit, & acutiores, atque ad operandum promptiores habet internos ſenſus: tamen etiam bruta ſomniant, vt eodem loco Philoſophus docet. *Somniare*, inquit, *non ſolùm homines, ſed etiam equos, & canes, & boues, palam eſt: atque etiam oues, & capras: denique genus omne quadrupedum idemque animalis fœcundū: declarant id canes ſuo latratu, quem per quietem agunt* (quam-
D quam de ijs quæ oua pariunt, incertum hoc eſt.) Licet verò, quid de omnibus perfectis animantibus aſſerēdum ſit, num videlicet cuncta ſomnient, haud conſtet: illud tamen pro certo habendum, ex imperfectis, quæ memoriæ vicarent, nullum ſomniare; cùm hæc non ſeruent in interno ſenſu imagines, è quibus elicienda ſunt ſomnia.

Etiam bruta ſomniare.

Plinius l. 10. Nat. hiſtor. c. 75.

9 Cur ineunte ſomno, præſertim ſi
E illico poſt cibū dormire incipimus, nō confeſtim ſomnia apparēt? Reſp. Quia vehementior vaporem agitatio non ſinit, vti iam diximus, exhibere ſeſe imagines, ſed vt in aqua mota euaneſcunt.

10 Accidunt ne etiam infantibus ſomnia? Reſp. Negat Ariſtoteles lib. 4. de Hiſt. anim. cap. 10. *Editus*, inquit, *nuper in luce & infantibus ad-*

huc nullum penitus contrahitur ſomniū,
ſed plurimis anno circiter quarto aut
Infantes ſomniant.
quinto ætatis viſa incipiunt. Oppoſi-
tum docet Galen. lib. 3. Aphor. 23.
Plinius lib. 10. cap. 75. Tertul. in ſuo
lib. de Anima, cap. 49. hiſce verbis:
Infantes, qui non putant ſomniare, cùm
omnia animæ pro modo ætatis experian-
tur in vita, animaduertant ſuccuſſus, &
nutus, & renidentias eorum per quietē,
vt ex re comprehendant, motus animæ
ſomniantis facilè per carnis teneritudi-
nem erumpere in ſuperficie.

Hæc dubitatio ita explicanda vi-
detur, vt dicamus accidere quoque
infontibus ſomnia: vt probant indi-
cia illa à Terrulliano adducta, quæ
etiam alij autores afferunt. Verùm
quia eiuſmodi ſomnia admodū ob-
ſcura ſunt, & vix apparentia, ob re-
dundantiam humoris, & organorum
defectum in ea ætate, iccirco Ariſto-
teles, nolens ea vocare inſomnia, ne-
gauit infantes ſomniare. Quare idē
lib. 7. de Hiſt. anim. cap. vlti infanti-
bus ſomnia concedit. *Infantes*, in-
quit, *primis quadraginta diebus neque*
rident cùm vigilant, neque lacryman-
tur; ſed noctu & per quietem vtrumque
interdum faciunt: ſomniare etiam eos
conſtat; ſed ſerò meminiſſe poſſunt ima-
ginum.

11 Cur aliqui tota vita non ſom-
niant? Reſp. Quia ita agiles habent
ſpiritus, tantaque expirationum
vim in cerebrum eiaculantur, vt o-
ſtendendis per quietem imaginibus
locum non dent. Refert verò Ariſto-
teles lib. 4. de Hiſt. anim. ca. 10. quoſ-
dam, qui nunquam ſomniarent, cùm
eis proceſſu ætatis ſomnium accidiſ-
ſet, habitum corporis, vel in mortē,
vel in ægretudinem mutaſſe. Quod
etiam confirmat Plinius lib. 10. cap.
75. aiens, mortiferum fuiſſe ſignum
contra conſuetudinem ſomniū: eiuſ-

A que rei exempla conſtitiſſe.

12 Si ſomniantes liberum ratio-
Lege Suetonium in Nerone c. 46.
nis vſum non habent, quonam pa-
cto 3. Reg. cap. 3. petitio Salomonis
in ſomnij tantopere Deo placuit,
vt ſingulare ſapientiæ munus ab eo
Deprecatione Salomonis in ſomnijs.
obtinuerit? Reſp. D. Thomas 1. 2.
quæſt. 113. art. 3. & 2. 2. quæſt. 154. ar-
tic. 5. ad 1. ſecutus D. Auguſtinum 12.
ſuper Geneſ. ad lit. cap. 15. D. Bona-
uentura in 2. diſt. 25. quæſt. 6. nu. 72.
B Alenſis 4. par q. 101. memb. 3. art. 3.
Richardus quodl. 1. quæſt. 17. aiunt,
illam Salomonis petitionē non fuiſ-
ſe Deo gratam in ſomnijs per ſe; ſed
ob aliam eiuſdem rei in vigilia po-
ſtulationem, ex qua illa in ſomno
ortum habuit. Secundò reſpondent
aliter ijdem doctores. D. Thomas
ſentit illum ſomnum nō fuiſſe natu-
ralem, ſed vaticinij, & in iſtiuſmodi
ſomno dari vſum liberi arbitrij: de
C quo dicitur Num. 12. *Si quis fuerit in-*
ter vos Propheta Domini, per ſomnium,
aut in viſione loquar ad eum. D. Bona-
uent. ait, meruiſſe Salomonē in ſom-
nijs ex priuilegio. Alenſis illum non
ſimpliciter tunc dormijſſe, ſed vt in
viſione & oraculo viguiſſe in eo ra-
tionem, quo ad actum ſuperiorem,
præter ordinarium naturæ curſum.
Richardus, habuiſſe ſolutum libe-
rum arbitrium ſupernaturali dono.

D 13 Cur temulentis & helluoni-
bus, aut nulla ſomnia, aut confuſa
apparent? Reſp. Quia in his ob tur-
bulentum motum vaporum, è vino,
ciboque in caput aſcendentiū, per-
plexæ admodum ſunt imagines; nec
vt oportet elucent: quemadmodum
cùm citatiſſima vertigine rota cir-
cumuehitur, radij nulli à nobis per-
cipiuntur; & vt cùm multi lapilli di-
mittuntur in ſtagnum, circulo-
E rum orbes anfractus ſuos inter ſe im-
pediunt.

IN LIBRVM ARISTOTELIS
DE DIVINATIONE PER SOMNIVM.

Diuerſa veterum Philoſophorum placita de diuinatione per ſomnium.

CAPVT I.

De hac re Plat.dia.5. de Repu. Cic.in lib. de Diuin. Lact. in li. de opifi. Dei, c.18. D. Grego. Nyſſ. in li. de crea hominis.c.14. Tertull. in lib. de ani. c.45. Macrob.li. 13. in ſõn. Scip. Diu. Tho. in 2. 2.q.65. ar. 6.

DE arte diuinandi ſeu pręſagiendi futura ex inſomnijs, quàm Somniſpiciam vocant, diuerſæ ac repugnantes fuere veterum Philoſophorum ſententiæ. Nam Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & ex Romanis Tullius in libris de Diuinatione, eam de medio ſuſtulerunt: contrà Orpheus Pythagoras, & Platonici, ac Stoici, non parum authoritatis eidem irrogarunt: etſi diuerſa ratione. Stoici namque omnia ſomnia aliquid portẽdere arbitrati ſunt; Platonici quædam falſa eſſe, atque inania vitæ ludibria cenſuerunt; alia vera & vtilem futurarum rerum prædictionem continentia. Credidit enim Plato, (vt ex ijs, quæ ab illo ſub perſona Socratis in Politia diſputata ſunt, colligit 1. de Diui. Tullius) cùm quis ſe quieti tradit, ea parte animi, quæ rationis & intelligentiæ eſt, ſaturata bonarum cogitationum epulis: quæ autem voluptatis appetitum cõtinet, nec inopia enecta, nec immoderatis obſtupefacta cibis, & potationibus (vtrumque enim præſtringere aciem mentis ſolet, ſiue naturæ deeſt quidpiam, ſiue redundat.) præterea, illa parte animi, in qua ira efferueſcit, ſedata atque reſtincta, ita vt nihil ſit, quod errorem, perturbationemque affe-

A rat euenire, vt tertia pars rationis & mentis eluceat, ſopito corpore ipſa vigeat, ſeque ad capeſſenda inſomnia acrem præbeat; & quæ ei tunc viſa occurrunt, tranquilla eſſe atque veracia. Habuit autem hæc Platonis ſententia originem ex alio eius dogmate, quo ſtatuit humanos animos, antequam corporibus illaberentur, omnium rerum ſcientiam idearum influxu accepiſſe; ſed eam

B contagione corporis obliteratam, ac penè extinctam iacere. Quare cũ ſomno auocetur animus à conſuetudine ſenſuum, & mens, licèt non à corpore, à corporis tamen brutis officijs, putà ambulandi, ſedendi, currendi, quaſi in receſſum quendam, & libertatem ſubducta, tota ſibi ſua ſit: putauit reuiuiſcere tunc in ea congenitas diſciplinas, meminiſſe præteritorum, præſentia cernere, prouidere futura. Cùm etiam Pla-

C tonici tria poſuiſſent animantium genera, intellectu & rationis vi pollentium; Deos, Dęmones, Homines: aſſeruerunt Dæmones, velut intermedios, vltro citroque commeare; atque horum etiam munus eſſe prædicere res futuras, idque vel oraculis, vel Augurum & Aruſpicum portentis, vel inſomniorum viſis.

Poſidonius quoque, vt loco cit. refert Tullius, aiebat animum inſtinctu afflatuque Deorum ſomniando Sententia Poſidonij.

vaticinationem, accipere: vel quòd præſentiat ipſe per ſeſe, vt qui cum Dijs cognationem habeat; vel quòd ſpirabilis hic aer magnam in ſe cohibeat turbam immortalium animorum, in quibus tāquam inſignitæ notæ veritatis appareat, quas mens noſtra inſpiciat; vel denique, quòd ipſi Dij cum hominibus ſermonem conferant, eiſque ſomnij & furoris oracula, ac rerum futurarum prænotionem inijciant.

Porrò ijs, qui totam ſomniorum rationem aſpernati ſunt, iſtiuſmodi argumentum ſuppetebat. Nam vel ſomnia diuini numinis afflatu ſecūdum aduentitiam viſionem animum pulſante obueniunt; vel duntaxat temerario motu imaginum in cerebro diſcurrētium: quorum neutrum affirmari poteſt. Non primum: quia ſi Deus futurorum præſenſionem hominibus tribuere vellet, multò dignius videbatur eius beneficentia, clariora viſa dare vigilātibus, quàm obſcuriora per ſomnium; præſtabatque directò abſq. circuitione & anfractu, quàm interpretum coniecturis, eam ſcientiam impertiri. Maximè cum iſtiuſmodi cōiecturæ tam lubricę ac verſatiles ſint, vt ipſi quoque ſomniorum interpretes dormire videantur. Cuius rei præter alia duo ſunt peruulgata exempla. Curſor, ad Olympia proficiſci cogitans, viſus eſt in ſomnijs curru quadrigarum vehi. Manè ad coniectorem adijt. At ille, vinces, inquit: id enim celeritas ſignificat, & vis equorum. Poſt idem ad Antiphontem: is autem, vincare, inquit, neceſſe eſt: An non intelligis antè te quattuor cucurriſſe. Alius ad interpretem detulit, aquilam ſe in ſomnis viſum eſſe factum. At ille, viciſti: iſta enim aue volat nulla vehementius. At huic Antiphon, tu verò, inquit, te victum eſſe non vides? iſta enim, auis inſectans alias & agitans, ſemper ipſa poſtrema eſt. Hiſce ergo exemplis patet, quàm flexiloqua, & obſcura ſint tum inſomnia, tum eorum coniectationes. Quòd ſi quis ad ſecundum modum, quo ſomnia gigni poſſunt, confugiat, hoc eſt, ad ipſarum imaginum temerè fluitantium motus, liquidò conſtat, quàm ridiculum ſit, in tanta leuitate & inconſtantia diuinatricem vim conſtituere.

Somniorū interpretatio quā ſit lubrica.

Qui autem cunctis ſomnijs auctoritatem & diuinationem dabant, eam potiſſimum rationem pro ſe habebant: quòd conſtaret, eorum multa in rem veram exijſse. Quare idem quoque illis de toto ſomniorum genere vniuerſim pronunciandum videbatur, ſi peritum, idoneumque interpretem, vel coniectorem inuenirent. E quibus ſomnijs, quæ nimirum vera euaſiſse conſtabat, multa referebant: nos duo tantum hoc loco proponemus. Detulit ad coniectorem quidam, ſomniaſse ſe, ouum pendere ex faſcia lecti ſui cubicularis. Reſpondit interpres: theſaurum defoſsum eſse ſub lecto. Quæſiuit; inuenit auri aliquantulum, idque circumfuſum argento: miſit interpreti, quantulum de argento viſum eſt. Tum ille, nihil ne de vitello? id enim ex ouo videbatur aurum ſignificaſse, ſicuti & album oui argentum. Alterum exemplum. Cum Ptolemęus, Alexandri familiaris, in prælio telo venenato ictus eſset, eoque vulnere ſummo cum dolore moreretur, Alexander aſſidens ſomno eſt conſopitus: tum ſecundum quietem viſus ei dicitur draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre, & ſimul dicere quo illa loco naſceretur (neque longè aberat locus) eius autem eſse vim tantam, vt Ptolemęum facilè ſanaret. Tum Alexander experrectus narrauit amicis ſōnium, & demiſit qui illam radiculā quærerēt: qua inuenta & Ptolemæus ſanatus dicitur, & multi milites qui erant eodem genere teli vulnerati. Cum igitur iſthæc ſomnia aliaque non pauca ita ceciderint, vtique dicendum videtur, quòd reliqua ſimilem exitum nō habeant, id non ſomniorum vanitati, ſed interpretū inſcitiæ aſcribēdum; aut certè cauſam eſſe, quia nos ipſi vel ſomnia obliuiſcimur, vel pro nihilo habēda ducimus.

Ex Cic. 2. de Diuin.

Somnium Alexādri.

Ari-

Ariſtotelis ſententia.

CAPVT II.

QVod ad Ariſtotelem attinet, eius dogma eſt, in primis nulla videri à Deo ſomnia proficiſci: tum ob alias cauſas; tum quia oporteret, inquit, ea immitti optimis viris, & ſapientibus; & tamen aliter ſe res habet: quandoquidem in diſcriminatim, ac ſine lege vlla abiectiſſimis hominibus & de fæce vulgi obueniunt. Deinde aſſerit tripartita inueniri ſomnia: alia eſſe quarundam rerum ſigna, alia cauſas, alia omnino temere ac vice fortuita contingere. In primo genere cenſentur, quæ corporum affectiones, morbos, temperiem indicant, aut præſignificant, vti ſuperius explicuimus. Quò etiam pertinent ea, quibus nõnulli ex impreſſione corporum cœleſtium præſagiunt temporum mutationes; vt futurum imbrem, ſerenitatem, aut aliquid huiuſmodi. Monetque Ariſtoteles, nihil mirum eſſe, quòd harum rerum imagines nocturno potius tempore, quàm diurno, in animos irrepant, ac potentiam excitent: ſiquidem cum noctes tranquilliores ſint, magis tunc expeditus ac liber eſt aer ab omni motu, & perturbatione, & dormientes paruos etiam motus agitationeſque interiores faciliùs percipiunt, quàm vigilantes; quia occultæ motiones phantaſiæ, quæ ſecundum vigiliam fiunt, obſcurantur incurſu, & adumbratione maiorum, quæ tunc per ſenſus palam inferuntur. Obquam etiam cauſam iſtiuſmodi prænotiones frequentius plebeis & obſcuris hominibus, quàm ceteris incidunt; quia illorum mens cogitationibus vacua facilius prædictis fluxionibus commouetur, eiſque patet.

Tria genera ſomniorum.

Aduertit quoque Ariſtoteles, non rarò hæc præſagia irrita fieri, quia vis illa, qua natura, verbi gratia, ad inuehendam pluuiam inclinabatur, alia efficaciori cauſa impedita quo-

A dammodo pedem refert, ceditque. Quemadmodum præſenſiones, quæ à corporum affectibus oriuntur (vt cum Medicus ex ſomnio à pituitæ agitatione orto conicctat futuram febrim) non ſemper ad exitum perducuntur, ſuperante atq; aliorſum deflectente natura, quòd iam iam immi nere videbatur.

Secundi generis ſomnia dicuntur rerum futurarum cauſæ; quia B ſunt principia ſiue incitamenta, quibus ad aliquid faciendum inducimur: vt ſi quis diurna cogitata cœptaue ſomniet, & ei tunc aliqua ratio occurrat, qua ad negotium aggrediendum in vigilia moueatur.

Denique in tertio genere ſomniorum conſtituit Ariſtoteles ea, quæ non ad aliquam diuinam aut phyſicam rationem, ſed ad caſum C vel fortunam referri debent, quæ maiori ex parte in nihilum abeunt; etſi nonnulla interdum effectum ſortiantur. Vt enim is, qui totum diem ludit, aliquando lucratur (quia, vt eſt in prouerbio, ſi ſæpe iacias aliud alias ieceris) ita fit, vt è multis ſomnijs nonnulla interdum vera euadant. Hæc ferè ſunt, quæ in hoc libello de diuinatione per ſomnium ab Ariſtotele D traduntur.

Sõnia fortuita.

Quouſque ſomniorum præſagia auſcultanda ſint?

CAPVT III.

EX dictis cõſtat, quæ fuerint Ethnicorum Philoſophorum placita, circa ſomniorũ diuinationem, E & vaticinia. Nunc quid de ijs reuera ſentiri oporteat, explicemus. Sit primum pronunciatum: Negari non poteſt, aliqua ſomnia immitti à Deo, ſiue immediatè, ſiue interuentu Angelorum. Huiuſce pronunciati veritas patet ex Sacris literis, quæ multa ſomnia diuinitus iniecta commemorant; quorum nonnulla ſuperius retulimus. Nec ratio, 1. pronũc.

qua

Dilut. arg. Ariſt. qua Ariſtoteles oppoſitum ſuadebat, vllius momenti eſt. In primis.n. Deus non ſolis imperitis & ignobilibus ſomniorum prænotiones confert, ſed etiam ſapientibus ac præcipuis viris, vt Sacræ paginę docet auctoritas. Deinde eſto, illa Deus ſolis infimę ſortis hominibus impertiret, non proinde hoc Dei maieſtate alienum, & indignum foret exiſtimandum; qui, prout expedit & ipſius diuina prouidentia efflagitat, munera ſua ita communicat, vt nec infimis illa tribuendo deterior, nec ſummis largiendo eminentior fiat.

2. pronunciatum. Secundum pronunciatum: Ea tantum ſomnia, quæ à Deo, ſiue ab Angelis immittuntur, conſtanti & certa veritate futuros euentus prænunciant. Hoc ex eo patet, quia qui futurorum notitiam habere poſſunt, & ea dormientibus prædicere, ſũt Deus, Angelus, Dæmon: at futura contingentia, cum nec in ſe ipſis, ſiquidem nondum exiſtunt; nec in ſuis cauſis, eò quòd definitam cauſam non habent, intellectui creato ſint conſpicua: reliquum, vt Deo tantum dilucidè ac certò conſtent, & poſt Deum ijs, qui diuino inſtinctu & afflatu ea norint, hoc eſt, ſolis Angelis, (loquimur enim hic de cauſis dũtaxat, quæ per ſomnia rerum cognitionem alijs communicant.) Etenim licet nonnũquam etiam Dæmonibus fortuita euenta diuinitus innoteſcant: vt teſtatur D. Aug. 2. de Gen. ad lit. c. 17. & lib. 2. ad Simplic. q. 3. D. Damaſcenus lib. 2. fidei Orth. c. 4. & D. Thom. 2. 2 q. 172. art. 6 Futurorum tamen ſignificatio, quam nonnunquam ſomniantibus Dæmones inijciunt, certa non eſt: quia cum veritatem odio inſectentur, & mendaciorum omnium architecti ſint, nihil ab eis ſolidum aut verum, ſed vanitatis fuco illitum & ad deceptionem compoſitum, expectari debet.

3. pronũc. Tertium pronunciatum: Per ea ſomnia, quæ ex affectu corporis, vel cęleſti influxu obueniunt, poſſumus probabilem coniecturam capere aliquorum effectuum: vt ex certa commotione bilis correptum iri vehe-

A mentiori febri ægrotũ, & ex appulſu humoris, vel alterius eiuſmodi qualitatis, quę antequam pluuia decidat aerem imbuit, futuram eſſe pluuiam. Hoc pronunciatum eſt ad mentem Ariſtotelis hoc in lib. quod item approbat D. Thom. 2. 2 q. 95. art. 6. patetque ex ijs, quæ à nobis ſuperius explicata ſunt.

4. pronũc. Quartum pronunciatum: Vanum eſt ac ſuperſtitioſum, velle quidpiam

B ſcire per inſomnia à Dœmone iniecta; vel etiam per ea, quę aliunde nobis incidunt: ſi quis diuinationem extẽdat vltra id, ad quod virtus cauſæ ſomnij pertingit. Hoc pronunciatum, quod traditur à D. Thom. loco antè cit. in primis quo ad dęmoniaca ſomnia, planè conſtat. Eſt enim res impietatis, & ſuperſtitionis plena, cum teterrimo Dei, & humani generis hoſte id cõmercij genus habere,

C eique fidem irrogare. Quod verò ad reliqua ſomnia attinet, pronunciati veritas ex eo oſtenditur; quia qui ex ijs res occultas noſſe vult, cẽſetur taciti fœderis ſocietatem cum Dæmone inire; vt eodem loco D. Thom. & Caiet. tum inibi, tum alias animaduertunt. Nam cum eiuſmodi cognitio, ĕ nec à Deo, nec ab Angelis, nec ab hominibus, nec à natura ipſa expetat; cogitur, velit nolit, fateri ad

D Dæmonem, ſaltem implicitè recurri. Vnde nos Scripturæ diuinæ oracula à toto hoc genere ſuperſtitioſæ obſeruationis ſomniorum frequenter deterrent: vt conſtat ex ijs, quæ legũtur Leuit. 19. Deut. 18. & 2. Paral. 33. & Eccleſiaſtæ c. 5. Quo poſtremo loco, D. Hieron. in illa verba *(In multitudine ſomniorum, & vanitates, & verba plurima)* ita ſcripſit: *cum diuerſa videris per nocturnam quietem, & varijs*

E *anima fuerit exagitata terroribus, ſiue incitata promiſſis; tu ea contemne, quæ ſomnij ſunt, & ſolum Deum time: qui enim ſomnijs crediderit, vanitatibus ſe, & ineptijs tradet.*

Præterea eſto, in prædicta ſomniorum obſeruatione nulla cum Dęmone ſocietas interueniret: ſatis per ſe ridiculum, & ſtultum eſt, ijs credere: alioqui habeatur etiam fides

des delirantium, & ebrioſorum viſio-
nibus, ac ſpectris; quandoquidem
vtriq. non minùs abſurda & inepta
cogitant, nec minùs hallucinantur.
Accedit, quòd nec milleſima pars ta-
lium ſomniorum vera euadit. Vnde
rectè Tullius 2. Diuinat. miratur, cũ
homini mendaci ne verum quidem
dicenti credere ſoleamus; quo modo
ſomniorum defenſores, ſi ſomnium
verum euaſit aliquod, non ex multis
potiùs vni fidem derogent, quàm ex
vno innumerabilia confirment. De-
nique, eo etiam hi de hominum ge-
nere malè merentur, quòd cùm per-
fugium omnium laborum, ac ſollici-
tudinum ſit ſomnus, in cauſa ſunt, vt
ex eo ipſo plurimę curę, metuſq. na-
ſcantur: dum nonnulli eorum addu-
cti opinionibus, quid portendant,
quemve exitum ſua ſomnia habitura
ſint, ſollicitè diſquirunt. Lege La-
ctantium in lib. de Opif. Dei, cap. 18.
Medinam lib. 7. ſuæ Paræn. Cicero-
nem lib. cit. vbi de hac re copiosè &
acutè diſputat.

Explicatio problematum, ad ſomniorum præſagia ſpectantium.

CAPVT IV.

RESpondeamus aliquot proble-
matis ad ſomniorum diuina-
tionem pertinentibus. Primum ſit:
cur melancholicis plura incidũt ve-
ra ſomnia, quam alijs? Reſp. Quia ij,
quia atra bili abundant, vt ſuopte in-
genio cogitabundi ſunt; ita frequen-
tiùs ſomniant, ac multiplicium re-
rũ viſiones experiuntur. Vnde quem-
admodum is, qui totum diem iacula-
tur, aliquando collimat; ſic illi ſom-
niando nõnunquam vera apprehen-
dunt, & eò ſæpiùs, quò frequentiora
habent inſomnia.

Lege Caietanum ad quæſt. 12. Prima par. art. 11.

2 Cur Deus nonnunquam in ſom-
nijs potiùs, quàm vigiliæ tempore,
occultarum rerum vaticinia inſpi-
rat? Reſp. Primùm, quia animus à tu-
multuàrium rerum curis abiunctus,
& externorum ſenſuum functione
vacans, aptior eſt ad diuinarum re-
rum cognitionem cœlitus haurien-
A dam. Secundò, quia ipſum noctis ſi-
lentium maiorem erga res diuinas
reuerentiam conciliat. Poſtremò,
quia vt Deus latibulum ſuum tene-
bras poſuiſſe dicitur, quia eius ſplen-
dor mentis noſtræ aciem perſtringit
& quodammodo occæcat: ita potiùs
noctis caliginem, vt cum hominibus
colloquatur, eligit, Conſule D. Bo-
nauent. in 2. diſt. 25. quæſt. 6. nu. 76.

Hinc iam patet ſolutio eius argu-
B menti, quo nonnulli, vt ſuprà memi-
nimus, oſtendere nitebantur; non
decere, vt Deus ſomniorum ambage,
& circuitu arcana ſua hominibus a-
periat. Decet enim nonnunquam ita
fieri, ob eas rationes, quas hic attu-
limus.

Cõſule D. Dion. c. 2. cœleſtis. Hierarch. D. Th. 1. p. q. 1. art. 9.

3 Cur diuina ſomnia non ſemper
clara ſunt & aperta, ſed interdum
obſcura, & quaſi ænigmatum inuo-
lucris obtecta? Reſp. Quia ſic huma-
C na mens ad diuina myſteria, vti o-
portet, veneranda & in pretio ha-
benda efficaciùs inſtruitur, quàm ſi
eadem primo ſtatim occurſu præno-
ſceret. Accedit, quòd ij quibus ea
traduntur, dum eorum intelligẽtiam
à Deo poſcunt, ad altiora & diuinio-
ra percipienda magis idonei fiunt.

[Iamblichi opinio de diuinis ſõnijs.

4 Eſtne verum, quod ſcripſit Iam-
blichus, diuina ſomnia non obueni-
re hominibus, niſi aut primo, aut ex-
D tremo ſomni tempore: quia tunc a-
nimus aut nondum vaporibus in ca-
put ſublatis omnino oppreſſus ſit;
aut ijs iam euaneſcentibus ſolutior
ac liberior fiat? Reſp. Fuit ea opinio
non Iamblichi tantùm, ſed eorum
qui apud Ethnicos interpretationem
ſomniorum profitebatur. Vnde ſom-
nia ad ſe deferentibus nihil reſpon-
debant, ſi extra prædicta tempora il-
la ſibi accidiſſe dicerent. Sed hoc fi-
E ctitium eſt, & inane, ac nulla muni-
tum auctoritate: & quouis tem-
pore, vt æquè facile, ita li-
berum Deo eſt, re-
rum prænotio-
nes huma-
næ
menti inij-
cere.

IN LIBRVM ARISTOTELIS DE RESPIRATIONE.

CAPVT I.

Cauſa efficiens reſpirationis.

Commodius fore iudicauimus ad ordinem facultatemq. doctrinæ, noſtram cōmentationem in librum de Reſpiratione hoc in loco ſtatuere. Occurrit autem in primis diſquirendum, quæ ſit cauſa efficiens reſpirationis? quæ quoniam duplex eſt, videlicet principalis, & inſtrumentaria; illud primò ſciendum, cùm reſpiratio ſit vitalis operatio, principem cauſam effectricem illius poſt ipſum animal (cui vt ſuppoſito omnes functiones primariò deferuntur) eſſe animam; deinde inſtrumentariam, eſſe vim motricem corpori inhærentem: inſtrumenta, quorum miniſterio & interuentu hæc motio perficitur, eſſe eas partes corporis, ad quas ſpectat eductio ſeu tranſuectio externi aeris ad cor; ſiquidem reſpiratio nihil eſt aliud, quàm attractio aeris ad cor, vt in progreſſu enucleatiùs dicemus.

Inſtrumenta reſpirandi.

Hæc inſtrumenta ſunt, ipſum cor, pulmones, diaphragma, arteria venoſa, arteria vocalis. Porrò autem pulmonis corpus læue, & rarum eſt, velut è ſpuma quadam ſanguinea concretum, ac ſpongiæ ſimile, vtpote ad hauriendum imbibendumque aerem à natura comparatum. Præterea, vt deſcribit Fernelius lib. 1. ſuæ phyſiol. cap. 9. pulmonis caro contexitur triplici vaſorum genere, retis modo implicatorum. Quorum primum eſt arterioſa vena, quæ è dex- A tro cordis ventriculo in omnes pulmonis particulas diffunditur; per hanc verò cor alimentum pulmoni tranſmittit, quod nulli alteri membro præſtat, docente Galeno lib. 2. de Nat. facul. Secundum, arteria venoſa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in læuum cordis ſinum intruditur. Tertium, aſpera arteria, quæ à faucibus ortum ducens, B in duas regiones primùm biuio diſtracta, mox deinde in exiguas propagines diſſecta totum pulmonem decurrit, in eumque aerem attractum infert; Diaphragma, quod Latini cingulum & ſeptum tranſuerſum vocat, eſt muſculus quidam ſimplex & rotundus, qui ſpiritalia viſcera à naturalibus, hoc eſt, cor & pulmones à iecore & liene, velut paries quidam interiectus, dirimit.

Reſpiratio quo pacto fiat.

C Igitur omiſſis antiquorum de re propoſita ſententijs, quas hoc in libro refellit Ariſtoteles, ſtatuendum eſt, reſpirationem hunc in modum fieri: Attrahitur externus aer per arteriam vocalē, interuentu diaphragmatis, ad pulmones: hi ſeſe dilatando quaſi folles aerem attractum in cor effundunt, frigidam ei qualitatem impertientes; ſed mox reciproca viciſſitudine eūdem aerem æſtu cordis calefactum ſe contrahendo foras eijciunt. Quo fit, vt reſpirationis duæ ſint partes: inſpiratio, qua aer attrahitur, expiratio, qua emittitur. Sed enim obſeruit etiam arteria venoſa ad reſpirationem, quate-

Reſpirationis duæ partes.

nus per eam cor pulmonis aerem ad ſe allicit.

Docet autem Galenus 6. de Vſu part. ideo aerem non continenter adduci ad cor, ſed primum deferri ad pulmones, tanquam ad ſpiritus prōtuarium: quia alioqui ob inopiam collecti aeris non poſſemus diu ſermonem continuare, nec mergi in aquam ſuffocationis metu; nec ſine reſpiratione fumum, aut puluerē, aut noxiam aeris qualitatem excutere. Vnde neceſſum foret, vel peſtilentē auram intempeſtiuè inſpirare, vel omnino nihil inſpirantes confeſtim extingui. Nunc autem ſecus res ſe habet, ſi quidem cor ex fiſtuloſo pulmonis conceptaculo copioſum ſpiritum ducit, eumque rurſus in pulmonem reddit.

Enucleatius explicatur quanam vi pulmones moueantur.

CAPVT II.

QVæri autem ſolet, num pulmones ad attrahendum pellendumque aerem ſuapte vi, an potiùs à corde, vel à diaphragmate concitentur. Ariſtot. hoc in lib. c. 4. & 3. de Part. anim. c. 6. docet, pulmoni delegatum eſſe reſpirandi officiū; habere tamē principium & originē ſui motus à corde. & c. 10. eiuſdē lib. de Part. anim. nullum diaphragmatis vſum agnoſcit, præter abiunctionem ſpiritualium membrorū ab inferiorib. Gal. lib. 4. de Loc. aff. c. 5. & 8. lib. 5. c. 2. & 3. & lib. 5. de Vſu par. c. 15. alijſq. in locis. Item Auicenna Fen. 3. Can. tract. 1. c. 7. Conciliator diff. 99. Thomas Garbius in ſua ſumma lib. 7. tract. 49. arbitrantur, pulmones non moueri ab ſe, ſed motu diaphragmatis. Quæ ſententia ex eo oſtenditur: quia pulmonum caro eſt admodū mollis & flaccida, proindeque minimè apta ad exercendū per ſe motum & eleuandum thoracem, cùm tamen diaphragmatis ſubſtantia ad id per quàm idonea ſit, vtpote bene firma & multis neruis cōſtans. Secundò idē confirmatur: quia

Item Thomas à Vega ad c. 5. l. 4. de loc. affect.

A comperium eſt laxo diaphragmate, eiuſque motu ceſſante, confeſtim inhiberi agitationem pulmonum. Itē, quia pulmones, etiam dum ſanie tabeſcunt, & expuuntur, non deſinunt moueri: deſinerent autem, ſi a ſeipſis mouerentur.

Auenroes 2. Collig. cap. 59. exiſtimat, motum pulmonum proficiſci tum à diaphragmate, tum à propria ipſorum virtute: faceturque latuiſſe Ariſtotelem hunc diaphragmatis influxum erga pulmones: nec debere id mirum videri, quia eius ætate nondum anatomica obſeruatio magnam fecerat progreſſionem.

B

Hæc dubitatio aliquot propoſitionibus enodanda eſt. Prima ſit: Pulmones non mouentur ad motum cordis. Hæc probatur primū, quia non eſt idem concentus reſpirationis & motus cordis; cùm vni reſpirationi plures arteriarum, & cordis pulſationes reſpondeant. Secūdò, quia reſpirationem poſſumus aliquantulum inhibere, & tardiorē celerioremve efficere; non autem cordis motum. Propoſ. 1.

C

Secunda propoſitio: Pulmones non ſolum mouentur motu diaphragmatis, & muſculorum pectoris, ſed etiam propria virtute. Priorem partem huiuſce propoſitionis ſuadent rationes, quas paulò ante pro Galeno, Auicenna, & Garbio attulimus. Poſterior ex eo oſtenditur, quia cum pulmonibus reſpirandi officium natura commiſerit, vt Ariſtoteles 3. de Part. anim. capit. 6. docuit (quod ita intellige, vt non ex toto, ſed partiatim tale eis munus dederit; ſiquidem ad id quoq. diaphragma concurrit) certè conſentaneum fuit, vt etiam pulmonibus propriam vim motricem ad eum motum adminiſtrandum impertiretur. Nec facilè pronunciandum videtur, Ariſtotelem ignoraſſe prædictum concurſum diaphragmatis ad agitationem pulmonum. Etenim licèt illius locis citat. non meminerit; non proinde tamen eum negaſſe conuincitur. Propoſ. 2.

D

E

Tertia propoſitio: Motus pulmonum Propoſ. 3.

nuni

num non ſolùm à prædictis cauſis dependet, ſed etiam à corde, tanquam à communi fonte natiui caloris; tum priuatim, quatenus pulmones à dextro cordis ventriculo ſanguinem hauriunt, quo pariter incaleſcunt aluntur que. Huiuſce propoſitionis veritas ex ſuperioribus conſtat: oſtendimus enim, calorem, qui à corde in cetera membra influit, opificem eſſe omnium functionum in animantibus: item, cor è dextro ſuo ventriculo ſanguinem ad alimentum pulmonibus tribuere, quod nulli alteri membro præſtat; vt videlicet eis refrigerationis gratiam eo beneficio compenſet. Atq; enim cùm eiuſmodi ſanguis è caloris officina proximè dimanet, non poterunt non illius pulmones vehementius incaleſcere, & motricem vim acuere.

Ad rationes, quæ ſuadebant motum pulmonum à ſolo diaphragmate oriri, dicendum: licèt pulmones flaccidi & rari ſint, nec per ſe thoracem, vel diaphragma ciere queant; non proinde motrice facultate ſic deſtitui, vt non valeant pro ſua portione aliquid conferre ad proprium motum: ita tamen, vt ad eum præcipuè concurrat diaphragma, cuius ſubſtantia multo robuſtior eſt, ac neruoſior.

Læſo diaphragmate motus pulmonũ impeditur

Ad ſecundum: læſo diaphragmate impediri agitationem pulmonum, tum propter cohærentiam quam inter ſe habent; tum quia virtus motrix innata pulmonibus imbecilla eſt, nec per ſe ad id munus obeundum ſufficit. Ad tertium: pulmones, etiam dum morbo tabifico paulatim abſumuntur, non omnino priuari motu, quia non à ſe tantùm mouentur: item, quia non niſi morte ſubeunte eorum virtus motiua omnino deperit.

Dubium.

Solet in controuerſiam adduci, num motus reſpirationis naturalis, an voluntarius ſit? Omiſſis controuerſijs dicimus, hunc motum partim voluntarium, partim naturalem eſſe.

Reſpõſio.

Eſt autem voluntarius, qua ex parte arbitratu noſtro nunc crebriùs, nunc rariùs; nunc tardiùs, nunc celeriùs, reſpirare poſſumus; imò etiam quia non eſt per naturam abſolutè impoſſibile, reſpirationem omnino cohibere: vt lib. 2. de Motu muſc. capit. 1. Galenus probat exemplo ſerui barbari, qui vehementer iratus cohibito ſpiritu ſibi mortem conſciuit. Sed eſt idem motus ſimul naturalis, non ſolùm quia tantam eius neceſſitatem animantibus natura indixit, vt abſq. illius vſu vita ſeruari nequeat; ſed etiam quia partiatim oritur ab ipſo pulmone, cuius motio non eſt arbitraria: tum propterea, quia difficillimum eſt propter innatum vitæ amorem & mortis atrocitatem, ad interitum vſq; ſpiritum inhibere. Quo fit vt potiùs aſſerendum, haud eſſe in noſtra poteſtate non omnino reſpirare; cùm rarò inueniri queat; qui eam ſibi vim inferat.

Quæſtio.

Diſceptatio tamen eſt, num prædictus motus magis voluntarius quàm naturalis dicendus ſit? Plerique Medicorum magis voluntarium appellandum cenſent: vt Galenus lib. 2. de Motu muſc. Fernelius lib. 6. Phyſiol. capit. 28. Valleſius lib. 2. Contr. Med. & Phil. capit. 2. & alij. Conciliator verò diff. 39. iudicat vocandum medium, hoc eſt, partim voluntarium, partim naturalem: quod arbitratur placuiſſe Auicennæ 13. tractat. 1. cap. 7.

Reſp.

Nobis tamen videtur appellandus magis naturalis, quàm voluntarius; propterea quòd, citra omnem liberi arbitrij actionem, & vigiliæ, & ſomni tempore exerceatur: etſi aliquo modo vocandus ſit ſpontaneus, ſeu voluntarius, ob ea quæ ſuperiùs diximus. Vnde & Ariſtoteles in lib. de anim. motu. cap. 8. reſpirationem cõnumerat inter motus non voluntarios.

De fine reſpirationis.

CAPVT III.

EGimus de effectrici reſpirationis cauſa: proximum eſt, vt de illius fine diſſeramus. Reſpirationis finis, vt cap. 3. & 5. huius lib. Ariſtoteles docet, eſt cordis refrigeratio, & quæ

inde

Duas ob cauſas perire calorē

inde ſubſequitur tutela natiui caloris. Duabus enim potiſſimùm cauſis perit calor: eoque abolitio ruit in perniciem viuens, cui inhæret, & ad cuius conſeruationem requiritur: nimirum vel quia eiuſmodi calor immodici frigoris appulſu extinguitur; vel quia marceſcit, & ſuffocatur defectu aeris refrigerantis. Vtique nimio frigore caloris iacturam faciunt, emoriunturque nonnunquam ij, qui niuoſa loca traijciunt, & qui liberaliori potu algidæ aquæ irrigantur. Similiter pruina & perfrigido ventorum flatu, ſtirpium & vinearum germina aduruntur, & integræ arbores ſucco omni exhauſto inareſcunt.

Flãmæ refrigeratio neceſſaria.

Inopia verò refrigerationis euaneſcit flamma Medicis cucurbitulis, vel clauſo furno coercita. Intereunt animantes quibus fauces præcluduntur, & qui in balneis, vel hypocauſto nimis feruentem auram trahunt, & qui paucum eundemque aerem continenter bibunt: nam cùm is anhelitu aſſiduo incaleſcat, refrigerationis opem exhibere non valet.

Hæc igitur cauſa eſt, ob quam natura ijs animantibus, quibus cor vberiori ſpirituum copia & calore æſtuat, reſpirationem attribuit: videlicet, vt cor reciprocantis aeris acceſſu incendium mitiget, caloremq. ferocitatis impetu in proxima irruentem ſub idonea menſura tueatur, & fuligines ac recrementa ex humorum aduſtione orta in recentem aerem ſubmittat, foraſque expellat. Opprimitur enim, & ſtrangulatur cor iſtiuſmodi ſuperuacaneis, non ſecus, ac flamma craſſo multoq. fumo. Vnde qui corde grauiter vehementerque affliguntur, ex ſufflatione recreantur: eſtque id tunc illis vnicum remedium, quod torridum vaporem & ſuffocantes halitus eximit ac propulſat. Ita verò appulſio recentis frigidique aeris per reſpirationem facta, duas ob cauſas requiritur: tum ne calor natiuus feruida exhalatione obtectus, aut confertim aceruatus, ſubditò langueſcat & & ſtranguletur; tum ne plus æquo A effuſus ac diſſipatus omnino pereat: quorum alterum præſtat aer excipiendo in ſe cordis fuligines; alterum coercendo calorem, ſeque illi hinc inde opponendo.

Alius finis.

Addunt etiam Medici, comparatā fuiſſe à natura reſpirationem ad nutriendos ſpiritus vitales; aiuntq; deferri à pulmonibus per arteriam venoſam aerem ad læuum cordis ſinū, vbi vitales ſpiritus efformantur, ibi- B que eiuſmodi aerem in ſpirituū ſubſtantiam faceſſere. Qua de re ita ſcripſit Fernelius lib. 6. Phyſiol. cap. 18. *Ambiens aer per os & nares in aſperam arteriam inſiliens, nō modò eius ramos, qui per pulmonis ſubſtantiam diffuſi ſunt, ſed & omnem ferè eius molem implet: adeò vt vniuerſam thoracis capacitatem, tum inflatus atque ſpiritu surgēs pulmo reſarciat & impleat. Qui hauſtus aer fuerat, primam in pulmone ela-* C *borationem ſumit, illicque concoquitur, et preparatur vi carnis, quę planè tenuis eſt, mollis, & aerea; vt proinde huiuſce operis cauſa maximè conſtructa eſſe videatur: quemadmodum & caro iecinoris ad ſanguinis confectionem. Non enim externus aer rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens, fieri poteſt interioris ſpiritus conueniens pabulum: ſed hunc, quemadmodum & alimenta, neceſſe eſt paulatim mutari, & familia-* D *rem innato ſpiritui qualitatem longinſcula interpoſita mora recipere. Poſt hæc autē elaboratus diligēter hic ſpiritus in ſiniſtrum cordis ventriculum arripitur: ex quo accedente ſanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo permanauit, vi cordis inſita, & ingenti caloris incendio: haud ſecus atque in fornace ſpiritus procreatur vitalis, qui demū in omne corpus per arterias diffuſus, ſalutarem impertit cunctis calorem.* Hæc ille. Quæ E magna ex parte deſumpſit ex Galeno lib. 7. de Vſu part. ca. 7. & 9. in lib. de Vſu pulſ. Eandemque doctrinam tradidit Hippocrates in lib. de Alim. Auicenna Fen. 11. tractat. 3. Aphrodiſæus lib. 2. Probl. quæſt. 63. Quod autem prædicta ſpirituum nutritio admitti debeat, ex eo concludunt: quia cùm ſpiritus ſubſtantia tenuis, ac propè aerea ſit, paſſimque effluat

& diſſi-

& diſſipetur, nec tam facilè e ſanguinis vapore per neruos inſtaurari queat; conſequens eſt, vt è re admodum ſibi cognata, & ſimilis, qualis eſt aer, reficiatur, nutriaturque.

Quibus animantibus reſpiratio conueniat?

CAPVT IV.

Nō omnia animantia reſpirare. Licet omnia animātia calore prędita ſint, proindeque refrigerationem aliquam deſiderent; nō eam tamen reſpirationis beneficio vniuerſa obtinent, ſed alijs modis, vt progreſſu patebit. Hinc Ariſtoteles 1. capit. huius lib. & lib. 3. de Part. anim. cap. 6. inueſtigat, quibus animantium generibus reſpiratio competat: ſtatuitque ijs duntaxat conuenire, quæ ſanguinea ſunt, & pulmonem habent. Lege Galenum li. 6. de Vſu par. cap. 9. Hæc enim, vt natiui caloris incendium in ſe maius continent; ita appulſionem & ingreſſum requirunt frigidi aeris, qui interiora quæque facilè peruadit, & huc illucque breui temporis ſpacio commeat, atque adeò meliùs & commodiùs refrigerat. Ea igitur, quibus pulmo ineſt, reſpirant omnia, ſolaque. Verùm ex his quædam, inquit Ariſtoteles, pulmonem habent penè exanguem, & nimis fungoſum: vt ranarum genus, fluuiatiles mures & teſtudines, delphini, crocodili, balænę, aliaque nonnulla. Hęc autem minus frequenti reſpiratione egent: quia cùm frigidiora ſint, vbi ſemel eorum pulmo aerem imbibit, refrigerari ab eo diu poſſunt abſq. recentis aeris acceſſu. Quæ tamen ſi vi aliqua diutiùs ſub aquam teneantur, emoriuntur: vti aliquando accidit delphinis reti deprehenſis.

Ariſtotelis argumēta, quod non oēs piſces reſpirent. Quod ceteri piſces non reſpirent, probat Ariſtoteles eodem cap. Primùm, quia inter reſpirandum obuiaret aqua aeri, atque ita hæc duo corpora ſeſe mutuò impedirent: vel certè daretur ſimul expiratio & inſpiratio. Secundò, quia piſces non habent arteriam, ſicuti nec pulmonem, ſed eorum ventriculus ori pro-A ximè adhæret. Tertiò, quia non mouent aliquam particulam ventris, vt cetera ſpirantia. Quartò, quia cùm in aquis moriuntur, non videmus in ſummo aquæ bullas fieri: quod tamē accidit, cùm reſpirantia aquis ſuffocantur, quia per vim ſpiritus exit. Quintò, quia pari modo poſſent reliquæ animantes in aquis reſpirare: quod negat experientia. Sextò, quia non interirent paulò pòſt extra aquam, vbi affatim eis ſuppetit aer, B quem alternatim ducant. Ceterùm quia piſces ſuam quoque refrigerationem requirunt, aquam admittunt ore & branchijs: quæ cum ſint coniunctæ venis quibuſdam & arterijs cordi cohærentibus, eo pacto viſcerum temperant calorem. Vnde cùm iam ſenectute, vel alia cauſa mouere branchias non poſſunt, ſuffocantur: vt teſtatur Ariſtot. cap. 6. huius lib. C

Opinio exiſtimantium, omnes in vniuerſum piſces reſpirare: eiuſque impugnatio.

CAPVT V.

Vetus tamen opinio fuit Anaxagoræ & Diogenis, vt refert Ariſtoteles 1. huius lib. cap. piſces, etſi plerique pulmone careat, nihilominus reſpirare omnes. Lege Tertul. in lib. de Anima. cap. 10. Quod item aſD ſeuerat Plinius lib. 9. Nat. hiſt. cap. 7. hiſce adductus argumentis. Primū, 1. argum. Plinij. quia eſto aquatilia pulmonibus careant, poſſunt eis loco pulmonum alia ſpirabilia viſcera ſubeſſe, ita volente natura: ſicut & pro ſanguine eſt multis alius humor. Secūdò, quia 2 non deeſt intra aquas vitalis halitus, qui etiam in terras, ſpiſſiorem naturæ partem, penetrat: argumento animalium, quæ ſemper defoſſa viE uunt, vt talpæ. Item, quia ſępè obſer- 3 uata eſt in piſcibus æſtiuo tempore intra aquam quædam anhelatio, & tranquilla velut oſcitatio. Præterea, 4 quia piſces dormiūt: ſine reſpiratione autem ſomno locus non eſt. Poſtremò, quia id indicat bullantium 5 aquarum ſufflatio, & auditus atque odoratus piſcium: quorum neutrum abſque aeris interuentu fit.

Ean-

Idē ſentit Rondelet. Eandem ſententiam tuetur Rondeletius lib. 4. de Piſc. capit. 9. quam

Eius 1. arg. aliquot etiam argumentis ſtabilire conatur. Primùm, quia, vt Ariſtoteles 3. de Generat. anim. capit. 11. ait, mare omnium particeps eſt, videlicet humoris, aeris, & terræ: quare non deerit piſcibus aer, quem intra

2 aquas hauriant. Secundò, quia reſpiratio, vt Medici tradunt, neceſſaria eſt ad nutricationem ſpirituum: at etiam piſces ſpiritibus indigent.

3 Tertiò, quia ſi in vaſe anguſti oris aquæ pleno concludantur piſces, illic diu viuunt & natant, ſi orificium apertum habeant; ſi autem ita vas obturetur, vt aeri aditus non pateat, cōfeſtim ſuffocantur: quod non accideret, ſi eis ſola aqua ad refrigerationē

4 ſat eſſet. Quartò, quia ad reſpirādum ſufficit tepor æthereus, & cœleſtis

Virgil. Aeneid. 6. ſpiritus omnia peruadens, de quo eſt illud Poetæ:

Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus.
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Concludit itaque Rondeletius, omne piſcium genus reſpirare; ſed variè. Nam belluæ, inquit, marinæ, & quæcūque pulmones habent, aerem vna cum aqua hauriūt: eadem autem fiſtula eijciunt, qua etiam ſpiritum ducunt, veluti nos naribus: ſicque reſpirant balænæ, delphini, phyſeteres. Alia pulmonibus ſine fiſtula: vt teſtudines marinæ, paluſtres, & fluuiatiles: ſimiliterque vituli marini, quibus patentes ſunt nares, larinx anguſtiſſima; quo fit, vt naribus aquam hauſtam reddant, aerem retineant. Reliqui piſces, quibus branchiæ vel apertæ, vel opertæ ſunt, ijdem aerem trahunt, & aquam ſimul hauſtam emittunt. Oſtrea, tenuiſſima cōtecta cute, per cutis exiguos meatus videntur reſpirare. Et deniq. omnia aquatilia, pro caloris ventilandi & ſpirituum reficiendorum magnitudine vel exiguitate, alio atque alio

Gal. lib. 6. de vſu p. cap. 9. modo reſpirationem exercent.

Non eſt tamen propter ſuperiora argumenta recedendum ab Ariſto-

Sol. 1. arg. telis doctrina, quam communis phi-

A loſophantium ſchola tuetur. Quare ad primum eorum, quæ ex Plinio attulimus, reſpondendum eſt: nec pulmones, nec aliquid vice pulmonum omnibus piſcibus ineſſe; cum id non omnes exigant, ſicuti nec omnes reſpirationem deſiderant. Ad Solut. 2. ſecundum facilius terræ viſceribus, quàm ſub aquis aerem ſeruari. Etenim intra terram multæ ſunt ſcatebræ, & meatus, qui, ne vacuum detur,

B ab aere occupantur: in aquis verò confeſtim aer ſubuolat, conſtipante ſe vltro fluido elemento. Ad tertium: cum aqua calore Solis incaleſcit, ſolere interdum piſces ore, & branchijs aquam frequentius haurire & reddere, vt magis refrigerentur: ſicque anhelationem imitari: ſimiliter dum ſerenū tempus eſt, nonnunquam ore patulo hiare quaſi oſcitantes, vel propter affectum læti- Solut. 3.

C tiæ, vel alias ob cauſas; non tamen verè anhelare, vel oſcitare, cum hoc fine interuentu aeris non fiat. Ad Solut. 4. quartum: ſomnum ex ſe reſpiratione nō indigere. Nos enim haud propterea inter dormiendum reſpiramus, quia ſomnum capimus; ſed quia caloris refrigeratione perperuò indigemus. Ad quintum: non excitari Solut. 5. bullas emiſſo aere per exſpirationē quorumuis piſcium, ſed ranarum, te-

D ſtudinum, aut aliorum, quibus reſpiratio conuenit: qui ſpiritum cauitate pulmonum aſſeruatum aliquando ſub aquis laxant, & ad extimam aquæ ſuperficiem remittunt. Ad ſex- Solut. 6. tum: neque auditum, neque olfactū aquatilium, ad functiones ſuas obeūdas aerem flagitare; cum ad eorum ſenſiteria per interfuſam aquam ſoni & odores, atque horum ſpecies tranſmitti queant.

E Ad primum Rondeletij dicēdum: Reſpōſio ad 1 arg. Rondelet. nihil aliud velle Ariſtotelem eo loco, quam mare non eſſe purum, & ſincerum elementum; ſed concretum permixtione qualitatum aeris terræque: habet enim mare non parum ex aereo calore, & terrea craſſitudine. Ad ſecundum: aquatilia, vt Ad 2. deterioris naturæ ſunt quam terreſtria, ita minorē requirere ſpirituum

Par. Nat. D copiam;

copiam; proindeque ſat illis eſſe eos ſpiritus, quos natiuus calor è ſanguine conficit nutritque. Ad tertium: in
Ad 3. vaſe anguſtiore vndiq. obturato minus diu viuere incluſos piſces, quàm ſi vaſis orificium pateat; qua ſine appulſu aeris incaleſcit in eo aqua, nec iam ad refrigerationis beneficium præſtandum idonea eſt: vti Ariſtoteles hoc in lib. cap. 6. docuit. Ad vlti-
Ad 4. mum: reſpirationem abſque aere dari non poſſe: at nec calorem æthereum, nec vllum alium influxum è cœlo dilapſum, aerem eſſe. Nec poetam nomine ſpiritus aerem intellexiſſe: ſed vel animam mundanam ex dogmate Platonico; vel ipſum diuinum numen, quod per totam rerum vniuerſitatem commeat, vt alibi expoſuimus.

Quo pacto inter ſe conueniant, & diſſideant, cordis arteriarumque motus, & reſpiratio?

CAPVT VI.

Compatemus nunc cordis & arteriarum motum, tum inter ſe,
Motus cordis. tum cum reſpirandi actione. Aduertendum in primis cor perenni agitatione concitari: nunc ſeſe dilatando, quod vel ſenſu ipſo conſpicuum eſt; nunc contrahendo. Porrò autem dum cor dilatatur, ſanguinem è vena caua in dextrum ventriculum euocat, & recentem aerem bibit è pulmonibus, quem per leues arterias in læuum ſinum corripit. At dum contrahitur, eundem aerem iam calfactum foras pellit, ſimulque fuliginoſa excernit, emittitque: partim per arteriam venoſam in pulmones; partim per eam venam, quam aortam dicunt.

Motus arteriarum. Arteriæ verò ſimilem motum ſubeunt: modò namque eleuantur, modò deprimuntur. Cum eleuantur, per externa quidem orificia alliciunt ad ſe ambientem aerem; per interna ad cor pertingentia, ſpiritus, & ſanguinem trahunt, vnaque aliquam fuliginum cordis portionem paulò poſt abigendam excipiunt. Item etiam

A per laterales poros, & ſpiracula, venalem ſanguinem à venis ſibi cohærentibus ad arterialis nutrimentum prolectant. Rurſus eædem arteriæ, cũ deprimuntur & in ſe ipſas recidunt, fumidam ſuperfluitatem, & torridi vaporis fæcem paulò antè contractã, excutiunt per meatus: quibus in vniuerſam cutem, ventriculum, inteſtina, & in venas ſeſe aperiunt; itemque in laxitatem ipſis arterijs cir-
B cumfuſam, quam eius rei gratia natura molita eſt.

Mirifice autem inter ſe conueniunt arteriarum, & cordis pulſatio. Cõſenſus arteriarũ & cordis. Primùm, quòd vtraque fit à facultate vitali, hoc eſt, à virtute quadam motrice, quæ in corde, quod vitæ fons eſt, ortum habet. Hanc vim ſunt qui putent non eſſe aliud, quàm calorem ſanguinis in corde ebullientis. Sed non rectè philoſophan-
C tur. Calor enim principium eſt alterandi, non loco mouendi, ſaltem per ſe & ex proprio ingenio; eſtque commune inſtrumentum rebus viuentibus, ad corporum functiones obeundas: illa autem vis motum ciens naturalis quædam facultas eſt, è ſecundo qualitatum genere ad id munus peculiariter adminiſtrandum delegata. Micant autem iugi motu arteriæ, non ob id tantum, quòd tu-
D nicis cordi adhærentibus conſtent, aliàs oporteret etiam venas omnes, quæ intermedio venæ cauç cordi copulantur, vna concitari; ſed quia ita cum corde vniuntur, vt ingenitam ad talem motum poteſtatem habeant, à corde tamen dependentem.

Secundò conueniunt, quia eundem ſpectant finem, videlicet tutelam natiui caloris, modo paulò ante explicato. Quòd ſi quis roget, num Quæſtio.
E etiam per arteriarum diſtentionem cor refrigeretur? Reſpõdemus refrigerari, cũ neceſſariò ab arterijs, quæ hiantia in corde oſcula habent, aliqua aeris portio ad ipſũ cor euadat. Nec obſtat, quòd aer arteriarũ fiſtulis interceptus, non niſi commercio arterialis ſanguinis, atque adeò tepefactus ad cor perueniat; non enim vſque adeò incaleſcit, vt ad refri-

geran-

gerandum aliqua ex parte nõ valeat.

Tertiò conſentiunt, quatenus eodem tenore & concentu ſibi reſpondent: cùm enim ſeſe cor explicat, explicantur arteriæ: dum ſe contrahit, ſubſidunt: id quod facilè deprehendet, vt Galen. lib 3. de præſag. pulſ. cap. 3. ait, qui altera manu cordis pulſationem, altera motum arteriarum explorauerit.

Pulſus arteriarũ index valetudinis, & morbi.

Ideoque arteriarum agitatio ipſum cordis motum, temperamentum & abundantiam aut inopiam natiui caloris, in quo vita conſiſtit, ſingulari naturæ artificio teſtatur. Vnde illud Plinij lib. 11. Natur. hiſt. cap. 37. Arteriarum pulſus in cacumine maximè membrorũ euidens, index ferè morborum, in modulos certos legeſque metricas, per ætatis ſtabilis aut citatus, obſeruatione crebri aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat.

Sed comparemus etiam pulſationem cordis & arteriarum cum reſpiratione. Primùm eſt inter eas conuenientia, quia ambæ inſtitutæ ſunt à natura cuſtodiendi ac temperandi caloris gratia. Quod maior Philoſophorum & Medicorum pars, teſte Galeno lib. de Vſu pulſ. c. inde probat, quia vtraque ijſdem ex cauſis ſimiles mutationum differentias ſortitur. Nam qui corporis exercitatione aliave cauſa incaleſcunt; ij non modo crebriùs ac frequentiùs reſpirant; ſed pulſus etiam pari modo mutatos exhibent. Præterea in ijs qui algent, ſicuti reſpiratio tardior ac minor deprehenditur, ita & pulſus.

Sanè quidem euariantur hi motus ſecundùm ætatum diſcrimina: nam puero recens in lucem edito pulſus frequentior eſt; ſicuti ſeni rarior: qui autem in media ætate ſunt, ijs pulſus ad proportionem reſpondet, prout ad pueritiam vel ſenectutem magis acceſſerint. Præter hęc vehementes animi affectus, ciborum genus, anni tempora, cœli ſoliqué conſtitutio, & vno verbo omnis ad frigus & calorem mutatio, pulſum reſpirationemque aliter afficere conſueuerunt.

Secundò cõſentiũt in eo prædicti

A motus, quod vt quies illa, quæ arteriarum contractioni ſuccedit, maior eſt quàm ea quę dilatationem ſequitur; ſic quę inſpirationem antecedit, maior exiſtit, quam illa quę ſuperuenit: vt loco antè cit. Galenus docet.

Differunt autem ijdem motus inter ſe primùm, quia quod ex reſpiratione vni cordi præſtatur, id ex pulſu toti corpori impenditur: videlicet refrigeratio, & natiui caloris cu-
B ſtodia, fuliginumque depulſio. Secundò, quia minus neceſſarius eſt cordi & cuilibet alteri membro arteriarum pulſus, quam cordi reſpiratio: poterunt enim brachiorum arteriæ diu religatæ eſſe & abſque pulſu citra noxam, non tamen cor ſine pulmonum afflatu: videlicet vt ceteræ partes animantium minori indigent calore; ita minùs eis nocet intermiſſio actionis ad tuendum calo-
C rem deſtinatæ. Tertiò, quia pulſus præcipuè obſeruit ad deferendum ſpiritum & calorem; reſpiratio verò ad caloris refrigerationem, & ad torridum noxiumque vaporem è cordis ventriculis excludendum. Quartò, quia multo frequentior eſt pulſus, quam reſpiratio. Cuius rei cauſa eſt, quòd tanta in pulmonem aeris copia ſimul infertur, vt vnus inſpirandi actus multis cordis attractationi-
D bus ſufficiat. Nec ſine tã copioſo aeris in pulmonem influxu poſſent animantes vocem edere: quandoquidem vox ſuſpenſionem expirationis depoſcit; quæ ſuſpenſio abſque multi aeris intus collecti beneficio non datur. Quintò, quia pulſus actio omnino naturalis eſt, nulloque pacto arbitratu ſubdita; reſpiratio autem aliquo modo voluntaria cenſetur, ad motum ſuperiùs explicatũ.

E

Solutio problematum, ad ea quę proximis diſceptationibus concluſa ſunt, pertinentium.

CAPVT VII.

PRoximum eſt, vt ijs, quæ de re præſenti ſeſe offerunt, problematis occurramus. Primum ſit.

Quamobrem motus cordis cœleſtium ſphærarum conuerſioni aſſimilis perhibetur? Reſponſio. Quia vt à motu cœleſti communes ſublunarium corporum actiones pendent, ita à motu cordis reliquorum membrorum functiones, proximè aut remotè, ortum habent: vel ea ſaltem ratione, quòd abſque natiui caloris ope neutiquam adminiſtrantur. Eſt & alia conuenientia, quòd vt cœli motus perennis eſt, ita & cordis pulſatio: niſi quòd ille continuitatem ſeruat, hæc quietis morulas, de quibus ſupra diximus interponit Lege D.Tho.op.35.qui de motu cordis inſcribitur.

Motus cordis nō eſt ſimplex. 2 Eſtne motus cordis vnus ſimplexque, an compoſitus? Reſp. Fieri nequit vt vnus ſit, qui è duobus inter ſe pugnātibus, videlicet pulſu & tractu, ſeu ſyſtole, & diaſtole, id eſt, dilatatione, & contractione cōſtat, atque interiectam quietem habet. Nec obſtat quòd natura, quæ ad vnū definita eſt, minimè videatur poſſe ad diuerſos motus inclinare. Hi enim motus ita ſunt diuerſi, vt vnam circuitionem, id eſt, motum corporis ab eodem ad idem punctum in orbem redeuntis, imitentur. Similiter pronunciandum de arteriarum pulſu, & de reſpiratione: videlicet, quemlibet horum motuum non vnum eſſe. Vnde Galenus 4. de differ. pulſ. *non perperam*, inquit, *Zeno quendam motum ait eſſe pulſum, non ſimplicem, neque vniformem, cùm ex contrarijs motibus conſtet, vt motus reſpirationis.*

Cor exemptum aliquandiu pulſat. 3 Quânam vi exempto corde ab animali vterque ſinus cordis aliquādiu pulſat? Reſp. Propter feruorem ſanguinis & ſpirituum: nec enim hi vi primū ab anima deſtituuntur, confeſtim reſtinguūtur aut refrigerātur.

4 Si diaphragma, & pulmones poſtquam eleuati fuere, ſuopte pondere ad eundem ſtatum regredi & concidere poſſunt, quia corpora ſunt grauitate prædita; cur expiratio, quæ fit collabentibus in ſe pulmonibus, virtuti animæ mouentis attribuenda erit? Reſp. Cùm ipſa quoque expiratio arbitratu noſtro,

A nunc maiori, nunc minori vi fiat; ſiquidem maiori conatu aerem efflant qui clamant, quam qui ſubmiſſa loquuntur voce: haud dubiè concedendum erit, ipſam quoque talium membrorum depreſſionem à motrice animæ facultate, diaphragmati, & pulmonibus inſidente, oriri. Quare Galenus in lib. de reſpir. cauſis, duplices tradit muſculos: alios reſpirationi obeundæ à natura datos. B Motus autem, qui à ſola membrorum grauitate manat, muſculos non curat, vt luce clarius eſt.

5 Cur ſaltem cordis, & arteriarum contractio, quæ omnino naturalis eſt, non erit ab inſita grauitate? Reſp. Etiam motus, quo arteriæ & cor deprimuntur, operatio eſt maximè vitalis, valdeque neceſſaria ad tuendam vitā, vt ex dictis conſtat ac proinde oriri debuit ab anima; cui C incumbit, viuentium ſaluti, & incolumitati conſulere. Non profiſciſci verò à grauitate, vel illud argumento eſt, quòd cū mulię ſubſunt fuligines, quæ depreſſionis motum retardare deberent, tunc cor & arteriæ maiori impetu ſeſe contrahunt, videlicet procurante id anima interuētu motricis virtutis, ad excernendam fumeam materiam, quæ calorem ſuffocat. Procurante inquam, non ex D notitia, qua præſentem agnoſcat neceſſitatem, vt quidam ętatis noſtræ Philoſophus in comment. ad cap. 36. artis medicæ tradidit (nec enim cordis, & arteriarum motus cognitione dirigitur) ſed ex naturali inclinatione, & quaſi inſtinctu ab ipſo autore naturæ ingenito, quo potentiæ etiam vegetatrices, actiones merè naturales, prout rei neceſſitas aut opportunitas expoſcit, attemperate E conſueuerunt.

6 Vtrè duobus motibus antecedit in reſpiratione, & pulſu, num diſtenſio an contractio? Reſp. Non conſentiunt hac in re Philoſophi. Videtur tamen probabilior eorum ſententia, qui diſtenſionem priorem faciunt: nec enim cur vel arteriæ formantur cum aere quem illico excludant, antequam recentem

intror-

introrſus aduocent. Certè inſpirationem expirationi præire, cōceptis verbis docet Ariſtoteles hoc in lib. c. 2. probatque ex eo, quia cum morientia poſtremò expirent, oportet inſpirationem vicem ſubire principij, id eſt, vitam ab inſpiratione inchoari: eſt enim conſentaneum, vt eius beneficio animantes vitam auſpicentur, cuius contrario moriūtur.

A 7 Quid cauſę eſt, cur homines quidam diutiùs quàm alij, ſpiritum in aqua contineant? Reſp. Quia ampliores habent pulmones magiſque fiſtuloſos: quorum proinde cauitate plus aeris excipiunt ad refrigerandum cor.

8 Quamobrem hauſto vberiori alimento remiſſior eſt in ſomnis cordis & arteriarum dilatatio, quàm contractio, depreſſiove? Reſp. Quia tunc introrſum ſe conferente natiuo calore, eoque circa ventriculum & alia viſcera, vbi cibi excoquūtur, collecto, neceſſum eſt multam gigni fuliginem, quę maiorem exinanitionem poſcit; contractio autem ad id potiſſimùm obſeruit: ſiquidem dum venæ & cor in ſe concidunt, interceptum aerem vna cum recrementis explodunt. Itaque vbi plura ſuppetunt excrementa, ibi maior vehementiorque ad ea excutienda depreſſio datur.

9 Cur pueri quàm puberes plus, & crebriùs reſpirant? Reſpon. Tum quia plus in ſe cohibent innati caloris, ſemper autem caloris magnitudinem ſequitur reſpirationis frequentia: tum quia eorum ſpiritus ampliorem aerem deſiderat, eo quòd dum gignitur, multum effert excrementi fuliginoſi, ob alimenti copiā, quam excoquunt. Senibus autem, cùm frigidiores ſint, conſequens eſt, vt minor & rarior quàm ceteris cōtingat

B reſpiratio. Quæ etiam communis cauſa eſt, cur in balneis, hypocauſtis, & calidis regionibus, maior dēſiorque fit reſpiratio: in frigidis verò locis ſecus res habeat. Lege Ariſtotelem in lib. de Vita & morte, c. 2.

10 Cur à cibo parùm, hoc eſt minori aeris copia, frequentēs tamen

C reſpiramus? Reſp. Quia tunc propter ventriculi dilatationem arctior patet ſpiritui tranſitus per thoracē; ſed reſpiratus paruitatem aſſiduitatis ope compenſamus.

11 Cur qui ſe multo cibo ingurgitarunt, pulſum maiorem, reſpirationem minorem edunt? Reſp. Quia tunc aeris minus alliciunt, ob cauſam paulò antè adductam; & tamen aucto cordis calore & viribus ex cibo, maior ſubſequitur & cordis & arteriarum commotio.

IN LIBRVM ARISTOTELIS DE IVVENTVTE ET SENECTVTE.

Varia ætatum diſcrimina.

CAPVT I.

A DIſcretio ætatum, de quibus Ariſtoteles hoc in libro agit, aſſignari conſueuit à Philoſophis ex mutatione calidi & humidi, quibus animantium vita continetur. Quæ tamen mutatio non quælibet, ſed inſignis eſſe debet. Igitur ſecundum hanc notionem tria ætatum diſcrimina conſtituuntur: pueritia, iuuentus ſeu florida ætas, & ſenectus. Ad pueritiam pertinet calidum & humidum affluens, ac copioſum: ad iuuentutem calidum & humidum apprimè temperatum: ad ſenectutem calidum & humidum iam diminutum, & in occaſum vergens. Ita licèt vita ſenum in calido & humido, vt communis omnium animantium viuendi ratio, conſiſtat; ſuperiorum tamen ætatum comparatione ſenectus frigida & ſicca iudicetur.

Prima diſtributio ætatũ, earumq. tẽperamẽta.

Quod animantium vita hoc ordine graduque temperamenta decurrat, non difficilè quiuis intelliget. Etenim cum fœtus è ſemine & ſanguine, in quibus larga humoris & caliditas copia viget, coaleſcant; fit inde conſequens, vt eorum membra à prima vitæ ingreſſione humido, calidoque abundent. Et quidem quod ad humorem attinet, id etiam ſenſus iudicium commonſtrat: infantis enim caro flaccida, humidaque tactu dignoſcitur. De calore autem id palam docuit Galenus 8. de plac. Plat. & Hipp. & ante illum Hippocrates, tum 1. Aphor. 14. tum lib. 2. de Nat. hum. capit. 12. dum hominem prima die calidiſſimum ſtatuit: quod nos etiam 1. de Ortu, & interitu varijs in id adductis rationibus comprobabimus. Quia verò calor continenter carpit humidum, & ipſe agendo atteritur & langueſcit: neceſſariò, cũ ad extremam vitæ partem deuentum

B fuerit, corpus frigidum erit, exeſaq. ac diſſipata humidi primigenij ſubſtantia. Vnde etiam patet, quòd inter hęc extrema ſitum eſt tempus, id humoris & ſiccitatis medio potiri: non quaſi abſolutam & ad punctum exactam obtineat temperiem; ſed maximam, quæ ætatum decurſu contingit, quatenus florida ætas, nec vt ſenium inareſcit, nec vt infantia humore nimio affluit.

C Diuiduntur etiam hæ tres ætates in alias minutiores. Nimirum prima ætas, quæ anno ferè quinto & vigeſimo terminatur, in infantiam, pueritiam, pubertatem, & adoleſcentiam; cui paulò antè totius huiuſce decurſus appellationem dedimus. Infantia ad tertium quartumvè annum extenditur: hinc pueritia ad decimum: hinc pubertas ad decimum octauum; inde ad vigeſimum quintum adoleſcentia. Aetas media diſtribuitur in iuuentutem & virilem ætatem. Iuuentus à vigeſimo

Alia diuiſio ætatũ.

quinto

quinto ad trigeſimumquintum aut quadrageſimum porrigitur: inde virilis ætas ad annum quinquageſimum excurrit. Tertia ætas continet primam & vltimam ſenectutem. Senectus prima à quinquageſimo ad quintum & ſexageſimum protenditur: vltima ſeu decrepita ſenectus vitam claudit.

Alia ętatū partitio.

Solon Athenienſium legislator, teſte Philone Alexandrino in lib. de Mundi opificio, Hippocrates, & plerique alij, ſeptem tantummodo ætates conſtituunt. Partiuntur enim primam ætatem in infantiam; pueritiam, & adoleſcentiam: attribuuntque infantiæ ſeptem priores annos, totidem pueritiæ, reliquos vſque ad vigeſimum quintum adoleſcentiæ. Inde reliquum vitæ tempus eo ætatum, & annorum numero, quem antè retulimus, dimetiuntur. Eſt autem ſiue hæc, ſiue illa ætatum deſcriptio, ordinaria & frequentior; non tamen vſque adeò certa, vt aliquando hominum vita pro innati temperamenti, & regionum aliarumque cauſarum extrinſecus incidentium varietate, non alios interdum limites, & diſcrimina ſortiatur: præterquam quòd pleroſque ante ſenium, multos ante floridam ætatem, non paucos in ipſo vitæ limine, & ab vbere matrum aufert atra dies, & funere mergit acerbo.

Conſule Galenū 3. Apho. cōr. 17.

Aetatum conſideratio ſecundum Aſtrologos, Pythagoram, aliaſque Philoſophos.

CAPVT II.

Qui planetæ quibus præſint ætatibus ſecundū Aſtrologos.

PVtant verò Aſtrologi, vt videre eſt apud Proclum in lib. de Anima & dæmone, ſingulis ætatibus præeſſe vnum Planetam, ob peculiarem influxum. Infantiæ Lunam: pueritiæ Mercurium: adoleſcentiæ Venerem: iuuentuti Solem: virili ætati Martem: ſenili Iouem: decrepitæ Saturnum. Huiuſce dominij cauſam & rationem ſic explicant. Luna, inquiunt, primam illam infantię teneritudinem blando quodam officio

A

permulcet, & benigno vberique humore fouet: Mercurius pueritiam ad luſiones, ſermonem, & diſciplinas afflatu ſuo promouet: Venus adoleſcentiam accendit: Sol iuuentuti vigorē addit, & ad altiora erigit: Mars virili ætati animoſitatem affert, & pugnandi ſtudium excitat: Iupiter ſenectuti grauitatem & maturam benignitatem indit: Saturnus decrepitæ ætati fragilitatem, & moroſitatem.

B

Aiunt etiam, decrepitos ſenes, quia propter virium & iudicij imbecillitatem propemodum ad infantiam, tanquam à calce ad carcerem regrediuntur, iterum Lunæ dominio ſubijci. Verum quid in ſe veritatis contineant hæc Aſtrologorum effata, in libris * de Cœlo copioſè diſſeruimus.

* Lib. 2. c. 3. quæſt. 9.

Circumfertur etiam alia ætatum conſideratio ex Pythagora, qui vi-

C

tam in pueritiam, iuuentutem, virilem ætatem, & ſenectam, diuiſit: & hác quadripartitam varietatem cum quatuor anni temporibus proportione quadam contulit: aiens Pueritiam Veri aſſimilem eſſe, in quo omnia virent, & humoris vbertate adoleſcunt: Iuuentutem Aeſtati, propter animi robur, quo corpora pollent, & quaſi efflorēſcūt: Virilem ætatem Autumno, quòd tunc poſt varia ſu-

D

perioris vitæ pericula cuiuſque ingenij dotibus, tanquam naturæ fructibus, accedat tempeſtiuitas, & ſua quędam maturitas: Senectutem Hyemi gelidę, & moleſtæ, qualis eſſe extrema ętas conſueuit. Lege D. Damaſcenum lib. 1. Parall. & Philonem in lib. de mundi opif. vbi ex Solone legiſlatore Athenienſium ea, quæ ſingulis ætatibus attribuuntur, per ſeptenarios exponunt.

E

Diſſolutio problematum, ad hominum ætates ſpectantium.

CAPVT III.

SEquitur explicatio problematū, quę hominum ætates, de quibus paulò antè diſſeruimus, concernunt. Primum ſit: Cur infantes, qui ſepti-

mò menſe in lucem veniunt, viuere poſſunt: qui octauo, nequeunt; ſed vt plurimùm (quod longa experientia compertum eſt) confeſtim moriuntur? Reſp. Non parua de hac re inter Philoſophos & Medicos diſceptatio eſt. Philo Iudæus lib. 1. Allegor. & Aphrodiſæus lib. 2. probl. q. 44. eius rei cauſam referunt ad myſteria, & occultā vim numeri ſeptenarij, de quo inibi multa prædicāt. Eſtque hęc ſententia admodum conſentanea doctrinæ Hippocratis in lib. de Septimeſtri partu, vbi docet, quemadmodum morbi dies, ita partum mēſes criticos ſeu iudicatorios habere; & ad prodeundum in lucem idoneos ac fauorabiles, aut contra. Hos autem conſtat non quoslibet, ſed definitos ac certos eſſe; videlicet ſeptimum, & nonum, qui ordinarius eſt. Ait tamen Plinius lib. 7. cap. 5. repertos fuiſſe in Italia octimēſtres partus vitales, contra priſcorum opinionem. Quos etiam in Aegypto aliquando inueniri ſcripſerat Ariſtoteles lib. 7. de Hiſto. anim. cap. 4. Huius rei, quæ Medicorum propria eſt, vberiorem explicationem lege apud Valleſium li. 2. Controuer. Medic. & Philoſ. Leuinum lib. 4. de Occul. nat. mirac. cap. 23. Valleriolam lib. 3. Enar. Medic. 7. Plutarchum li. 5. de Placit. cap. 18. Vide quoque ſi placet, quæ lib. 2. de Cœlō, cap. 3. quæſt. 1. art. 2. ſcripſimus, vbi ex Aſtrologorum diſciplina aliter propoſitam quæſtionem ſoluimus.

2 Cur infantibus naturales actiones validæ ſunt, animales admodum infirmæ: ſiquidem affluenter nutriuntur, & creſcunt; ægrè ſentiunt, & nec moueri nec ſtare firmiter valent? Reſpon. Quia functiones naturales adminiſtrantur calore natiuo, quo prima ætas circumfluit. Operationes verò animales egent ſpiritibus ſenſitiuis, qui in cerebro perficiuntur: at infantes cerebrum habent admodum imbecillum, & ad id numeris ineptum. In homine enim capitis os poſterius omnibus alijs oſſib. concreſcit conforma-

A turque: vt docet Galenus in lib. de Format. fœtus. Vnde eſt, quod caluaria iuxta ſynciput adeò infantibus tenera & infirma eſt, vt in recens editis cerebri motus nō ſolum tactu, ſed viſu etiam deprehendatur. Accedit, quòd nimia humiditas, qua ſenſuum officinæ primo ætatis ingreſſu ſcatent, ſenſitrices facultates obtundit, nec eas ſuis muneribus perfectè defungi ſinit.

B 3 Cur pueri maturius ſapientes, aut vitales non ſunt, aut (quod probauit experientia) cum ad maturam ætatem acceſſerint, minus prudentes euadunt? Vnde Plinius lib. 7. capit. 51. refert, Catonem Cenſorium velut ex oraculo prodidiſſe, ſenilem iuuentam præmaturæ mortis ſignum eſſe. Et apud Senecam lib. Controuer. 2. controuer. 1. Ceſtius de ingenio Alfij Flauij prædicat, tam C maturè magnum ingenium non eſſe vitale. Itaque iam illud prouerbij loco celebratur: *Odi pueros præcoci ſapientia*. Reſp. Iccirco pueri primo ętatis ingreſſu rationis vſum impeditum habent, quia multo, vt diximus, abundant humore; è quo excitata nebula internorum ſenſuum functiones aut omnino impedit, aut interturbat. Hinc qui præmaturè ſapiunt, intempeſtiuam cerebri ſicci- D tatem indicāt: quæ ſiccitas cum progreſſu temporis excreuerit, aut ita organum diſſoluit, vt mortem afferat; aut ita vitiat, vt ad perſoluenda internorum ſenſuum munia, è quibus intelligentiæ vis dependet, inutile & ineptum ſit.

4 Potuiſſentne primi humani generis parentes eſu fructuum vitalis arboris iuuentutis florem perpetuò retinere? Reſp. Scotus in 2. diſtinct. 19. quæſt. 1. credit, vitalem ar- E borem non habuiſſe vim, conſeruandi perpetuò iuuentutem aut vitam, ſed dumtaxat ad longiſſimum aliquod tempus: quia cum omne agens phyſicum agendo repatiatur, & debilitetur, neceſſariò calor naturalis hominis agendo in cibum paulatim degeneraret, nec ad priorem ſtatum in infinitum reſtitui poſ-

De hac re Richar. in 2. d. 19. q. 2. circa 2. princip. Itē auctor q. veteris & noui teſtamenti, q. 17. Abu. ad cap. 2. Gen. q. 10.

ſet; cùm finitæ cauſæ infinitus effectus eſſe nequeat. Oppoſitum, quod veriſimilius eſt, aſſerit D. Auguſt. lib. 13. de Ciuit. Dei, cap. 20. & 23. aiens, hominem, niſi peccaſſet, eſu ligni vitæ & à neceſſitate moriendi liberandum, & in flore iuuentutis perpetuò conſeruandum fuiſſe. Eadem videtur eſſe ſententia D. Chryſoſt. hom. 18. in Geneſ. & Ruperti 3. de Trinit. c. 30. cui adſtipulantur verba illa tertij capitis Geneſeos: *ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum.* Nec ratio Scoti vim habet: quia ligni vitæ eſus caloris diſpendia ex æquo reſarciret; nec verò id præſtando produceret effectum infinitum, id eſt, infinitæ perfectionis, vt patet; aut etiam infinitè duraturum, quaſi vna eius comeſtio deberet ſufficere ad propagandam vitam in ſempiternum tempus; oporteret enim ad id progreſſu ætatum alijs & alijs pomis veſci, vt monet S. Thomas 1. part. quæſt 97. art. vlt. Si autem petas, quònam pacto id poma illa potuiſſent præſtare? dicendum, fuiſſe eis inditam à Deo qualitatem quandam, ſiue ſupernaturalem: vt credit D. Auguſtinus lib. 8. de Geneſi ad lit. cap. 5. & lib. 11. eiuſdem operis, cap. 40. & D. Bonauentura in 2. diſt. 17. Siue, quod probabilius eſt, naturalem: vt Strabus, Hugo de S. Victore, & D. Thomas videntur opinari: quæ qualitas altricem facultatem, omneſque eius adminiſtras, videlicet coctricem, attractricem, expultricem, & alias quæ circa cibum negociantur, a quarum deinde miniſterijs & opera ceteræ corporis potentiæ dependent, ita corroboraret, & defenderet, vt neque actione cibi, neque alterius externæ cauſæ occurſu infringerentur, aut fatiſcerent; tueretur etiam primos parentes, quamdiu præceptum diuinum minimè violaſſent, ab omnibus noxijs rebus, & incommodis extrinſecus incidentibus; tum propria ipſorum cura, tum maximè diuina prouidentia; quibus adminiculis potuiſſent in infinitas ſæculorum ætates vitam

A extendere, ſed etiam è terris in cœlum ad beatiorem vitam fuiſſent traducendi.

5 Cur qui eminentiora loca libero cœlo incolunt, tardiùs ſeneſcunt; qui autem curua & paluſtria, citiùs? Reſp. Quia, vt docet Ariſtoteles ſect. 14 probl. quæſt. 97. ſenectus putredo quædam eſt: putreſcit autem quod quieſcit, non quod mouetur; vt aqua concluſa. Igitur vt locis

Senectus putredo quædam.

B editis aer aſſlante vndique ſpiritu agitur, & alius ſuccedit; ita cauis manet immotus, proindeque minus ſyncerus: quo fit, vt hic ocyus; illic tardiùs corpora marceſcant.

6 Quódnam temperamentum ad ſenectutem ſeriùs ducit? Reſp. Sanguineum, quia abundat calido & humido: multus verò calor copioſè reponit, humidum affluens ægrè diſſipatur: non ſeneſcimus autem, niſi a-

C reſcente humido, frigeſcente calido.

7 Cur ſenes timidi ſunt, incurui, tremuli? Reſp. Cùm extrema ætas frigida ſit; & magna ex parte deſtituta calore, qui animoſitatem parit, & hominis corpus in rectam ſtaturam excitat, ac membra ſuſtinet: conſequens fit, vt ſenes cuncta pertimeſcant, curuentur, tremant.

Senes timidi.

8 Cur ſuſpicioſi ſunt? Reſp. *Sunt,*

Senes ſuſpicioſi.

D inquit Ariſto. 2. Rhet. c. 13. *ſuſpicioſi ſenes, quoniam increduli: increduli verò, quia experti:* hoc eſt, quia longo rerum vſu didicerunt, quantum peruerſitatis fraudiſque in hominum dictis & factis lateat. Vnde quæ vident, in ſiniſtram partem non rarò accipiunt: ideoque, vt inibi Ariſtoteles ait, neque amant, neque oderunt nimium; ſed, ſecundum Biantis præceptum, & amant vt oſuri, & oderunt vt a-

E maturi. Tum prætereà nihil affirmant, niſi cum temperamento, *fortaſſis.* quare & in rebus agendis non aliter eis, quam pronunciatis demonſtratione concluſis, aſſentiendum eſſe, commonet Ariſtoteles 6. Ethic. c. 11.

9 Cur illiberales ſunt? Reſp. Tum quia viuere peroptant, & econtra ea quæ vitæ neceſſaria ſunt,

Senes illiberales.

ægre

ægrè demittunt: tum quia compertum habẽt, quàm ſit difficilis rerum acquiſitio, quàm facilis iactura. Ariſtoteles 2. Rhet. c. 13.

10 Quæ ſunt ea, quæ ſenilem grauitatem maximè decent? Reſp. Vt ait auctor libri de duodecim abuſibus cap. 2. duæ ſunt particulæ homini cauendæ, quę in eo non obſoleſcunt, & ad flagitia trahunt: Cor videlicet, & lingua: quia cor nouas machinari cogitationes non deſinit: lingua impigrè loquitur, quæcunque cor machinari ſenſerit. Caueat ergo ſenilis ætas, ne iſtæ iuueneſcentes particulę totam ſui harmoniam decipiant, & per res ineptas reliquam corporis grauitatem illudant. Vnicuiq. enim conſiderandum eſt, quid ætate eminenti dignum ſit, vt hoc agat, quod nec vitam, nec ætatem, nec miniſterium vile reddat. Debet proinde ſenectus anteactę vitæ partus eſſe, non naufragium.

DE DENTIBVS.

Quæ ſit eorum materia, ortus, finis, varietas?

CAPVT IV.

QVoniam de ætatibus diſſeruimus, non erit ab inſtituto alienum, de dentibus & capillis, quæ duo ætates comitantur, & cum eis mutationem ſubeunt, in præſentia diſputare.

Dentium materia.

Primùm, quod ad dentium materiam attinet, ſciendum ex Ariſtotelis doctrina 2. de Gen. anim. cap. 4. eos eiuſdem naturæ eſſe cuius oſſa, & ex eadem materia coagmentari: quæ materia craſſior eſt, & aridior, quàm ea ex qua nerui, & cartilagines, aliaque eiuſmodi componuntur. Hoc tamen inter reliqua oſſa peculiare habẽt dentes, quòd ſoli, docente Ariſtotele loco cit. tota fere vita creſcunt: vt videre eſt in ijs dentibus, qui tactum mutuum declinant. Id verò propterea natura machinata eſt, vt fungi officio ſuo poſſint: breui enim tempore contrario occurſu, & attritu conſumerentur, niſi aliunde diſpendium reſarcirent.

Ortus dentium.

Incipiunt autem dentes è mandibulis emergere ordinariè poſt ſeptẽ menſes. Deinde poſt ſeptimum annum, qui primi emerſerant decidunt, & in eorum locum alij ad ſolidum cibum aptiores ſubrogantur. Redeũt verò qui per id tempus decidunt; quia, vt docet Ariſtoteles 5. de gener. anim. c. 8. in oſſe adhuc naſcente oriuntur, & dum adhuc ad eorum generationem tempus idoneum eſt. Nullum tamen animal ordinariè maxillares permutat, teſte eodem Ariſt. 2. de Hiſtor. anim. cap. 1.

Dentium numerus.

Habemus porrò dentes ferè triginta duos, rarò plures; pauciores nonnunquam: quorum multitudine longiora promitti vitæ ſpacia, quidam putant. Vno ordine in vtraque maxilla ſexdecim continentur, ſinguli ſingulis alueolis infixi. Parte anteriori ij, quos primores & inciſorios nuncupant, vtrinq. quaterni acuti, vt poſſint incidere: vltra hos ſunt canini vtrinq. duo, ad inferiorem baſim lati, ſuperiori parte acuti; vt ſi quid propter duritiem ab inciſorijs minùs ſcindi potuit, id ipſi cõfringant. Sequuntur deinde maxillares dicti, vtrinque quaterni, aſperi latique, prædurí ac magni; vt inciſa ab inciſorijs, & fracta à caninis, penitus læuigare, ac terere queant. Ex his duo vel tres vltimi, & intimi, genuini vocantur, qui circiter vigeſimum annum gignuntur; nonnullis admodum ſerò, etiam octogeſimo anno, vt refert Ariſtoteles 2. de Hiſt. anim. cap. 4. Primores & canini vnica radice nituntur; maxillares binis aut ternis quaternisve: atq; inferiores vna minùs, quàm ſuperiores. Omnes verò in ſuis cauitatibus, pręſertim circa radices, vtraq. gena inſertis neruis validè conſtringit, ne facilè concutiantur. Sunt & alia dentium diſcrimina in animãtibus. Quidam ſerrati, alij contigui, alij exerti. Serrati pectinatim coeuntes, ne contrario occurſu atterantur; vt ſerpentibus, piſcibus, canibus, mantichoris, quæ triplici dentium ordine præ-

prædita ſunt: contigui, vt homini & A equo: exertis, vt apro, elephanto.

Finalis cauſa dentium. Quod attinet ad finem, cuius gratia dentes à natura dati ſunt, dicendum: tribuiſſe eos naturam animantibus, communi quidem officio ad conficiendum cibum; priuatim verò quibuſdam etiam ad alia munia vt homini ad ſermonem: quippe vocis ſermoniſque regimen primores tenent, dum concentu quodam ictum linguæ excipiunt; vnde cum defluxere, diſtinctionem explanationemque adimunt. Multis etiam belluis ad pugnam dati ſunt; vt apris & elephantis. Lege Ariſtotelem 3. de part. anim. cap. 1. Galenum lib. 11. de vſu part. B

Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent.

CAPVT V.

OCcurremus nunc aliquot problematis, quæ in conſideratione dentium ſe offerunt. Primum eſt: Cur dentes canini inter primores, & maxillares ſiti ſunt? Reſp. Quia canini inter primores & maxillares mediam naturam ſortiuntur: quatenus & acuti ſunt, vt primores, & lati, vt maxillares.

2 Cùm leones, canes, lupi, vtrinque multos habent caninos dentes, cur homo binos tantùm parte vtraque obtinet? Reſp. Quia, vt Galenus 11. de Vſu part. cap. 9. ait, cogitauit natura in hominis procreatione ſe animal ciuile atque manſuetum effingere, cui robur ac vires eſſent ex ſapientia, non corporis fortitudine: proindeè caninis dentibus non multos dedit, quaſi ad pugnam; ſed qui ad comminuendum cibum, modo ſuperiùs explicato, ſat eſſent. D E

3 Quamobcauſam in extrema ætate rariores fiunt dentes, qui antea coniunctiores fuerant? Reſp. Quia cùm à radice exiliores ſint, ad faſtigium latiores, continuaque attritione abſumantur, exſiccata etiam exeſaq. ad imum carne, neceſſe eſt plus ab ſe inuicem diſtent.

4 Quamobrem in ſenectute dentes labuntur? Reſp. Vel humoris defectu, ſicuti arborum folia: vel ob nimium humorem excrementitium, eius ætatis proprium, qui calorem ſuffocat. Decidunt etiam non rarò exceſſu frigoris, contrahentis neruum qui eos implantauit. Putreſcunt & in alijs ætatibus, peregrino calore, & humido malè commiſtis, compactionemque ſoluentibus.

5 Si dētes carne firmiores ſolidioreſq. ſunt, cur frigoris vim ampliùs quàm caro ſentiunt? Reſp. Quia, vt docet Ariſtoteles in probl. ſect. 34. quæſt. 2. dentes tenuibus nituntur infixi meatibus & neruulis; quorum exiguus calor facilè à frigore vincitur, & dolorem facit.

6 Cur nullum cornigerum vtrinque dentatum eſt, ſed omnia ſaltem primoribus ſuperioris mandibulæ dentibus carent? Reſp. Quia alimentum, quod in eos dentes digerendum diſpenſandumque erat, in cornuum recrementa abſumitur. Quanquam nonnulla reperiuntur, quæ denegāte natura, ad vtrumque materiam, & cornibus carent, & vtrimque dentata non ſunt: vt cameli. C

7 Cur Aethiopum dentes candidi ſunt? Reſp. Quia mandibularum calor, quo abundant, excoctum humorem eis detrahit; quo detracto eximius ille candor exiſtit: ſicuti etiam albeſcit cera ſolis calori expoſita. Nec mirum, quòd idem calor cutem nigriorem reddat: non enim is candorem inducit, niſi cum eximit humorem corporibus, quæ ob illius permiſtionem atra ſunt. Vnde carnem, in qua huiuſmodi humoris copiam non abſumit, adurit, & atro colore inficit. Lege Ariſtotelem li. 3. de Hiſt. anim. c. 9. & in Prob. ſect. 10. q. 65. & 66.

DE CAPILLIS.

Quæ ſit eorum materia, ortus, finis.

CAPVT VI.

De hac re Hippocr. in lib. de natura pueri & in lib. de glandulis.

NVnc de capillis agendum: imprimiſq. materia, & generatio ſcrutanda. Aduerte igitur, ſicuti in ſublunari mundo duplex halituum genus cernitur: quidam humidi & calidi, qui Solis vi è locis humidis excitati, in pluuiam, rorem, ceteraq. his ſimilia addenſantur, quos Vapores nuncupant: alij ſicci & calidi, quos eadem vis è terræ elemento ad ignitarum impreſſionum materiam excernit, vocanturq. exhalationes, vt in Meteoris expoſuimus: Ita & in homine, qui paruus Mundus à Philoſophis vocatur, quoſdam ineſſe halitus humidos, qui ad conciliandum ſomnum, aliaque munia obſeruiunt: quoſdam ſiccos, qui in pilos, vngues, vngulas, cornua, & reliqua id genus, pro partium diuerſitate, concreſcunt.

Capillorũ materia.

Cum igitur fuliginoſa, & terrea exhalatio, cutis ſpiramentis impacta, nec facilè retrò commeat; nec omnino foras euolat; & hanc alia rurſum è profundo ſubiens ferit, aliaque rurſum & alia à tergo inſtat; complicantur illiuſmodi exhalationes, addenſanturq. in minuta corpuſcula, & deinceps perpetuò nouæ fuliginis acceſſu augentur: eaq. corpuſcula dicuntur Capilli. Monet verò Ariſt. 2. de Part. anim. cap. 4. capillos, & eorum cognata omnia, quamdiu inſunt tamdiu augeri; & tunc magis, cùm corpora aut ægrotant, aut ſeneſcunt decreſcuntve: quia vberior excrementi copia remanet, cùm minus in partes alias propter ſenium, aut morbum inſumitur.

Capillorũ generatio.

Docet quoque idem Ariſtot. 2. de part. anim. c. 14. & ex eo Plinius lib. 11. cap. 37. humanum caput præ alijs plurimo capillo abundare. Quod ita fieri oportuit, tum neceſſitate materiæ, tum præſidij cauſa. Neceſſitate A materiæ: quia vbi plurimum humoris caloriſq. ineſt, ibi plus ſuppetit excrementi, quod in capillos faceſſat. Nam quod in alijs animantibus nonnunquam nutrimentum eſt, vel in cornua, aut ſetas, aut pilos, veſtiendis ex toto corporibus abit; id homini ſuggeritur ad promittendum capillum integendo, capiti. Eſt etiam ea capillorum frequentia adiumento præſidiove, ad muniendum cerebrum: nam cùm id in homine B proportione maximũ, & humidiſſimum ſit, maiorem deſiderat tutelam; propterea quòd humidiſſima quæque facilè efferueſcunt, & refrigerantur. Quibus autem animantibus capilli non ſunt, ijs aliquid capillis proportione reſpondens ingenio naturæ datum fuit, vt auibus pennæ, piſcibus ſquamæ, erinaceis aculei.

Capillorũ vtilitas.

Sanè capilli, qui homini genas & C mentum veſtiunt, barbamque efficiunt, multum decoris, & ornamenti pariunt. Vnde illud Theodoreti. *Sic eos, qui virilem ætatem ingrediuntur, & pueriles annos tranſierunt barba exornat, quæ genas aliqua ex parte cum mento inferiori veſtit. Et primò quidem lanugine florent malæ; deinde modicum pilorum velamen eaſdem tegit: vt augmento hoc ætatis diſcrimen doceat, & ipſa vultus figura homini perſuadeat, D vt relictis puerilibus ludis ad res ſerias accingantur.* Hæc Theodoretus tom. 2. ſerm. 4. de Prouid. Sunt autem quibus barba in denſam excreſcit, ſunt quibus rara & exilis eſt: quia, vt Gal. explicat 11. de Vſu part. quemadmodum herbæ, ac plantæ, quæ ex terra humida & pingui proueniunt, altè creſcunt; quæ verò ex dura aridaque, paruæ, & exigui ſunt incrementi: ita capilli, qui ex humidi ac mollis tem- E peramenti emergunt partibus, latè luxuriant; qui ex partibus naturæ duræ, ſiccæque, parui atque exiles euadunt. Porrò è tribus potiſſimùm cauſis barbæ raritas, & inopia oritur: nimirum vel ex defectu recrementi; vel ex duritie cutis, quam exhalatio penetrare nequit; vel ex laxitate pororum, per quos exhalatio confeſtim euolat, nec in pilos addenſatur.

Duri-

Duritiem verò ſeu conſtipationem cutis plerumque frigus, laxitatem calor efficit.

De capillorum varietate.

CAPVT VII.

Qvibus cauſis variè colorentur capilli, declarat Ariſtoteles in lib. de Coloribus: qui liber videtur ex duobus, quos Ariſtotelem ſcripſiſſe teſtatur Laertius, in vnum coaluiſſe. De eadem re ſcripſit Galenus lib. 2. de Temperam. Nimirum fit capillus niger, cùm deuſto vi caloris vapore recrementum in exactam fuliginem permutatur; flauus, cum vapor minus torretur; eſt enim quod tunc in capillos abit flauæ bilis ſuperfluum: albus verò capillus ex pituita naſcitur: rurſus, ſicuti inter colorem album flauumq. eſt medius, ſic ex pituitoſæ bilioſæque fæcis media quadam natura prouenit. Aduerte autem, id quod Galenus ait, videlicet candorem capillorum effici à pituita; non repugnare Ariſtoteli, docenti canitiem, vt poſt liquebit, gigni ex humiditate, & ex defectu innati caloris: pituita enim frigida eſt, & humida, proindeque idonea ad candorem, accedente externo calido. Ceterùm non oportet ſemper ex hac materia album colorem capillis innaſci: quamquam is ſemper obueniat ex humiditate, & ex inopia caloris innati. Vnde illud vniuerſim pro vero habendum: flauitiem, ruffedinem, alioſque colores intermedios, fieri ex media permixtione humidi & frigidi interni, circumfundente ſe calido aſcititio, ita tamen vt hæc permixtio in quibuſdam magis, in alijs minùs, ad hoc aut illud extremum vergat.

Diuerſitas capillorũ. Variantur etiam capilli pro diuerſitate regionum & ætatum: vt oſtendit Ariſtoteles 5. de Gener. animal. cap. 3. & Galenus loco cit. Nam qui calidam, & ſiccam plagam incolunt, (vt Aethiopes, & Arabes) ſiccos, & criſpos habent capillos, ac A breues: qui humidam frigidamque regionem habitant (vt Illyrij, Germani, Sarmatæ) modice ductiles, graciles, rectos, & ruffos obtinent: quia inter hos temperato degunt tractu, robuſtos, modicè nigros, mediocriterque craſſos; tum nec prorſus criſpos, nec omnino rectos emittunt. Quod ad ætates ſpectat, docent nonnulli Medicorum, ſi cerebrum B probè temperatum ſit, gigni ex eo capillum, qui à teneris annis ſit cæſius; pòſt adoleſcente ætate rubeſcat, declinetque magis ad nigredinem: vbi verò cerebrum ipſum calidius fuerit, prouenire ex eo capillum omnino nigrum.

Cur autem non ſimplex capillus, ſed intortus, ſeu criſpus interdum oriatur, cauſa eſt conditio materiæ, ſiue exhalationis è qua fit: vt docet Ariſtoteles 5. de Gener. anim. cap. 3. Criſpitudo capillorum. C *Si*, inquit, *fumoſa eſt præ calore, & ſiccitate exhalatio, criſpum efficit capillum; quoniam duplici fertur motu: ſiquidem quod ineſt terreni, deorſum; quod calidi, ſurſum commeat: cumque præ imbecillitate reduci facilè queat, intorquetur: idque in capillis criſpitudo eſt*. Aut certè, quia cùm parum omnino humidi, terreni autem permultum ſubeſt: fit vt ab aere æſtuante contrahantur capilli, & conuellantur, D quemadmodum cùm igni aduruntur. Galenus etiam lib. 2. de Temper. criſpitudinis cauſas hunc in modum explicat: *Criſpi redduntur capilli, vel propter ſiccitatem temperamenti, quæ illos interquet (qua ratione Aethiopes criſpi ſunt:) vel propter imbecillitatem exhalationis, quæ rectam viam ſibi molliri non poteſt: vel denique ob duriorem cutis naturam, quæ ipſam exhalationem, etiamſi* E *valida ſit, prohibet rectà ferri, cogitque vt ad latus ſe inflectat, & obliquum transitum paret.*

DE CALVITIO ET CANITIE.

CAPVT VIII.

De hac re. Hipp. lib. de Nat. pueri.

CAlui omnium maximè animalium homines conſpicuè efficiuntur: docente Ariſt. lib. 5. de Gener. anim. cap. 3. quamquam ſimilis quædam affectio in alijs viſitur, videlicet in plantis, & auibus. Namque plantarum aliæ perpetuò frondis honore virent, aliæ definito mēſium curriculo frondes exuunt: item ex auibus quædam certo tempore ſeſe abdunt, vt pennas deponant. Talis verò affectus in hominibus caluitium eſt. Ac quemadmodum hyberno tempore plantis euenit, ita hominibus ætate ſeneſcente, quæ humanæ vitæ, quaſi hyems eſt. Vna verò tam hominibus caluitij, quàm plantis, & auibus prædictæ iacturæ cauſa eſt, videlicet inopia calidi humoris: hoc enim deficiente inareſcunt omnino capillorum radices, folia, pennæ; & diſſoluta compactione, quam humor & calor congruenter miſta præſtabant, ſenſim defluunt. Calueſcimus autem potiſſimùm priori capitis parte: quia in eam cerebrum prominet, quod ſuo frigore calidum illum humorem pellit. Vnde eſt etiā, quòd homini maximè caluitium accidit; quia videlicet ampliſſimum & humidiſſimum proportione cerebrum habet, vt loco cit. affirmat Ariſtoteles. Addit Macrobius lib. 7 cap. 10. ideo caluitium ab occipitio inchoari, quia hanc partem fecit natura rariorem: quod ex futuris, quæ in caluarijs conſpiciuntur, planum eſt: vt quidquid ſuperflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euaneſcat per plures meatus. Non calueſcunt tamen omnes; ſed tantùm magnam ſubeuntes inopiam humidi caloris, qui capillos retinet, ſeruatque: neq; is defectus quouis tempore contigit, ſed potiſſimùm ætate iam declinante, & in frigiditatem labente. Quare qui maturiùs caluitio inſigniuntur, ij ante tempus prædicto calore priuantur.

Caluitij cauſa.

Cur non omnes caleſcant.

A Quod ad canitiem attinet, eam docet Ariſtoteles lib. 5. de Gener. anim. capit. 5. gigni ab excremento putreſcente: cùm enim calor ob ſuam imbecillitatem perlatum ad cutem excrementum, vnde capilli aluntur, perfectè decoquere non valet, fit inde vt collectum putreſcat. Albet verò tunc capillus, quia humiditas poſſeſſa ab externo calore ob innati defectum vertitur in flatum: is flatus B inter terreum contentus candido imbuitur colore, vt in carie parietum, cui canities reſpondet. Quod autem canities putredo quædam ac morbus capillorum ſit, illud indicio eſt; quòd qui valetudinis vitio præmaturè caneſcunt, vbi iam reualuerunt, calore augeſcente, atque adeò excrementum exactè decoquente, canitiem exuunt. Quod in ſegetibus quoque euenit, quæ locis humilioriC bus ac prope lacunas, ſub magnis & continuis pluuijs perpalleſcunt: vbi verò calor exſiccauit humidum illud ſuperfluens, tūc propriam reſumunt viriditatem.

Canities vt obueniat.

Quorundam tamen opinio fuit, canos ex ariditate prouenire: ſiquidem & oſſa albeſcunt excocto humore; & lapides excocti albentem in calcem ſoluuntur: & cera Solis admota feruori candeſcit, defæcatis ab D illa humoribus; & terra æſtiuis exſiccata ſolibus albicat. Hæc tamen ſententia non probatur Ariſtoteli loco citat. eamque refellit eo argumento, quòd experientia conſtat, capillos opertos citiùs caneſcere; cùm tamen operti minùs ſiccentur. Itaque etſi nonnulla corpora exuſta humiditate albeſcant; in capillis tamen alia ratio eſt.

Alia ſententia.

E *Diſſolutio problematum, ad capillos ſpectantium.*

CAPVT IX.

EXplicemus nunc problemata, quæ circa paulò antè dicta excitari queunt. Primum ſit: Cur tenelli pueri ætatis ingreſſu glabri ſunt? Reſp. Quia cùm prǽcalidi & humidi ſint,

Cur infantes glabri.

ſtim, nullus adhuc eius meatus in cute eſt, nec fuliginoſum excrementum.

2 Cur calidæ aquæ capillum faciunt candidum, frigidæ nigrum? Reſp. Quia calidæ plus aeris in ſe cohibent: aer autem pellucens candorem gignit; vt videre eſt in ſpuma.

3 Cur caluеſcimus magis à ſyncipite; caneſcimus magis à temporibus? Reſp. Quia regio illa admodum ſicca eſt, hæc præhumida: à ſiccitate verò defluuium, ab humore canities eſt.

4 Cur inter omnes animantes homo maximè caneſcit? Reſp. Quia ceteris magna ex parte pili quotannis decidunt; vt equo & boui; alijs etſi non decidant, breuis tamen contingit vita, vt oui: quibus proinde longo decurſu ætatis in ſenio canities non aduenit. Homines autem & longam degunt vitam, & deciduum capillum non habent.

5 Si ſenibus abundantia humoris capillos in canitiem tingit, cur ſenectus ſicca perhibetur? Reſp. Quia ſicca dicitur, hoc eſt, deſtituta humido innato: cum alioqui humido aſcititio & peregrino abundet.

6 Cur capilli detecti tardius quàm operti caneſcunt? Reſp. Quia canities à putredine eſt; flatus autem putredinem prohibet, & operimentum flatum arcet.

7 Quid cauſæ fuiſſe putandum erit, cur quidam meta mortis vnius noctis ſpacio totus incanuit. Sic enim accidiſſe narrat Scaliger exercit. 312. Card. *Hiſtoria, inquit, noſtra tempeſtatis eſt, ſub Franciſco Gonzaga Mantuæ principe. Is affinem ſuum ſuſpectum coniurationis, cùm in turri portæ Cæſareæ ad quæſtionem aut ſupplicium ſeruari iuſſiſſet, nunciatum eſt manè totum repentè canum factum. Quod quaſi prodigium flexit principis animum, qui ei propterea & venia & vitæ fecit gratiam:* Reſp. Subita illa canities orta videtur ex retractione caloris, quam metus vehementia induxit: ſicuti & in his qui ſeneſcunt, canities ex defectu caloris prouenit, admodum ſuperiùs explicatum. Qui vnius noctis ſpacio totus incanuit.

8 Cur in equo præ alijs brutis animantibus canities apparet? Reſp. Quia equus, vt affirmat Ariſtoteles 5. de Gener. anim. cap. 5 os, quo cerebrum continetur, tenuius pro magnitudine, quàm cetera bruta animalia, obtinet: quo fit, vt facilè humor effluat, & per ætatem calor deficiat; vnde canities oritur.

IN LIBRVM ARISTOTELIS
DE VITA ET MORTE.

Quidnam ſit vita.

CAPVT I.

PLacuit libr. de vita A & morte, & de longitudine ac breuitate vitæ, ad diſciplinæ cõmoditatem, diſtinctionemque, inter ſe diſtinguere eo modo, qui progreſſu patebit. Ea verò Vita ordiamur, ſic eam definijt Ariſtoteles in lib. de Reſpiratione: *Vita eſt permanſio animæ vegetatricis cum calore.*

Vitæ definitio.

Ad cuius definitionis intelligẽtiam B aduerte in primis, non definiri & explicari in ea vitam in toto ambitu, ſed eam tantùm, quæ corporibus conuenit: cùm alioqui etiam ſubſtãtijs ſeparatis vitæ notio proprie cõueniat. Licèt verò multi ſint corporum viuentium gradus, nempe intelligens, ſentiens; lóco mouens, vegetans: Ariſtoteles tamen per hunc poſtremum gradum vitam definijt, quia nullum ſit corpus vita prædi- C tum, quod eo careat. Quo fit, vt prædicta definitio communem omnium viuentium vitam comprehendat.

Vitam tribus modis accipi.

Secundò aduerte, vitam rerum corpore conſtantium tripliciter accipi: vno modo pro anima ipſa, quæ vitalium functionum origo & fons eſt; diciturque vita eſſentialis, vtpotè eſſentiam rei viuentis partiatim conſtituens: ſicque in lib. de motu cordis, definitur vita *principium actus animæ*. Secundò, pro exiſten- A tia animæ in corpore. Tertiò, pro ipſis vitæ functionibus; vt pro nutritione, accretione, ſenſione: quo pacto vita à D. Bernardo in lib. de Libero arbitrio & gratia, dicitur *internus & naturalis motus*. Igitur vita in prædicta definitione non ſumitur primo modo, vt conſtat: quis enim dicat animam eſſe permanſionem ſui ipſius in corpore? Poteſt autem vel ſecundo, vel tertio modo accipi. Si ſecundo, erit defini- B tionis ſenſus formalis: ſi tertio, cauſalis: ac ſi diceremus, vitam ſiue operationẽ vitalem eſſe permanſionem, hoc eſt, proficiſci ex permãſione vegetatricis animæ in corpore, quod ab ea informatur.

Porro autem licèt vita abſq. primarũ qualitatum, caloris, frigoris, humoris, & ſiccitatis permixtione neutiquam poſſit cõſiſtere; peculiariter tamen in calore ſita eſſe perhibetur: teſte Ariſt. in lib. de Longit. & C breu. vitæ & in probl. ſect. 14. q. 10. quia anima tãdiu corpus informat, quamdiu in eo vitæ munia obire poteſt: præcipuus verò adminiſter vitalium functionum eſt calor. Quoniã verò huiuſce caloris pabulum humiditas eſt, dicitur vita tum ab Ariſtot. locis cit. tum ab alijs Philoſophis, in calido & humido conſiſtere: hoc eſt, à calore & humiditate in corpore coalitis, per ſe ac potiſſimum dependere. Quod tamen non de quouis calo-

Vita in calore.

calore, etiam peregrino & aſcititio, intelligi debet; ſed de interno, & pro cuiuſq. membri natura & conditione per totum corpus diffuſo. Eſſe verò hunc calorem primarium vitæ inſtrumentum, inde conſtat: quia eius præſentia & temperatione fouentur artus, & incolumitatem ſeruant, ac ſuo munere probè funguntur; eiuſdem abſceſſu torpent, iacentq. exanimes. Eget autem calor hic viuificus humido, quo ſuſtentetur. Sed enim cùm diuerſa ſint humidorum genera, videlicet quoddam aqueum, aliud aereum, idque pingue, & oleagineum: non quouis humido gaudet prædictus calor. Namque in aqueo, quia fluidum eſt & diſſolubile ac parùm tenax, confeſtim interit; aereo verò & pingui nutritur, fouetúrque, non ſecus ac flamma oleo.

Frigus non concurrere per ſe ad actiones vitæ.

CAPVT II.

QVæri autem ſolet, num calor ita vitæ actionis exequatur, vt ad eas non concurrat etiam frigus per ſe, ſed ex accidente, hoc eſt, quatenus calorem modificat, eiuſq.

Prima opinio. vim attemperat? Sunt qui putent, aliquas eſſe actiones, ad quas per ſe & ex vſu naturæ frigus, ſi moderatum ſit, concurrat: quemadmodum & nonnullæ ſunt, quas calor, niſi congruam temperationem habeat,

Eius arg. lædere conſueuit. Suadetur autem hæc pars ex eo, quia cibi appetitio mouetur iuuaturq. frigore: inde eſt enim, quod appulſu atræ bilis in ſtomachum famem ſentimus. Cùm igitur fames ſit appetitio animalis, non videtur negandum, iuuari illam per ſe à frigore animantium, atque adeo vitæ functiones. Videturq. adſtipulari huic ſententiæ Ariſtot. lib. 2. de Gener. anim. cap. 4. vbi docet, ortum ſimilarium partium tum à frigore, tum à calore eſſe: & alia membra frigido, alia calido coagmentari & côcreſcere: ſubditque, generationem carnis ex ſanguine quem venæ exſu-

A dant, & frigore conſiſtere.

Contraria tamen ſententia veriſimilior eſt: quam tuetur Galenus 3. de cauſ. Sympt. c. 3. Auicenna Fen. 1. primi doct. 6. cap 5. Valleſius lib. 5. Contr. Med. & Phil. cap. 11. Thomas à Vega ad cap 62. lib artis Med. aſſerentes, frigus non niſi poſteriori modo concurrere. Quod ex eo confirmat: quia nulla eſt vitalis actio, cui frigus non per ſe aduerſetur; ſiquidem cùm nimium creſcit, omnem operationem aut lædit, aut ex toto impedit: namq; membra ſtupefacit, & paralyſin inducit, proindeq. ſenſum & motum adimit: quod tamen calor non efficit. Hinc eſt, quòd ad munia viuentium obeunda ex accidente duntaxat frigus concurrit; propterea quòd oportet calorem temperatum eſſe, quam temperationem admixtio frigoris præſtat: ita vt ſi abſq. frigore moderatus calor dari poſſet, nulla omnino eſſet frigoris neceſſitas. Nec obſtat, quòd etiam nimiùm auctus calor actiones corrumpit. Id enim per ſe frigori conuenit, calori autem per accidens. Cuius rei indicium eſt, quòd vbi primùm in aliqua parte corporis frigus cœpit augeri, confeſtim incipit in ea minui perfectio in operando: quod tamen creſcente calore non ita accidit.

Posterior sententia, quæ probatur.

B

C

D Igitur argumentis in contrariam partem adductis reſpondendum eſt: famem non induci per ſe à frigore atræ bilis; ſed quatenus vi frigoris partes corrugantur & ſtringuntur; vnde ſequitur appetitio cibi, cuius ingreſſu corrugatio illa & ſtrictio ceſſat, vt alibi fuſiùs dicetur. Ariſtoteles autem locis adductis tantummodo aſſerit, frigus ad ortum partium ſimiliarum, atq; ad generationem carnis requiri: non tamen docet requiri per ſe.

Solu. arg. aduerſariæ partis.

E

Quid ſit mors, quibus cauſis accidat, & quæ eius ſint genera?

CAPVT III.

ANtequam cetera ad vitam mortemq. ſpectantia perſequamur,

tradenda eſt Mortis definitio: quæ iam facilè ex dictis colligi poterat, videlicet: *Mors eſt abſentia diſceſſuſue animæ à corpore, ob defectum innati caloris.* Quæ definitio vt planiùs intelligatur, aduertendum eſt; ſeparationem animæ à corpore non ita accipiendam, quaſi oporteat, vt animal mortuum dicatur, animam realiter à corpore ſecundùm ſitum abiungi: ſat enim eſt, ſi deſinat eſſe in corpore informatiuè, hoc eſt, ſi iam non illud viuificet, diſſoluto actualis conjunctionis nexu. Nam animæ brutorum animantium, cùm ijs intereuntibus exſtinguantur, nullibi poſt mortem ſunt: animus verò humanus, licèt in ipſo interitus momento à corpore, quod tempore antecedente informabat, ſecundùm locum ſitùque abiuncta non ſit; ſeparata tamen dicitur, quoniam diſſoluto mutuę vnionis vinculo, non iam corpus actuat, aut viuificat.

Mortis definitio.

Adduntur in definitione illæ particulæ, *propter defectum caloris innati:* quia cùm contrariorum contrariæ cauſæ ſint: docente Ariſtotele 5. Polit. c. 8. quemadmodum vitæ cauſa eſt calor (intellige vna cum humore, quo paſcitur) ita mortis cauſa eſt frigus, ſeu quod eodem recidit, innati caloris defectus. Vnde & à Galeno lib. 2. de temperam. cap. 2. definitur mors *exſtinctio caloris naturalis.* Et quia cor natiui caloris fons eſt, vt progreſſu explicabitur, ſolet etiam nonnunquam mors definiri *frigiditas cordis ex humidi inopia.*

Mortis cauſæ.

Ex propoſitis definitionibus colligi poſſunt mortis cauſæ. Sunt enim excedens frigus, & ſiccitas: imò & humiditas ſuperabundans, quę calorem ſuffocat; & nimia vis caloris extranei, quæ non humidum ſolummodo abſumit, ſed ipſum etiam calorem innatum reſoluta ſubſtantia diſſipat.

Mortis genera.

Mortis autem genera, ſi euentus fortuiti ſpectentur, innumerabilia ſunt. Si autem cauſæ per ſe expendātur, definito numero cōtinentur. Diuiditur ergo mors ab Ariſtotele lib. de morte & vita, in violentam & naturalem. Violenta eſt, quæ à contrario fit: naturalis, quæ ex caloris marcore prouenit. Quia verò natiuum calorem, vt ſupra attigimus, tā frigus, quàm calor extraneus, & humor interimunt, tripliciter violenta mors accidit: nempe vel ob nimiam frigiditatem, aut extraneū calorem quæ calorem natiuum extinguunt, vel ob immodicam humiditatem quæ eundem præfocat.

Naturalis autem mors contingit, ob caloris paulatim flacceſcentis defectum. Nam cum calor agat in humidum, ipſumque reſoluat ac diſſipet, oportet calorem ipſum pariter imminui, manereque terreſtres partes frigore, & ſiccitate concretas: proindeque deficiente humido calorem extingui, & mortem ſubſequi: quæ in plantis vocatur ariditas, in animalibus ſenectus, & mors.

Quia tamen omnis corruptio, vt eſt communis Philoſophantium doctrina, à contrario fit, etiam ea viuentium mors, quæ naturalis dicitur, quandoquidem corruptio quædam eſt, reuera à contrario fiet: dicitur tamen non fieri à contrario, vt violenta, quia quaſi ſponte naturæ accidit: quatenus non aduenit ab externo contrario, magna & aperta vi oppugnante. In quam ſententiam lege, ſi placet, quæ ſcripſimus ad fidē libror. de Cœlo, ſect. 4. noſtrorum probl. quæſt. 1.

De ſitu & figura cordis, quod vitæ fons dicitur.

CAPVT IV.

QVoniam ſuperius de vita diſſeruimus; proximum eſt, vt ipſum inquiramus vitæ fontē, qui cor eſſe perhibetur. Sed prius de cordis ſitu, & figura agendū erit. Ariſtoteles 3. de Part. anim. capit. 4. & 1. de Hiſt. anim. capit. 17. docet, cor ceteris animantibus in medio pectore eſſe; homini autem paululum vergere ad ſiniſtram: redditque eius rei cauſam, quia homo inter omnia

Cordis ſitus.

omnia animalia læuam partem frigidiorẽ habet. Quare neceſſum fuit, vt ei ſubueniretur inclinatione cordis, quod calidiſſimum eſt. Eandem ſententiam amplexus fuit Plinius li. 11. Natur. hiſt. c. 37. Fernelius in lib. de Part. humani corp. c. 7. & Auicenna 11. tertij. 1. additque, oportuiſſe cor cedere hepati, ne ſi hepatis & cordis calor eodem conſpirarent, dextrum latus plus nimio recaleſceret. Idem confirmat pulſatio cordis, quæ infra læuã papillam deprehenditur: quod certè argumento eſt, illuc cordis ſubſtantiam propẽdere. Galenus tamen li. 6. de Vſu part. c. 7. alijque nonnulli affirmant, cor in medio thoracis ſinu ſecundùm omnes dimenſiones ad æquilibrium ſedem habere: idque anatomicæ artis obſeruatione compertum eſſe inquiunt. Quod ſi ita eſt, dãda venia erit Ariſtoteli, quia nondum eius ætate membrorum diſſectio vigebat.

Quãobrẽ pars dextra in homine calidior.

Porrò cur natura partem dextram potiſſimum in homine calidiorem fecerit, cauſa fuit, vt motum commodius, atque expeditius adminiſtraret: oportet enim in motu alteram partem, videlicet læuam, quaſi quieſcere, vt ea membrorũ agitatio quodammodo ſuffulciatur; alteram verò, hoc eſt dextram, motum ipſum actiuè exſequi: proindeque neceſſe eſt, hanc vberiori caloris copia affluere; quandoquidẽ calor, vt diximus, primarium inſtrumentum eſt omnium vitalium actionũ ad corpus attinentiũ. Plus verò eget homo calorẽ dextri lateris, quã cetera animalia: quia homo ad plura munia, vtpote ad artes omnes exercendas, ad pingendũ, ſcribendum, texendum, aliaq. id genus, dexteræ motionem adhibet: reliqua animãtia ſolum fere progreſſionis motum obeunt; proindeque non tam conſpicuam caloris imparitatem exigunt.

Cordis figura.

Quod ad cordis figuram & compoſitionem attinet, ita de ea ſcripſit Ariſtoteles lib. 1. de Hiſt. anim. c. 17. *Omnibus, tam pectore conſtitutis, quàm eo carentibus, cor aquè ſuo mucrone in partem vergit priorem. Verum latere ſa-*

A *pius poteſt, quoniam diſſecto animante dimoueatur. At parte ſua ampliori & gibba ſuperiora corporis ſpectat: parte extrema in acutum ſe colligit, exitque penè in mucronem. Habet etiam ſinum triplicem: maximum in dextro latere, minimum in ſiniſtro, medium magnitudine inter ſiniſtrum & dextrum.* His ſimilia ſcripſit Plinius lib. 11. Nat. hiſt. c. 37. *Cor,* inquit, *animalibus ceteris in medio pectore eſt: hominis tantum infra læ-*
B *uam papillã turbinato mucrone in priora eminens. Huic præcipuus calor. Palpitat certè, & quaſi alterum mouetur animal, intra præmolli ſpiſſoque opertum membrana inuolucro, munito coſtarum & pectoris muro, vt par erat, præcipuam vitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet, ſinuoſo ſpecu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino.*

Triplex ſinus cordis.

Galenus li. 6 de Vſu part. c. 7. do-
C cet, cor, etſi rotundam habeat effigiẽ, non tamen eſſe vſquequaq. rotundũ; ſed ab ampla & orbiculari ſuperna baſi, quod caput eius vocant, exorſũ, inde paulatim graceſcere, ac ima parte in anguſtum acutumq. deſinere: quo loco huiuſmodi figuræ cauſas inquit. Potiores autem videntur eſſe, quia figura rotunda, quæ nobiliſſima habetur, decet nobiliſſimum membrum. Item, quia rotunditas iuuat ad
D capacitatem, quæ cordi ad recipiendum ſanguinem, ſpirituſque formãdos neceſſaria eſt. Angularis autem figura, quæ in turbinato cordis mucrone cernitur, facit ad cõcoctionem quia calor cuſpidis anguſtijs preſſus maiorem habet acrimoniam.

Cordis mucro.

Circa id tamẽ, quod ex Ariſtotele de cordis ventriculis paulò antè retulimus, tam Galenus, quàm alij recentiores Medici, anatomicis ob-
E ſeruationibus innixi, non triplicem vt Ariſtoteles, ſed geminum tantum in noſtro corde ventriculum agnoſcunt: ad læuam vnum, ad dextram alterum. Aiuntque contra Ariſtotelem 3 de Part. anim. capit. 5. ſiniſtrum ventriculum multo eſſe præſtantiorem dextro. Quod probant, quia ſiniſter vẽtriculus eſt officina ſpiritum vitalium, ſiquidẽ mul-

De cordis vẽtriculis.

to purior, defæcatior, & calidior in eo ſanguis deprehenditur: vnde & illum natura, vt vitæ magis neceſſarium, duplici membrana contexit. Facit etiam pro hac ſententia, quod ij, qui venena hauſerunt, multo maiorem noxam in læuo ſinu experti ſunt. Continetur autem in dextro ventriculo ſanguis, quem cor ad pulmonem, vt ei ſingulari & quaſi regia munificentia in nutrimentum cedat, tranſmittit; rependens videlicet ei mutuam gratiam pro ſpiritu, quem ab ipſo recipit: vt Galenus lib. 6. de Vſu part. c. 10. annotauit.

Quamobrem cor vitæ fons dicatur?

CAPVT V.

Quo pacto inſtauretur humidum.

QVoniam vita, vti ſuperiùs diximus, in calido & humido cõſiſtit, humidum verò à calido continenter abſumitur, non aliter quàm à flamma oleum; prouidit natura, quo pacto tam calidi, quàm humidi, diſpendia reſarciri poſſent: alioqui breuiſſimo tempore animalium vita extingueretur. Igitur ad reſtaurandum humidum inſtituit alimenti hauſtum, cibique in viuentis ſubſtantiam conuerſionem: ſuccedit enim loco humidi primigenij, quod radicale vocant, humidum alimentitium: vt in 1. de Ortu & Inter. exponemus.

Quo modo reficiatur calor.

Ad calorem verò ſeruandum reficiendumque, oportuit, vt Ariſtoteles 3. de Part. anim. cap. 7. & Galenus in lib. de Format. fœtus aiunt, locum in animali eſſe aliquem veluti focum, qui naturæ fomites, & primordia ignis, natiui contineret foueretque; & eundem tutum eſſe, veluti arcem corporis totius. Hic autem locus cor eſt: habet enim cor inſitum à natura calorem, cuius opera quandam ſanguinis portionem ſibi à iecore tranſmiſſam exactiùs decoquit, & in vitales ſpiritus attenuat; quorum vehiculo in omnes partes corporis quaſi ſubſidio calo-

A rem mittit, quo membra omnia ſeruantur ac fouentur, vitæque munia exercent. Ideoque Ariſtoteles lib. 5. de Gener. anim. c. 8. ſpiritum comparat artium inſtrumentis, per quæ artificioſa opera conficiuntur. Quin & ipſum hepar ad elaborandum ſanguinem, influẽtis à corde caloris adminiculo non parum iuuatur. Eademque communi beneficentia fruitur cerebrum: quandoquidem à B corde recipit ſpiritus vitales, quorum præſentia innatam frigiditatem remittit, & ad animales functiones obeundas idoneum redditur: videlicet quemadmodum natura, cùm cerneret terreſtria corpora Solis luce calidiora reddenda eſſe, quàm ſuopte ingenio ſint, minus caloris ſtirpium & animantium generi attribuit, quàm ad eorum vitam & propagationem requirebatur; C vt ex natiuo & aſcititio calore, quantum eis ſat eſſet, compararetur: ſic animantium corporibus tanto minus natiui caloris indidit, quãtum affluxu cordis communicandum eis erat.

Ex dictis patet, quamobrem cor fons vitæ dicatur, videlicet quia ab eo, vt à fonte, vitales operationes dimanant. Vnde ſecundùm placita Ariſtotelis 2. de Gener. animal. ca. 4. D cor primò viuit, poſtremò interit, quaſi vitæ & animæ primordium. Præterea, docente eodem Ariſtotele lib. 3. de Part. anim. cap. 4. & lib. 4. eiuſdem operis ca. 2. & Plinio lib. 11. Nat. hiſt. cap. 37. cor ſolum viſcerum, atq; omnino partium corporis, nullum graue vitium aut noxam patitur: quia videlicet læſum mortem illico affert. *Cùm enim*, inquit Ariſtoteles, *principium corrumpitur, nihil eſt, quod ceteris, quæ inde pendent, præbere au*E*xilium poſſit*. Nullam verò noxam cor pati, argumento eſt, quod in hoſtijs cor ita affectum non inueniatur, vt in ceteris viſceribus cernitur. Renes enim ſæpenumero calculis, & panis, & papulis referti inueniuntur: itemque iecur & pulmo, ac potiſſimũ lien.

Lege Aphro. lib. 2. probat. quæſt. 124.

Aduerte tamen, dictũ hoc Ariſtotelis non vniuerſim pro vero accipiendum,

dum, ſed ordinariè, & vt plurimùm. Vt enim cetera omittamus exempla, conſtat inuentam aliquando fuiſſe ceruam, quæ ſagittæ aculeum ex longo tempore cordi infixum gerebat. Lege Galenum lib. 5. de Loc. affect. cap. 1. & Antonium Beneuentum Italum 1. Admir. cap. 81. 83. & 89.

Quòd animi perturbationes, à corde oriunda, interdum noxam corpori mortemq́; afferant.

CAPVT VI.

NOn erit ab instituto alienum, paucis explicare, quonam modo animi affectus ſeu perturbationes, vt ira, timor, gaudium, aliaque huiuſmodi; quæ in corde ſedem habent, vitæ noceant, ac nonnunquam mortem afferant. Aduertendum autem prius erit, in hiſce affectibus duo ſpectari poſſe: formale, & materiale. Formale eſt in ira, verbi gratia, appetitus vindictæ: materiale eſt ea commotio ſiue alteratio, quæ talem appetitionem comitatur: nam iis, qui ad iram concitantur, incaleſcit feruetque ſanguis circa cor. Non diſquirimus ergo in præſenti, quam noxam inuehant corpori affectus animi, quo ad formalem ſuam rationem ſpectati; ſed ſecundum id, quòd in eis materiæ modum obtinet: ſic enim duntaxat corpus immutare, & à natiuo ſtatu dimouere queunt.

Formale & materia le in affectibus.

Statuendum in primis eſt, animi affectus, ſi vehementes ſint, & extra modum prodeuntes, interdum morbos ac mortem inferre; quòd, vt ſummatim dicamus, preſtant nimia contractione, aut effuſione ſpirituum vitalium. Calor enim ſpiritibus inſidens, cum nimium contrahitur, multa fuligine obrutus ſuffocatur, idemque nimium ſparſus effluit & euaneſcit.

Animi affectus qua ratione corpori noceant.

Vt verò de aliquot ex hiſce affectibus nonnihil dicamus, in primis Ira, quia motus eſt, quo ad repetendam vindictam efferimur, calorem exſuſcitat, & ab intimis ad exteriores corporis partes euocat: quo fit, vt irati vehementius incaleſcant: cumque biliosum humorem concitent, & is inſita leuitate in cerebrum euadat, accidit nonnunquam, vt irati rationis vſu priuentur, fiantque inopes conſilij. Ferunt tamen, neminem vnquam ex iræ affectu obiiſſe mortem.

Timor, vt eſt fuga in pendentis mali, ita ſpiritus & ſanguinem fugam capeſſere, & ad interiora veluti B ad arcem recipi cogit. Quo receptu & quaſi repercuſſu vritur aliquando & extinguitur natiuus calor, ac ſubita mors ſequitur.

Idem præſtat aliquando Verecundia, quæ ſpecies quædam timoris eſt, quo iacturam exiſtimationis, ob turpe factum aut dictum, formidamus. Sic Diodorus quidam Dialecticæ profeſſor, quia luſoriam quæſtionem ab Stilbone ſibi propoſitam diſ- C ſoluere non potuit, dolore pudoreque exanimatus ceſſit è vita: vt 7. Nat. hiſt. cap. 53. teſtatur Plinius. Simile quid Homero accidit. Nam cum in Io inſula ad littus ſedens piſcatores rogaſſet, numquid haberent? illi verò hoc ænigmate reſpondiſſent: *Quæcumq; cepimus, reliquimus; quæ non cepimus, habemus:* ſummi ingenij vir, quòd horum dictorum perplexitatem explicare nequiret, pudore con- D fectus diem obiit. Referunt Plutarchus, & Herodotus in vita Homeri, Valerius lib. 9. cap. 12.

De morte Homeri.

Triſtitia, quoniam ægritudo eſt animum premens, calorem intus adigit, membra langore deiicit, corpus eneruat, & operationes magna ex parte impedit. Sed quia motus eſt lentus, aut mortis cauſa non eſt, aut ad eam non niſi lento gradu ducit. E Triſtitia animiq. tædio obiiſſe Ariſtotelem, quòd phyſicam rationem, ob quam Euripus ſepties die, ac nocte reciprocat, aſſequi non valeret, ſcripſit Iuſtinus Martyr in ſua parænesi, & Gregorius Nazianzenus in orat. 1. contra Iulianum.

De obitu Ariſtot.

Lætitia ſiue gaudium, ſicuti quædam animi iucunditas eſt, ita dum moderationem ſeruat, ſpiritus vita-

Lege Alex. 1. li. probl. q. 19.

les fouet, bonamque corporis habitudinem confirmat: ſi autem nimiū ac repentè effundatur, nonnunquam ita ſpiritus laxat, & confertim diſſipat, vt interitum ſubitò afferat. Cuius rei cùm non pauca ſuppetant exēpla antiquitatis, nos pauca tantùm in medium afferemus. Nunciata clade, quæ ad lacum Thraſimenum Romanis acciderat, altera mater ſoſpiti filio ad ipſam portam facta obuia nimio gaudio exſpirauit; altera cùm falſo mortis filij nuncio mæſta domi ſederet, ad primum redeuntis conſpectum exanimis concidit: atque ita quas dolor non exſtinxerat, lætitia conſumpſit. Refertur à Liuio li. 2. decad. 3. à Plinio lib. 7. cap. 53. à Valerio Max. lib 9 cap. 12. Philippides, Comœdiarum ſcriptor haud ignobilis, cùm in poetarum certamine præter ſpem viciſſet, effuſeque gauderet, præ lætitiæ magnitudine repentè mortuus eſt. Diagoras Rhodius, cùm tres filios adoleſcentes, vnum pugilem, alterum pancratiaſtem, tertium luctatorem, eodem Olympiæ die ſimul coronatos videret, & eum tres adoleſcentes amplexi coronis ſuis in caput patris impoſitis oſcularentur, ſimulque gratulabundus populus flores vndique in eum iaceret, tanti impotens gaudij ſpectante populo animam efflauit. Proditum à Gellio 3. Noct. Attic. lib. cap. 15.

Feminæ præ nimia lætitia mortuæ.

Solutio problematum, ad cor ſpectantium.

CAPVT VII.

NVnc aliquot problemata, ad cordis, de quo ſuprà egimus, conſiderationem pertinentia enodabimus. Primum ſit: Eſtne veriſimile id, quod ab Aegyptijs traditum ſcripſit Cenſorinus, in lib. de Natali die Roman. & Plinius lib. 11. Natur. Hiſt. c. 37. videlicet augeri cor per ſingulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquageſimum annum accedere: deinde tantundem ab eo detrahi, ideoq. non viuere ho-A minem vltra centeſimum annum defectu cordis? Reſp. Fictitium id planè videtur, & à veritate alienū: cùm neque anatomicæ obſeruationis experientia, nec phyſica ratione, nec idonea philoſophantium auctoritate comprobetur.

2. Si cerebrum tanto eſt corde excellentius, quanto ſentire & mouere præſtat vitæ, id eſt, perfectè viuere, quàm ſimpliciter viuere (vnde & B ſolę cerebri functiones principes vocantur) cur Ariſtoteles 2. de Part. anim. cap. 7. putat cerebrum gratia cordis duntaxat efformatum; nec aliud ei munus defert, quàm refrigerare cor? Reſp. Ariſtoteles ſummum ius cordi tribuit, & in eo non ſolum vitalium, ſed etiam naturalium animaliumque functionum; non remotum & commune tantùm, ſed etiam proximum principium conſtituit. C Quare nihil mirum, ſi cor cerebro vbique anteponat, & illud huius gratia efformatum putet. Verùm multo veriſimilior habetur Medicorum & aliorum complurium ſententia, delegantium vim naturalem hepati, animalem cerebro, vitalem cordi, atque ita ſimpliciter anteponentium cordi cerebrum, ſpectata maiori excellentia animalium functionum, quæ à cerebro originem ducunt: vt D à nobis in libris de Ortu & Interitu copioſè diſputabitur. Nec videtur etiam probabile, mutuari cor frigiditatem à cerebro: tum quia longa intercapedine ab eo diſtat; tum quia abundè ad id ſufficit reciprocatio aeris ad pulmones attracti, & arteriarum pulſus.

De hac re agemus ex profeſſo in 1. de ortu & interitu.

3. Si cor in thorace medium obtinet, cur pars anterior corporis ei reſpondens calidior eſt, quàm poſte-E rior? Reſp. Tum quia cor ob craſſitudinem interiectorum oſſium, & muſculorum, minùs acriter retro operatur; tum quia à ſpinæ & vertebrarum frigore eius actio retunditur. Adde quòd licet cor ſimpliciter in medio ſitum ſit, nonnihil tamen cuſpide antrorſum vergit.

4. Cur ea, quæ pro magnitudine ſuorum corporum grandius cor habent;

bent; vt lepores, cerui, mures, hyænæ, aſini, pantheræ, muſtellæ; timidiora ſunt? Reſp. Quia exigua copia caloris, qui animoſitatis auctor eſt, in magno conceptaculo exoleſcit, fitque ſanguis frigidior. Itaque vt in paruo & magno domicilio idem ignis non æquè calefacit; ſed minus in magno: ſic in his calor non pariter agit. Ariſtoteles 3. de parr. anim. cap. 4.

5 Cur ij, quibus piloſum ſiue hirſutum cor fuit, inſignem audaciam & animi robur pr ſe tulere? v. g. præter alios, Leonides, qui, vt ſcribit Plutarchus in parall. facto in hoſtes impetu multis confoſſus telis ad Xerxem peruenit, eique coronam abſtulit: quo mortuo Xerxes, cùm ei cor diſſecuiſſet, piloſum inuenit? Reſp. Quia huiuſmodi homines præcalidi ſunt, & fuliginoſa recrementa è corde emittunt, quæ in pilos concreſcunt.

6 Si cor vitæ fons eſt, quo pacto veritati conſonat, quod ait Ariſtoteles hoc in libro, inſecta & teſtudines auulſo corde viuere? Reſp. Quia, vt docet idem Ariſtoteles libr. 4. de part. anim. cap. 6. iſtiuſmodi animalia, ſicuti imperfecta ſunt, ita non vni tantum loco addictum habent vitæ principium; adeoque dempto corde adhuc in eis relinquitur, quod vitalibus actionibus obeūdis præſit.

7 Cur, quemadmodum vitales ſpiritus in corde conficiuntur, non etiam animales in eodem efformantur? Reſp. Quia, vt ſpiritus ad animales functiones iuuandas idonei ſint, minus caloris habere debent, quàm in corde obtineant; ideoque ad cerebrum perferuntur, vt eius frigiditate calorem mitigent, animaleſque euadant: ſicuti dum ferrum aptant fabri ferrarij, igni primùm, deinde aqua temperant.

Dilutio problematum, circa animi perturbationes, quæ à corde oriuntur.

CAPVT VIII.

Qvemadmodum ſecundum Peripateticam diſciplinam tam iraA ſcendi, quàm cupiendi appetitus in corde ſedem habet, vt alibi oſtendimus: ita omnes animę paſſiones, quę ab hoc gemino appetitu manant, in corde reſident. Quare hinc ſumpta occaſione aliquorum problematum, ad prædictos affectus ſpectantium, declarationem ſubijciemus. Primum ſit: Cùm calor, ſeu potiùs ſanguis aut ſpiritus, quo calor quaſi curru vehitur, pro affectuum diuerſitate B variè cieatur, & modò in hanc, modò in illam partem excurrat, (ſiquidem triſtitia vrgente ad cor, verecundia ad faciem, gaudio ad cutem defertur) quænam putanda erit efficiens cauſa huiuſce motionis, præſertim cùm ſpiritus, & omnino reliquus ſanguis, anima careat? Reſp. Mouentur ſpiritus & ſanguis impulſu animæ, quæ ipſos, prout neceſſitas exigit, huc illuc citra omnem deliberatio- C nem naturali inſtinctu agitat: quod præſtat interuentu facultatum motricium, attrahentium, expellentiūmve. Vterq; appetitus ſēſitiuus reſidet in corde.

2 Cur timentes expalleſcūt? Reſp. Quia anima, vt vitæ conſulat, ſanguinem & ſpiritus, cuſtodiæ gratia, ad penitiora euocat & contrahit: ſanguis verò eſt, qui corpori floridū & roſeum colorem ſpargit. Eademque cauſa eſt, cur qui metuunt tre- D munt: cùm enim calor ſanguini, & ſpiritibus inſidens, membra neruoſque ſuſtineat & tueatur; conſequēs eſt, vt partes corporis calore defectæ ægrè ſulcire ſe poſſint, atque ita vacillent: tremunt verò manibus & labris, maximè inferiori; quia eæ partes, vt minus habent ſanguinis, ita faciliùs inalgeſcunt. Accedit, quòd imum labrum magis pendulum eſt, ſicque plus indiget caloris admini- E culo, quam ſuperiùs, ac proinde faciliùs laxatur & quatitur.

3 Si tremor oritur ex caloris defectu, & timor calorem ad interiora reuocat, cur pauore affectis cor tremit? Reſp. Quia timor, etſi calorem interiùs adigat, non eum ad cor, ſed ad inferiores partes compellit. Etenim in metuentibus craſſeſcunt, fiuntque grauiores ſpiritus frigore; quod

quod parit imaginatio defectus ad reſiſtendum imminenti malo: vt D. Thomas 1 2. quæſt. 44. art. 1 ediſſerit.

4 Cur ijs, quos ſubitus timor perculit, capilli horrent? Vnde illud nobilis poetæ:

Virg. li. 3. Aeneid. *Obſtupui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.*

Reſp. Quia frigiditas, quæ calori in viſcera præ metu fugienti ſuccedit, ſpiracula cutis & capillos ſtringit, qui preſſi ſtrictique ſurſum eriguntur. Similiter obtremit vox, hæretque metu conſternatis; quia formandæ vocis inſtrumenta calore deſtituta præſtare officium nequeunt.

5 Cur metuentes ſitis inuadit? vt patet in ijs qui dicendo conturbantur: ſitire enim vehementer conſueuerunt: itaque labra eluunt, & nonnihil ſubſorbent. Idem etiam liquet in ijs qui prælio victi fugam arripuere: namque graui ſiti ſe tunc fuiſſe oppreſſos confitentur? Reſp. Quia collecto introrſus calore ardent viſcera, humidumque abſumitur: ex quo ſequitur frigidi, & humidi appetitio, quæ eſt ſitis.

6 Cùm pudor ſpecies timoris ſit, definiaturque à Philoſophis metus iuſtæ reprehenſionis; cùm rurſus timor contrahat, & in occultum demergat, quonam modo pudor ſanguinem diffundit, & faciem tingit, ac rubefacit? Reſp. Hanc difficultatem propoſuit, ſed inſolutam reliquit Gellius lib. 19. noct. Attic cap. 6. Eam tamen explicuit D. Thomas in 1. 2. quæſt. 44. artic 1. in hunc ferè modum. Cum ſe nobis obijciunt pericula, quæ non ſolum appetitui animali, ſed etiam naturæ aduerſantur, cuiuſmodi eſt mortis diſcrimen: in tali metu non ſolum accidit contractio ex parte naturæ corporalis; proindeque reuocatur introrſus calor (de hoc timore paulò antè locuti ſuimus.) Malum autem, quod verecundia extimeſcit, non opponitur naturæ, ſed appetitui animali: ideoque fit tunc contractio ſecundū animalem appetitum, non ſecundum naturam corporalem: hoc eſt, refugit quidem appetitus obiectum pudo-A ris, non tamen natura introrſum fugit ad ſe tuendum, cum id naturæ nō ſit aduerſarium, ſaltem directò: ideoque pudefactis diffunditur ad exteriora ſanguis. Addit Macrobius, lib. 6. Saturn. cap. 11. naturam pudore tactam ita ſanguinem ante ſe pro velo tendere: vt videmus eum qui erubeſcit manum ſibi ante faciem frequenter opponere. Fracaſtorius in lib. de Sympt. & Antip. capit 12. ait, B quia verecundia verſatur circa defectum proprium in præſentia alterius, ideo fieri motum ſanguinis & caloris ad eas partes, quæ maximè laborant: laborat autem maximè facies in præſentia alterius, qui noſtros defectus iudicet.

7 Cur apud veteres Philoſophos in prouerbium abierat: *iram non habere qui mentem non habeant?* Reſp. Duplex eſt ira: altera illiberalis, cō- (Duplex ira.) C tumacique naturæ ſignum, quę tendit ad odium, ad vltionem, ad contumeliam, & occaſiones nocendi quærit, ac tempora: altera, quam fortitudinis cotem dicunt, quæ ſopitos animos erigit & ad rem gerendam exſuſcitat; quæ ex animo mollitiem, languorem, hebetudinemq; omnem exterminat, atque ad virtutem, & ad decus capeſſendum calcaria admouet. Non priorem iram, ſed poſterio- D rem commendabat vetus illa philoſophantium paroemia.

8 Cur verecundia in adoleſcentibus ingenui animi ſignum habetur? Reſp. Quia indicat curam defectus qui timetur: cuius proinde corrigendi ſpes eſt. Vnde qui arrogantes ſunt, ceteroſque contemnunt, nec ſcelerum & propriorum defectuum curam habent, impudentes & inuerecundi eſſe conſueuerunt.

E 9 Cur capti oculis plerumque longè abſunt à verecundia? Reſp. Quia, vt ex dictis conſtat, eorum nos pudet, quæ in propatulo ſunt, & quæ exiſtimamus non probari ijs quos videmus, & quorum auctoritatem extimeſcimus. Vnde, vt refert Athenæus lib. 13. pudor in oculis eſſe dicitur. (Pudor in oculis.) Quò reſpexit Socrates apud Platonem in Phædro, vbi de amore

re

te dicturus oculos tegit.

10 Cur vehementer iraſcentibus oculi ruffeſcunt? Reſp. Quia excitato ad cor feruore ſanguis tenuior in caput effertur,& ad oculos; in quibus, quia pellucidi ſunt, vapores ſanguinei facilè apparent.

11 Cur triſtitia ſeu dolor,& voluptas,comites iræ ſunt? vt docet Ariſtoteles 7.Ethic. cap.6. Reſp. Comitatur iram dolor, quia ira oritur ex accepta iniuria,aliove damno,cuius memoria dolorem facit. Sed altera ex parte naſcitur voluptas, quatenus illata vindicta,eiusve inferendæ præmeditatio iucunda eſt.

12 Quinam ſuopte ingenio audaces ſunt? Reſp. Qui multo ſanguine & ſpiritu abundant, atque adeò natura calidi exiſtunt. Namque in his anima ſtrenuè operatur & reſiſtit,& in periculis: etſi portio ſanguinis & ſpirituum in interiora ſe condat,bona tamen pars loco manet: quare nec expalleſcunt, nec tremunt, vt alij. Quòd ſi ante pugnam aliudve periculum id faciant, mox animos aſſumunt,& timorem caſtigant. E contrario natura frigidi, & exangues,timidi ſunt: vt ſenes,fœminæ, & melancholicorum genus.

13 Cur nimiùm audaces,initio ante pericula promptiores ſunt,in ipſis verò periculis timent, ac nonnunquam pedem referunt? Reſp. Quia cùm rei,quam aggrediuntur,difficultatem & magnitudinem non ante expendant, & omnia proſpere ſibi ceſſura confidant, initiò præcipites feruntur; poſtea in ipſo congreſſu, inopinata periculi magnitudine deficiunt, & in timiditatem recidunt. Secus ijs accidit,qui vera animi fortitudine communiti ſunt. Nam cum ſe ſuaſq. res & actiones expendant, nec quicquam vltra, quàm vires & recta ratio exigit,conentur,nihil eis improuiſum accidit;cumq. honeſtatis,& decoris obtinendi ergò ſeſe in diſcrimen inferant, virtutis ardore incitati cœpta perſequuntur.

Quę dolorē & triſtitiā leuant. 14 Cur dolor ſeu triſtitia, fletu, contemplatione, ſomno mitigatur? Reſp. Doloris acerbitas fletu mitescit, quia ſtrangulat incluſus dolor atq; exæſtuat intus, cogitur & vires multiplicare ſuas: fletu autem diffunditur malum ad exteriora,& animi intentio quodammodo diſſipatur; atque ita dolor,vel omnino,vel ex parte deponitur. Accedit, quòd ea operatio, quæ affectioni & ſtatui præſenti congrua & accommodata eſt,propter conuenientiam delectationem parit: homini autem triſtitia affecto nihil magis conſentaneum, & cognatum, quam fletus. Minuitur etiam triſtitia contemplatione, & ſomno: tum quia hæc duo valde iucunda homini ſunt; iucunditas verò triſtitię aduerſatur,eamq. pellit: tum quia hæc cogitationem auocant à conſideratione rerum,quæ triſtitiam peperere.

15 Cur tam dolor, quàm lætitia lacrymas excutiunt? Reſpon. Quia dolor auocato intus calore meatus ſtringit, qui humorem oculis contentum exprimunt: at lætitia diffuſo calore meatus laxat, quibus similiter oculorum humor egreditur. Sed cur lacrymæ,quas dolor fundit, calidæ; quas lætitia, frigidæ ſentiuntur? Nimirum quia dolor genas, quibus lacrymæ fluunt, frigidas reddit, collecto intus calore; gaudium eaſdem calidas efficit, calore ad cutem diffuſo: vnde calidæ genæ frigidas ſentiunt lacrymas, frigidæ calidas; quia vnumquodque à ſuo contrario dignoſcitur: & lacrymæ comparatione vnius ſubiecti calidæ ſunt; comparatione alterius frigidæ.

16 Cur qui gaudent ruborem ad cutem fundunt? Reſpon. Quia anima appulſu rei iucundæ ſpiritus ſanguinemque refundit: &, vt Alexander 1.lib.problem.quæſt.decimatertia, ait, *Natura ſponte rei occurrit, quæ grata extrinſecus acceſſit: quemadmodum nos amicis obuiam vltrò procedimus.*

17 Si ſimilitudo beneuolentiam cōciliat,ac mater amoris dicitur (vnde Ariſtoteles 8.Eth.cap.1.ait.*ſimile appetere ſimile*: & 2. Rhet. lib. capit. 11. recenſens, quæ quibus ſint iucunda, Similitudo cauſa amoris.

cunda, ſcribit, vt plurimum ea natura ſeſe delectari, quæ genere ſint cõiuncta, aut ſimilia: vt hominem homine, equum equo, adoleſcentem adoleſcente) ſi inquam ita res ſe habet, cur qui eandem artem profitentur, eiuſdemque rei ſtudio cognati, ac ſimiles exiſtunt, non rarò mutuis ſeſe odijs impetunt? vnde prouerbium: *Figulus figulum odit: Faber fabro inuidet?* Reſp. Quia beneuolentiam, quam artis ſimilitudo cõciliare deberet, in rixas conuertit honoris, & pecuniæ æmulatio: ob idque in Sympoſiacis Plutarchus vetat, poetas, A cantores, & id genus hominum, ad conuiuia iungi, ne quid oriatur rixæ.

18 Quamobrem interdum amantes amentes fiunt? Reſp. Tum ob alias cauſas; tum quia vehemens & aſſidua cogitatio rei, erga quam afficiũtur, ſpiritus in cerebrum euocat, & calore ijs aducto cerebrum atq; internorum ſenſuum officinas vltra modum accendit, earumque temperiẽ diſſoluit: qua diſſoluta nequeunt potentiæ ſuis muneribus ritè ac rectè fungi. Amantes amentes.

IN LIBRVM ARISTOTELIS

DE LONGITVDINE ET BREVITATE VITÆ.

Quænam diuturnioris, & breuioris vitæ cauſæ ſint?

CAPVT I.

Qvemadmodum vita in calido & humido conſiſtit, vt fuit à nobis superiùs explicatum; ita cauſa longioris æui in hiſce duobus optimè temperatis, idoneamque inter ſe proportionem habentibus ſita eſt; & è conuerſo cauſa vitæ breuioris in eiſdem parùm aptè commiſtis. Cenſentur verò hæc optimè temperata, cùm humidum illud, quod aereum & tenax ac bene cohærens eſſe oportet, haud nimis præualet: alioqui calorem obtundet & extinguet, non ſecus ac oleum ſeſe effundens ellychnij flãmam abolet. Item, cùm calor non ita excellit A & dominatur, vt humidum ſua voracitate citiùs, quàm par eſt, depaſcat, & abſumat. Opus eſt etiam, vt humidum non multa excrementa, aut peregrinæ materiæ admixtionẽ in ſe cohibeat. Vt enim flamma olei fæce depaſta, tetrica & moleſta eſt: ſic naturæ munia à natiuo calore orta, ſi calor turbido & excrementitio humido alatur, obſcura ſunt, imper- B fecta, morbida, parumq. diuturna. De temperatione calidi & humidi.

Sed præter dictam humidi & calidi temperationem, ac ſymmetriã, aliæ quoque ſunt extrinſecus aduenientes cauſæ, quæ ad vitæ diuturnitatem, & breuitatem non parũ conferunt. In primis cœleſtium corporum influxus, ſyderumque aſpectus, & irradiatio: tam ea quàm quiſq; in Cęleſtis influxus.

genitura

genitura & ortu ſuo habuit, quàm quæ ad regionem in qua verſatur pertinet. Cùm enim mundus hic inferior, vt 1. Meteo. cap. 2. Ariſtot. ait, ſupernis lationibus obnoxius ſit, ab ijſque regatur, non dubium, quin viuentia, pro ratione aſpectuum nunc beneficam qualitatem ad tuẽda corpora, aliàs aduerſam noxiamque à cœlo accipiant.

Facit quoque ad id ſoli & regionis bonitas aut inclementia, teſte Ariſtot. 4. de generat. anim. cap. vlt. ſiquidem hæc corpus aſſiduè alterãt, ac permutant, & nonnunquam eius ſubſtantiam nimio æſtu diſſipant, nunc frigore arefaciunt & congelant. Propter cœli ſolique fauorem in ea Indiæ parte, quã Onor vocant, indigenas longæuos & integra valetudine eſſe perhibẽt; ita vt alij ad vigeſimum ſupra centeſimum annũ cruda viridique ſenecta perueniant. alij etiam multo diutiùs viuant. Itẽ in quadam Indiæ plaga narrat Plin. lib. 7. c. 2. homines non expuere; non capitis, aut dentium, aut oculorum, raro aliarum corporis partium dolore affici. Præterea gentem, quæ Pãdore dicebatur, in conuallibus ſitam annos ducentos viuere ſolitam, in iuuenta candido capillo, in ſenectute nigro. Ad hæc in faſtigio montis Athi ſcribit Solinus ca. 21. oppidum fuiſſe Achorum nomine, in quo dimidio longior, quam in alijs regionibus incolentium vita prorogaretur.

Ad idem multum habet momenti ratio victus: ſi enim is temperatus ſit, materiæ dilabentis fluxum commodè reſarcit, vitamq. ſeruat & promouet: ſi modum excedat, alendi vires labefactat: quod quotidiana docet experientia. Multi enim, etiam infirma valetudine, temperantiæ beneficio diutiùs viuunt: multi ſibi nimiùm indulgentes, ciborum & potuum nimietate immaturè decedunt. His adde, multa eſſe ciborum genera, quorum alij ſuapte vi corporibus detrimentum & morbos afferũt, alij valetudinem tuentur. Lege Plutarchum in orationibus de eſu carn. &

A in tract. de præcep. bonæ val. Tandẽ
ſolent vitam minuere labores intem-
peſtiui, animi perturbationes, profu-
ſæ corporis voluptates, frequentes
curæ, aſſiduus mæror, ceteraq. id ge-
nus, quæ aut natiuum calorem diſſi-
pant, aut coactum præfocant.

Porrò etſi non vniuerſim, frequen-
tiùs tamen accidit, vt longiori vita
fruantur animalia, quæ grandiora
ſunt, & ſanguine prædita, & terre-
B ſtria; quã minora & exanguia, quæ-
que in aquis degunt. Vt plurimum
etiam diuturniora ſunt quæ in cali-
dis, quàm quæ in frigidis locis inco-
lunt; & mares, quàm feminæ: vt do-
cet Ariſt. c. 2. huius lib. Et verò quæ-
dam ex animantibus inſignem vitæ
breuitatem ſortiuntur. Nam v. g. a-
pud Hypanim fluuium in Ponto, cir-
ca Solſtitium oritur volucre qua-
drupes, quod vltra diem non ſuper-
C eſt: vnde Hemerobion vocatur, teſte
Plin. lib. 11. c. 36. & ante Plinium A-
riſto. lib. 5. de Nat. anim. cap. 19 Alia
præ ceteris longęua ſunt, vt cerui, &
elephanti, quippe ceruos poſt cen-
tum annos viuere deprehenſum eſt,
aliquibus captis cum aureis torqui-
bus, quos Alexander Magnus appo-
ni iuſſerat: vt refert etiam Plin. lib. 8.
c. 32. Elephantos verò ducentis an-
nis, & quoſdam tercentis ſuperſtites
D eſſe, affirmat Ariſtot. lib. 8. de Hiſto.
anim. c. 9.

Quod ad arbores attinet, longo
æuo durant, & vltra ducenteſimum
annum. olea, oleaſter, cupreſſus, pla-
tanus, ilex, palma. Et vt plurimum
quę natura tardè creſcunt, prolixè
viuunt: quę verò celeriter adoleſcũt,
citò occidunt; vt ficus, prunus, ma-
lus, myrtus, ſalix. Item aquaticæ cele-
riùs emoriuntur: præfæcundæ ſene-
E ſcunt citiùs: odoratæ & quarum cri-
ſpa materies eſt, viuaciores ſunt.

Solutio problematum, ad diuturnitatem breuitatemq́ vitæ pertinentium.

SEquitur explicatio problematũ, quæ ex proximè dictis oriuntur. Primum ſit. Si humidi copia longioris vitæ cauſa eſt, cur homines præ-

cipiti

cipiti ætate, cùm iam ad moriendum vicini ſunt, humore ſcatent? vnde & frequentiùs excreant, & aſmate infeſtantur? Reſp. Hi non aereo & vitali humido cõſperſi ſunt; ſed aqueo, & excrementitio, quod natiuum calorem interimit.

2 Cur humidum innatum beneficio humidi nutrimentitij non poterit ex æquo reſarciri, atque in multa ſæcula hominum vita prorogari? Reſp. Semper id, quod in locum innati humidi reponitur, deterius eſt, habetque ſe ad illud vti aqua ad vinum, quod ſui permixtione decolorat, & debilitat. Videlicet tribuit natura in primo ortu humidum longe melius, quàm vel artis induſtria, vel ciborum exquiſita bonitate aſciſci queat, quaſi propria præſtantiſſimi humidi officina ſit maternus vterus, eiuſque natiua materia, illa quæ viuentis formam primo excipit. Itaque ætatis progreſſu ſemper humidum illud primigenium, hoc eſt, à vitæ primordijs inſitum, degenerat: præſertim cùm & alimentum quantumuis ſalubre ſit, & aliæ cauſę externæ ipſum continenter oppugnent, & à primæua temperie deiectum aſſidue carpant: vt in lib. de ortu, & interitu pluribus exponemus.

Nequit humidum innatis ęqua li bonitate reſarciri.

3 Quòdnam è quattuor temperamentis ad vitæ diuturnitatem aptius eſt? Reſp. Quod obtinẽt ij, quibus ſanguinea complexio ineſt. Hęc enim optimã calidi & humidi permixtionem ſortitur; cum in ceteris alijs qualitatum permixtio ad prorogandam vitam minùs commoda cernatur; vt calor & ſiccitas in temperie biliosa; humiditas & frigus in phlegmatica; frigus & ſiccitas in melancholica.

Temperaméta quattuor.

4 Cur dentium raritas breuioris vitæ indicium eſt? Reſp. Quia, vt Ariſtoteles docet in probl. ſect. 10. q. 47. dentium raritas ſignificat denſum eſſe os capitis, vtpote in cuius ſubſtantiam abierit dentium materiæ; atque adeò teſtatur cerebrum inualidum eſſe, quia minùs ſit reſpirationibus opportunum: proindeq. facilè putrefactum iri, cùm ſua natura humidum ſit. Nam & reliqua etiam, dum non mouentur, & torpent, neque exhalant, facilè vitium contrahunt, & tabeſcunt. His adde, dentes raros materiæ imbecillitatem aut paucitatem arguere; quod debilioris naturæ argumentum eſt.

5 Cur bibones, & qui ſe frequenter vino ingurgitant, mortem ſibi accelerant? Reſpon. Quia aſcititio calore humidum primigenium celeriter abſumunt, ipſumq. natiuum calorem euaneſcente eius pabulo diſſipant. Secus accidit ijs, qui moderato vtuntur vino, quo natiuus calor iuuatur, & ciborum decoctio promouetur. Plato tamen 2. de leg. omnino vetat, ne adoleſcentes ad annũ vſque duodeuigeſimum vinum bibant: & rectè quidem: ne, ſi vini calor ad feruorem ætatis acceſſerit, ignem igni addant.

FINIS.

Inv. 833 L

N. INV. BIS 128